

Lagrådsremiss

Skärpt syn på våldtäkt och andra sexuella kränkningar

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 24 februari 2022

Morgan Johansson

Mikaela Bexar
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

För att stärka skyddet mot allvarliga sexuella kränkningar som begås på distans, t.ex. över internet, föreslår regeringen att bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt övergrepp och motsvarande brott mot barn ska utvidgas. Det föreslås även att bestämmelserna om våldtäkt och våldtäkt mot barn ska göras mer neutrala med avseende på kön och sexuell läggning. Vidare föreslås att bestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering ska utvidgas så att även ageranden där barnet varit helt passivt omfattas. Det föreslås också att det ska införas nya straffbestämmelser om sexuellt ofredande mot barn, grovt sexuellt ofredande mot barn och grovt sexuellt ofredande. För att bättre återspegla brottslighetens allvar föreslår regeringen slutligen bl.a. följande straffskärpningar:

- Minimistrafte för våldtäkt och våldtäkt mot barn ska höjas från fängelse i två år till fängelse i tre år.
- Minimistrafte för sexuellt övergrepp och sexuellt övergrepp mot barn ska höjas från fängelseminimum till fängelse i sex månader.
- Minimistrafte för grovt sexuellt övergrepp ska höjas från fängelse i sex månader till fängelse i ett år och minimistrafte för grovt sexuellt övergrepp mot barn ska höjas från fängelse i ett år till fängelse i ett år och sex månader.
- Minimistrafte för utnyttjande av barn för sexuell posering ska höjas från böter till fängelse.
- Minimistrafte för köp av sexuell tjänst ska höjas från böter till fängelse.

- Minimistraffet för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling ska höjas från fängelseminimum till fängelse i sex månader.
- Straffskalan för sexuellt ofredande mot barn ska bestämmas till fängelse i högst två år och straffskalorna för grovt sexuellt ofredande mot barn och grovt sexuellt ofredande ska bestämmas till fängelse i lägst sex månader och högst tre år.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 2 juli 2022.

Innehållsförteckning

1	Beslut	5
2	Lagtext	6
2.1	Förslag till lag om ändring i brottsbalken.....	6
2.2	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	14
3	Ärendet och dess beredning	16
4	Arbetet med ett heltäckande och tydligt straffrättsligt skydd måste fortsätta	17
5	Sexualbrott på distans	18
5.1	Bakgrund	18
5.1.1	Straffbestämmelserna	18
5.1.2	Möjligheten att döma för brott som begås på distans	19
5.2	Ett skärpt straffansvar för sexualbrott på distans.....	21
6	Ett ändrat samlagsbegrepp	31
7	Utnyttjande av barn för sexuell posering	36
7.1	Straffbestämmelsen och tillämpningen i praxis.....	36
7.2	Ett utvidgat straffansvar för utnyttjande av barn för sexuell posering.....	37
8	Straff	43
8.1	En höjd straffnivå för sexualbrott.....	43
8.2	Skärpt straff för våldtäkt.....	45
8.3	Skärpt straff för våldtäkt mot barn	50
8.4	Skärpt straff för sexuellt övergrepp och grovt sexuellt övergrepp	52
8.5	Skärpt straff för sexuellt övergrepp mot barn och grovt sexuellt övergrepp mot barn.....	54
8.6	Skärpt straff för utnyttjande av barn för sexuell posering	57
8.7	Skärpt straff för köp av sexuell tjänst.....	59
8.8	Skärpt straff för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling.....	61
8.9	Skärpt straff för sexuellt ofredande mot barn och för allvarliga fall av sexuellt ofredande.....	64
8.9.1	Straffbestämmelsen om sexuellt ofredande	64
8.9.2	Särskilda straffbestämmelser om sexuellt ofredande mot barn och grova brott.....	65
8.9.3	Följdändringar	75
9	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.....	77
10	Konsekvenser av förslagen	78
10.1	Ekonomiska konsekvenser	78
10.2	Övriga konsekvenser	79
11	Författningskommentar	80
11.1	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken.....	80

11.2	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	91
Bilaga 1	Utdrag ur sammanfattningen av betänkandet Ett förstärkt skydd mot sexuella kränkningar (SOU 2021:43)	93
Bilaga 2	Utdrag ur betänkandets lagförslag.....	100
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	109

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i rättegångsbalken.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 3 och 4 b §§ och 6 kap. 1, 2, 4, 6–10, 11 och 14 §§ brottsbalken ska ha följande lydelse.

*Lydelse enligt lagrådsremissen Ett Föreslagen lydelse
modernare straffrättsligt skydd mot
hemfridsbrott och olaga intrång*

4 kap.

3 §

Den som begår en brottslig gärning som utgör

1. mord, dråp, misshandel, grov misshandel eller synnerligen grov misshandel enligt 3 kap. 1, 2, 5 eller 6 §,

2. människorov, olaga frihetsberövande, olaga tvång, grovt olaga tvång, olaga hot, grovt olaga hot, hemfridsbrott, grovt hemfridsbrott eller ofredande enligt 4 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 7 §,

3. våldtäkt, grov våldtäkt, 3. våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, grov övergrepp, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn *eller* sexuellt ofredande enligt 6 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 10 §,

ofredande, grovt sexuellt ofredande mot barn eller grovt sexuellt ofredande enligt 6 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 10 §,

4. skadegörelse eller grov skadegörelse enligt 12 kap. 1 eller 3 §, eller

5. straffbart försök till brott enligt någon av 1–4

döms, om gärningen har bevitnats av ett barn som är närstående eller tidigare närstående till både gärningsmannen och den som gärningen begås mot, för *barnfridsbrott* till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är grovt, döms för *grovt barnfridsbrott* till fängelse i lägst nio månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om den gärning som har bevitnats har varit av mycket allvarlig art eller om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet.

4 b §

Den som förföljer en person genom brottsliga gärningar som utgör

1. misshandel enligt 3 kap. 5 § eller försök till sådant brott som inte är ringa,

2. olaga tvång enligt 4 kap. 4 § första stycket,

3. olaga hot enligt 4 kap. 5 § första stycket,

4. hemfridsbrott enligt 4 kap. 6 § första stycket eller olaga intrång enligt 4 kap. 6 § andra stycket,

5. kränkande fotografering enligt 4 kap. 6 a §,

6. olovlig identitetsanvändning enligt 4 kap. 6 b §,

7. olaga integritetsintrång enligt 4 kap. 6 c §,

8. ofredande enligt 4 kap. 7 §,

9. uppmaning till självmord eller oaktsam uppmaning till självmord enligt 4 kap. 7 a §,

10. förtal eller grovt förtal enligt 5 kap. 1 eller 2 §,

11. sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 § *första stycket* eller sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 § *andra stycket*,

12. skadegörelse enligt 12 kap. 1 § eller försök till sådant brott,

13. ringa skadegörelse enligt 12 kap. 2 §, eller

14. överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning eller överträdelse av kontaktförbud enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud

döms, om var och en av gärningarna har utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet, för *olaga förföljelse* till fängelse i högst fyra år.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

1 §¹

Den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för *våldtäkt* till fängelse i lägst *två* år och högst sex år. Vid bedömningen av om ett deltagande är frivilligt eller inte ska det särskilt beaktas om frivillighet har kommit till uttryck genom ord eller handling eller på annat sätt. En person kan aldrig anses delta frivilligt om

Den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför ett *vaginalt, analt eller oralt* samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för *våldtäkt* till fängelse i lägst *tre* och högst sex år. *Detsamma gäller den som i annat fall förmår en person som inte deltar frivilligt att företa eller tåla en sådan handling.* Vid bedömningen av om ett deltagande är frivilligt eller inte ska det särskilt beaktas om frivillighet har kommit till uttryck genom ord eller hand-

¹ Senaste lydelse 2018:618.

ling eller på annat sätt. En person kan aldrig anses delta frivilligt om

1. deltagandet är en följd av misshandel, annat våld eller hot om brottslig gärning, hot om att åtala eller ange någon annan för brott eller hot om att lämna ett menligt meddelande om någon annan,

2. gärningsmannen otillbörligt utnyttjar att personen på grund av medvetslöshet, sömn, allvarlig rädsla, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada, psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i en särskilt utsatt situation, eller

3. gärningsmannen förmår personen att delta genom att allvarligt missbruka att personen står i beroendeställning till gärningsmannen.

Är brottet med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre grovt, döms för våldtäkt till fängelse i högst fyra år.

Är brottet med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre grovt, döms för våldtäkt till fängelse i *lägst sex månader och* högst fyra år.

Är brott som avses i första stycket att anse som grovt, döms för grovt våldtäkt till fängelse i lägst fem och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot som varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller offrets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Om ett brott som avses i första stycket är grovt, döms för grovt våldtäkt till fängelse i lägst fem och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot som varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller offrets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

2 §²

Den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför en annan sexuell handling än som avses i 1 §, döms för sexuellt övergrepp till fängelse i högst två år. Vid bedömningen av om ett deltagande är frivilligt eller inte tillämpas 1 § första stycket *andra* och *tredje* meningarna.

Den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför en annan sexuell handling än som avses i 1 §, döms för sexuellt övergrepp till fängelse i *lägst sex månader och* högst två år. *Detsamma gäller den som i annat fall förmår en person som inte deltar frivilligt att företa eller tåla en sådan handling.* Vid bedömningen av om ett deltagande är frivilligt eller inte tillämpas 1 § första stycket *tredje* och *fjärde* meningarna.

Är brottet med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre grovt, döms för

sexuellt övergrepp till fängelse i högst ett år.

Är brottet *att anse som grovt*, döms för grovt sexuellt övergrepp till fängelse i lägst *sex månader* och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot som varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller offrets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Om brottet är grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp till fängelse i lägst *ett* och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot som varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller offrets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

4 §³

Den som, med ett barn under femton år, genomför ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst *två* och högst sex år.

Den som, med ett barn under femton år, genomför ett *vaginalt, analt eller oralt* samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst *tre* och högst sex år. *Detsamma gäller den som i annat fall på ett otillbörligt sätt förmår barnet att företa eller tåla en sådan handling.*

Detsamma gäller den som begår en gärning som avses i *första stycket* mot ett barn som fyllt femton men inte arton år och som är avkomling till gärningsmannen eller står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen ska svara på grund av en myndighets beslut.

Första stycket gäller även den som begår en gärning som avses *där* mot ett barn som fyllt femton men inte arton år och som är avkomling till gärningsmannen eller står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen ska svara på grund av en myndighets beslut.

Är brott som avses i första eller andra stycket *att anse som grovt*, döms för grovt våldtäkt mot barn till fängelse i lägst fem och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld

Om ett brott som avses i första eller andra stycket är grovt, döms för grovt våldtäkt mot barn till fängelse i lägst fem och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld

³ Senaste lydelse 2018:618.

eller hot om brottslig gärning eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

eller hot om brottslig gärning eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

6 §⁴

Den som, med ett barn under femton år eller med ett barn som fyllt femton men inte arton år och som gärningsmannen står i ett sådant förhållande till som avses i 4 § andra stycket, genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 §§, döms för sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i högst två år.

Den som, med ett barn under femton år eller med ett barn som fyllt femton men inte arton år och som gärningsmannen står i ett sådant förhållande till som avses i 4 § andra stycket, genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 §§, döms för sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i *lägst sex månader och högst två år. Detsamma gäller den som i annat fall på ett otillbörligt sätt förmår barnet att företa eller tåla en sådan handling.*

Är brottet med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre grovt, döms för sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i högst ett år.

Är brottet grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst ett och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen är närstående till barnet eller i övrigt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om brottet med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet.

Om brottet är grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst ett år och sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen är närstående till barnet eller i övrigt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om brottet med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet.

7 §⁵

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, har samlag med eget barn eller dess avkomling, döms för samlag med avkomling till fängelse i högst två år.

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, har samlag med sitt helsyskon, döms för samlag med syskon till fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i denna paragraf gäller inte den som förmåtts till gärningen genom olaga tvång eller på annat otillbörligt sätt.

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, har vaginalt samlag med eget barn eller dess avkomling, döms för samlag med avkomling till fängelse i högst två år.

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, har vaginalt samlag med sitt helsyskon, döms för samlag med syskon till fängelse i högst ett år.

8 §⁶

Den som främjar eller utnyttjar att ett barn under femton år utför eller medverkar i sexuell posering, döms för utnyttjande av barn för sexuell posering till böter eller fängelse i högst två år.

Detsamma gäller den som begår en sådan gärning mot ett barn som fyllt femton men inte arton år, om poseringen är ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling.

Är brottet grovt, döms för grovt utnyttjande av barn för sexuell posering till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet.

Den som främjar eller utnyttjar att ett barn under femton år utför eller medverkar i sexuell posering, döms för utnyttjande av barn för sexuell posering till fängelse i högst två år. *Detsamma* gäller den som försätter barnet i eller utnyttjar att barnet av någon annan försätts i en situation som innebär sexuell posering.

Första stycket gäller även den som begår en gärning som avses där mot ett barn som fyllt femton men inte arton år, om poseringen är ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling.

Om brottet är grovt, döms för grovt utnyttjande av barn för sexuell posering till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet.

9 §⁷

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, förmår

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, förmår

⁵ Senaste lydelse 2005:90.

⁶ Senaste lydelse 2005:90.

⁷ Senaste lydelse 2019:806.

ett barn som inte fyllt arton år att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling, döms för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till fängelse i högst fyra år.

Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan.

ett barn som inte fyllt arton år att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling, döms för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till fängelse i *lägst sex månader och högst fyra år*.

Är brottet med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre grovt, döms för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första och andra styckena gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan.

10 §⁸

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, sexuellt berör ett barn under femton år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd, döms för sexuellt ofredande till böter eller fängelse i högst två år.

Detsamma gäller den som blottar sig för någon annan på ett sätt som är ägnat att väcka obehag eller annars genom ord eller handlande ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet.

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, sexuellt berör ett barn under femton år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd, döms för sexuellt ofredande mot barn till fängelse i högst två år. *Detsamma gäller den som begår en gärning enligt andra stycket mot ett barn under femton år.*

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, blottar sig för någon annan på ett sätt som är ägnat att väcka obehag eller annars genom ord eller handlande ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet döms för sexuellt ofredande till böter eller fängelse i högst två år.

Om ett brott som avses i första stycket är grovt, döms för grovt sexuellt ofredande mot barn till fängelse i lägst sex månader och högst tre år. Om ett brott som avses i andra stycket är grovt, döms för grovt sexuellt ofredande till samma straff.

Vid bedömningen av om ett brott är grovt ska det särskilt beaktas om

fler än en förgräp sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till offrets låga ålder eller någon annan omständighet visat särskild hänsynslöshet.

11 §⁹

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, döms för köp av sexuell tjänst till böter eller fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan.

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, döms för köp av sexuell tjänst till fängelse i högst ett år.

14 §¹⁰

Den som har begått en gärning enligt 5 § eller 6 § *första* stycket mot ett barn under femton år eller enligt 8 § första stycket eller 10 § första stycket, ska inte dömas till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som har begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt.

Den som har begått en gärning enligt 5 § eller 6 § *andra* stycket mot ett barn under femton år eller enligt 8 § första stycket eller 10 § första stycket *första meningen*, ska inte dömas till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som har begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt.

Detsamma gäller den som har begått en gärning enligt 10 a § om den har syftat till en sådan gärning som anges i första stycket och som, om den hade fullbordats, enligt vad som anges där uppenbarligen inte skulle ha inneburit något övergrepp mot barnet.

Denna lag träder i kraft den 2 juli 2022.

⁹ Senaste lydelse 2011:517.

¹⁰ Senaste lydelse 2009:343.

2.2 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 27 kap. 20 d § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

27 kap.

20 d §¹

Med hemlig rumsavlyssning avses avlyssning eller upptagning som

1. görs i hemlighet och med ett tekniskt hjälpmedel som är avsett att återge ljud, och

2. avser tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträden eller andra sammankomster som allmänheten inte har tillträde till.

Hemlig rumsavlyssning får användas vid en förundersökning om

1. brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år,

2. spioneri enligt 19 kap. 5 § brottsbalken,

3. brott som avses i 26 § lagen (2018:558) om företagshemligheter, om det finns anledning att anta att gärningen har begåtts på uppdrag av eller har understötts av en främmande makt eller av någon som har agerat för en främmande macts räkning och det kan antas att brottet inte leder till endast böter,

4. annat brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i fyra år och det är fråga om

a) människohandel enligt 4 kap. 1 a § brottsbalken,

b) grov människoexploatering enligt 4 kap. 1 b § tredje stycket brottsbalken,

c) våldtäkt enligt 6 kap. 1 § första stycket brottsbalken,

d) grovt sexuellt övergrepp enligt 6 kap. 2 § *andra* stycket brottsbalken, d) grovt sexuellt övergrepp enligt 6 kap. 2 § *tredje* stycket brottsbalken,

e) våldtäkt mot barn enligt 6 kap. 4 § första eller andra stycket brottsbalken,

f) grovt sexuellt övergrepp mot barn enligt 6 kap. 6 § *andra* stycket brottsbalken, f) grovt sexuellt övergrepp mot barn enligt 6 kap. 6 § *tredje* stycket brottsbalken,

g) grovt utnyttjande av barn för sexuell posering enligt 6 kap. 8 § tredje stycket brottsbalken,

h) grovt koppleri enligt 6 kap. 12 § tredje stycket brottsbalken,

i) grov utpressning enligt 9 kap. 4 § andra stycket brottsbalken,

j) grovt barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § sjätte stycket brottsbalken,

k) grovt övergrepp i rättssak enligt 17 kap. 10 § tredje stycket brottsbalken,

¹ Senaste lydelse 2020:174.

Anmärkning: Ändring av 27 kap. 20 d § har också föreslagits i propositionen Utlandsspioneri (prop. 2021/22:55).

l) grovt narkotikabrott enligt 3 § narkotikastrafflagen (1968:64), eller
m) grov narkotikasmuggling enligt 6 § tredje stycket lagen (2000:1225)
om straff för smuggling,

5. försök, förberedelse eller stämpling till brott som avses i 1–3, om en
sådan gärning är belagd med straff,

6. försök, förberedelse eller stämpling till brott som avses i 4, om en
sådan gärning är belagd med straff och det med hänsyn till omständig-
heterna kan antas att gärningens straffvärde överstiger fängelse i fyra år.

Denna lag träder i kraft den 2 juli 2022.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 30 januari 2020 att en särskild utredare skulle överväga ytterligare åtgärder i skärpande och förtydligande riktning när det gäller sexuella kränkningar (dir. 2020:5). I uppdraget ingick bl.a. att se över bestämmelsen om sexuellt ofredande, analysera och se över principerna för och bestämmelserna som rör straffansvaret för sexualbrott på distans och utnyttjande av barn för sexuell posering, analysera om samlagsbegreppet i 6 kap. brottsbalken behöver förändras, se över straffskalorna för sexualbrotten och lämna förslag på de förändringar som kan behövas för att dessa i tillräcklig mån ska spegla brotternas allvar samt utreda vissa frågor om spårsäkring efter sexualbrott. Enligt tilläggsdirektiv som beslutades den 9 juli 2020 fick utredaren också i uppdrag att föreslå förändringar i straffskalan för köp av sexuell tjänst som innebär att minimistraffet höjs från böter till fängelse (dir. 2020:75).

Utredningen, som antog namnet 2020 års sexualbrottsutredning, överlämnade den 1 juni 2021 betänkandet Ett förstärkt skydd mot sexuella kränkningar (SOU 2021:43).

En sammanfattning av betänkandet och dess lagförslag, i nu relevanta delar, finns i *bilaga 1* respektive *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna för nu aktuella förslag finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (Ju2021/02201).

I detta lagstiftningsärende behandlar regeringen samtliga utredningens lagförslag utom de förslag som är kopplade till spårsäkring efter sexualbrott. Dessa behandlas i stället i ett annat lagstiftningsärende i Regeringskansliet (S2022/00136).

Riksdagen har, i fråga om straffskalorna för sexualbrott, tillkännagett för regeringen

- det som utskottet anför om att regeringen bör göra en översyn av straffskalorna för brott enligt 6 kap. brottsbalken i syfte att skärpa straffen (bet. 2018/19:JuU11 punkt 12, rskr. 2018/19:181) och
- det som utskottet anför om att regeringen ska återkomma till riksdagen med ett förslag om skärpta straffskalor för sexualbrotten i 6 kap. brottsbalken (bet. 2020/21:JuU24 punkt 8, rskr. 2020/21:344).

Frågan om straffskalor behandlas i avsnitt 8.

Riksdagen har, i fråga om våldtäkt, tillkännagett för regeringen

- det som utskottet anför om att höja straffminimum för våldtäkt av normalgraden från fängelse i två år till fängelse i tre år (bet. 2017/18:JuU29 punkt 4, rskr. 2017/18:302),
- det som utskottet anför om att regeringen skyndsamt bör återkomma till riksdagen med ett förslag som innebär att minimistraffet för våldtäkt av normalgraden höjs till fängelse i tre år (bet. 2018/19:JuU11 punkt 13, rskr. 2018/19:181),
- det som utskottet anför om att regeringen skyndsamt bör återkomma till riksdagen med ett förslag som innebär att minimistraffet för våldtäkt av normalgraden ska höjas till fängelse i tre år (bet. 2019/20:JuU26 punkt 9, rskr. 2019/20:258) och
- det som utskottet anför om att regeringen skyndsamt ska återkomma till riksdagen med ett förslag som innebär att minimistraffet för

våldtäkt av normalgraden ska höjas till fängelse i tre år (bet. 2020/21:JuU24 punkt 7, rskr. 2020/21:344).

Frågan om skärpt straff för våldtäkt behandlas i avsnitt 8.2

Riksdagen har, i fråga om sexuellt övergrepp, tillkännagett för regeringen det som utskottet anför om att straffminimum för sexuellt övergrepp bör höjas från fängelse i 14 dagar till fängelse i minst sex månader (bet. 2018/19:JuU11 punkt 14, rskr. 2018/19:181). Frågan om skärpt straff för sexuellt övergrepp behandlas i avsnitt 8.4.

Riksdagen har, i fråga om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, tillkännagett för regeringen

- det som utskottet anför om att straffskalan för köp av sexuell handling av barn bör skärpas dels genom att minimistraffet höjs från böter till fängelse i lägst sex månader, dels genom att maximistraffet höjs från fängelse i två år till fängelse i fyra år (bet. 2017/18:JuU29 punkt 8, rskr. 2017/18:302) och
- det som utskottet anför om att höja straffminimum för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling från fängelse till fängelse i lägst sex månader (bet. 2019/20:JuU7 punkt 2, rskr. 2019/20:36).

Frågan om skärpt straff för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling behandlas i avsnitt 8.8.

Riksdagen har, i fråga om grovt sexuellt ofredande, tillkännagett för regeringen

- det som utskottet anför om grovt sexuellt ofredande (bet. 2016/17:JuU16 punkt 12, rskr. 2016/17:211 och bet. 2017/18:JuU29, rskr 2017/18:302),
- det som utskottet anför om att regeringen skyndsamt bör återkomma med ett lagförslag om grovt sexuellt ofredande (bet. 2018/19:JuU11 punkt 15, rskr. 2018/19:181) och
- det som utskottet anför om att regeringen ska återkomma med ett förslag om en ny brottsrubricering om grovt sexuellt ofredande (bet. 2020/21:JuU24 punkt 9, rskr. 2020/21:344).

Frågan om grovt sexuellt ofredande behandlas i avsnitt 8.9.

4 Arbetet med ett heltäckande och tydligt straffrättsligt skydd måste fortsätta

Det är en grundläggande uppgift för samhället att skydda barn och vuxna mot alla former av sexuella kränkningar. Enligt regeringen är ett heltäckande och tydligt straffrättsligt skydd en förutsättning för att ett samhälle ska kunna förebygga och bekämpa sexualbrott på ett effektivt sätt.

Regeringen har mot den bakgrunden bedrivit ett mycket aktivt arbete på det straffrättsliga området. På regeringens initiativ har sexualbrottslagstiftningen reformerats. Reformen, som trädde i kraft 2018, innebär bl.a. att gränsen för straffbar gärning numera går vid om deltagandet i en sexuell aktivitet är frivilligt eller inte. Genom reformen infördes också ett särskilt oaktamhetsansvar för de allvarligaste sexualbrotten. Samtidigt

stärktes det straffrättsliga skyddet vid sexualbrott mot barn vid oaktsamhet hos gärningsmannen i fråga om barnets ålder (se prop. 2017/18:177). På senare år har vidare straffskalorna skärpts för en rad sexualbrott, bl.a. grov våldtäkt och grov våldtäkt mot barn, kontakt för att träffa ett barn i sexuell syfte (s.k. grooming) och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling (se prop. 2017/18:177, prop. 2016/17:214 och prop. 2018/19:157). Därutöver har straffansvaret för grooming utvidgats bl.a. så att det inträder på ett tidigare stadium (se prop. 2016/17:214). Dessutom har preskription för bl.a. våldtäktsbrott som begåtts mot barn avskaffats (se prop. 2019/20:69).

Regeringen presenterade i juni 2021 ett åtgärds paket för att intensifiera arbetet mot mäns våld mot kvinnor. Paketet omfattar bl.a. åtgärder för att förebygga att våld utövas, stöd och skydd till utsatta samt skärpt lagstiftning när det kommer till att lagföra personer som utsatt sin partner eller före detta partner för våld. I december 2021 beslutade regeringen ett kraftfullt åtgärdsprogram med åtgärder för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. I programmet konkretiseras de åtgärder som presenterades i regeringens åtgärds paket från sommaren 2021 tillsammans med de åtgärder som regeringen aviserade i budgetpropositionen för 2022. I enlighet med en av punkterna i åtgärds paketet beslutade regeringen i februari 2022 att en särskild utredare bl.a. ska se över det straffrättsliga skyddet mot sexuella övergrepp för barn i åldern 15–17 år, särskilt i förhållande till sexköp. Utredningen ska också bl.a. utvärdera hur straffansvaret för oaktsamhet avseende ålder vid sexuella övergrepp mot barn fungerar (dir. 2022:7).

En rad åtgärder har alltså vidtagits och det har i närtid skett omfattande förändringar av sexualbrottslagstiftningen. Utvecklingen i samhället visar emellertid att fler åtgärder behövs. Bland annat har samhället blivit alltmer digitaliserat och internet är i dag i hög grad integrerat med vardagen. Detta har inneburit positiva förändringar i många avseenden. Men utvecklingen har också medfört att internet blivit en arena för utnyttjande av människor, inte minst barn och unga vuxna, och att övergrepp har tagit sig nya former. Det är mot den bakgrunden viktigt att lagstiftningen är anpassad efter den tekniska utvecklingen. Det måste också säkerställas att straffskalorna för sexualbrotten står i samklang med dagens syn på brottsligheten. Sammanfattningsvis bedömer regeringen således att arbetet med att skapa ett heltäckande och tydligt straffrättsligt skydd mot sexuella kränkningar måste fortsätta.

5 Sexualbrott på distans

5.1 Bakgrund

5.1.1 Straffbestämmelserna

I juli 2018 ändrades sexualbrottslagstiftningen så att gränsen för straffbar gärning går vid om deltagandet i en sexuell handling är frivilligt eller inte. För våldtäkt (6 kap. 1 § brottsbalken) eller sexuellt övergrepp (6 kap. 2 §

brottsbalken) döms den som genomför en sexuell handling med en person som inte deltar frivilligt. Det krävs alltså inte längre att gärningsmannen har använt sig av våld eller hot eller utnyttjat offrets särskilt utsatta situation. Det som avgör om ett brott ska rubriceras som våldtäkt eller sexuellt övergrepp är vilken typ av sexuell handling det är fråga om. För våldtäkt krävs att den sexuella handlingen är ett samlag eller att den sexuella handlingen med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag. Sexuellt övergrepp träffar andra sexuella handlingar än de som avses i bestämmelsen om våldtäkt, dvs. sexuella handlingar som inte är samlag och inte heller är så kvalificerade att de med hänsyn till kränkningen är jämförliga med samlag.

Genom 2018 års reform infördes också två nya brott: oaktsam våldtäkt (6 kap. 1 a § brottsbalken) och oaktsamt sexuellt övergrepp (6 kap. 3 § brottsbalken). Oaktsamheten tar sikte på omständigheten att den andra personen inte deltar frivilligt.

Barn under 15 år har ett absolut skydd mot alla former av sexuella handlingar. Detsamma gäller i vissa fall barn under 18 år. För våldtäkt mot barn (6 kap. 4 § brottsbalken) eller sexuellt övergrepp mot barn (6 kap. 6 § brottsbalken) döms den som genomför en sexuell handling med ett barn under 15 år. Detsamma gäller den som genomför en sexuell handling med ett barn som fyllt 15 men inte 18 år och som är avkomling till gärningsmannen eller står i fostransförhållande till gärningsmannen eller står under gärningsmannens vård på ett visst angivet sätt. Straffansvaret inträder oavsett vem som har tagit initiativ till den sexuella handlingen och således även om barnet har deltagit frivilligt. Det som avgör om ett brott ska rubriceras som våldtäkt mot barn eller sexuellt övergrepp mot barn är vilken typ av sexuell handling det är fråga om. I likhet med vad som gäller för våldtäkt krävs för ansvar för våldtäkt mot barn att den sexuella handlingen är ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag. Liksom sexuellt övergrepp träffar sexuellt övergrepp mot barn andra sexuella handlingar än de som avses i bestämmelserna om våldtäkt och våldtäkt mot barn.

5.1.2 Möjligheten att döma för brott som begås på distans

Straffansvar för våldtäkt och sexuellt övergrepp och motsvarande brott mot barn förutsätter inte att gärningsmannen fysiskt utfört de sexuella handlingar som utgör den brottsliga gärningen. I linje med detta finns det inte heller något krav på att gärningsmannen och offret befunnit sig på samma fysiska plats vid gärningstillfället. I rättsfallet NJA 2015 s. 501 prövade Högsta domstolen om en handling bestående i att en man hade förmått ett barn att smeka sina bröst och onanera inför honom utgjorde ett straffbart handlande enligt bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn. Kontakten mellan mannen och barnet hade ägt rum genom videosamtal på Skype. Frågan var om ”genomför en annan sexuell handling ... med” i bestämmelsen kunde omfatta de åtalade gärningarna. Högsta domstolen fann att så var fallet och att den åtalade gärningen alltså innefattade ett straffbart handlande enligt bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn. I två avgöranden den 17 november 2021 (i mål nr B 4072-21 respektive

B 4645-21) prövade Högsta domstolen om handlingar bestående i att gärningsmännen hade förmått barn att penetrera sig själva i anus och vagina med fingrar respektive föremål var att bedöma som sexuellt övergrepp mot barn eller våldtäkt mot barn. Kontakten mellan gärningsmännen och barnen hade ägt rum genom videochatt respektive chatt och överföring av film. Högsta domstolen, som fann att gärningsmännen hade genomfört sexuella handlingar som med hänsyn till kränkningens allvar var jämförliga med samlag med barnen, dömde de båda gärningsmännen för våldtäkt mot barn.

I det betänkande som lämnades av 2014 års sexualbrottskommitté, och som låg till grund för 2018 års sexualbrottsreform, föreslogs att det i lagtext skulle tydliggöras att också sexuella handlingar som sker t.ex. via telefon, internet eller andra medier omfattas av straffansvar enligt bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt övergrepp och motsvarande brott mot barn (se SOU 2016:60 s. 234–236). Regeringen gick inte vidare med förslaget. Skälet för detta var att regeringen bedömde att det genom rättsfallet NJA 2015 s. 501 hade klargjorts att straffbestämmelserna är tillämpliga även vid övergrepp som sker på internet. I propositionen påpekade regeringen att det i lagtexten inte ställs upp något krav på att den sexuella handlingen ska ha skett inför gärningsmannen (se prop. 2017/18:177 s. 43–45 och 79).

I rättsfallet NJA 2018 s. 1103 prövade Högsta domstolen om den som via internet förmår någon att senare i ensamhet utföra en sexuell handling på sig själv, filma detta och sedan överföra videosekvenserna till gärningsmannen kan dömas för sexuellt övergrepp mot barn. Till skillnad från i 2015 års rättsfall var det alltså inte fråga om att målsäganden skulle utföra en sexuell handling inför den tilltalade. Högsta domstolen menade att ”genomförande” av en sexuell handling med någon annan språkligt sett måste anses innefatta ett krav på att gärningsmannen är närvarande, inte på så sätt att gärningsmannen och målsäganden måste befinna sig på samma fysiska plats, utan i den bemärkelsen att gärningsmannen på något sätt deltar under den del av händelseförloppet som innehåller det agerande av målsäganden som kan kvalificera handlingen som sexuell. Uttrycket ”att genomföra en sexuell handling med” ett barn kunde enligt Högsta domstolen med hänsyn till legalitetsprincipen därför inte omfatta att förmå ett barn att senare i ensamhet utföra en sexuell handling på sig själv, filma detta och sedan överföra videosekvensen till den tilltalade.

Vid sådana uppdelade händelseförlopp som det var fråga om i NJA 2018 s. 1103 går det alltså inte att tillämpa de straffbestämmelser som förutsätter att gärningsmannen ”genomför” den sexuella handlingen. Däremot kan ansvar för andra brott komma i fråga. I tiden efter 2018 års avgörande har det i underrättspraxis, i fall då gärningsmannen förmått ett barn att senare i ensamhet utföra en sexuell handling på sig själv, filma det och sedan överföra filmen till gärningsmannen, dömts till ansvar för grovt utnyttjande av barn för sexuell posering (se t.ex. Hovrätten för Västra Sveriges dom den 30 april 2019 i mål nr B 1756-19).

5.2 Ett skärpt straffansvar för sexualbrott på distans

Regeringens förslag: Straffansvaret för våldtäkt och sexuellt övergrepp utvidgas till att omfatta den som, i annat fall än som redan omfattas av straffansvaret, förmår en person som inte deltar frivilligt att företa eller tåla en sådan sexuell handling som avses i respektive straffbestämmelse.

Straffansvaret för våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn utvidgas till att omfatta den som, i annat fall än som redan omfattas av straffansvaret, på ett otillbörligt sätt förmår barnet att företa eller tåla en sådan sexuell handling som avses i respektive straffbestämmelse.

Regeringens bedömning: Det utvidgade straffansvaret för distansbrott bör träffa även bestämmelserna om oaktsam våldtäkt, oaktsamt sexuellt övergrepp och sexuellt utnyttjande av barn. Det kräver inte någon lagändring.

Utredningens förslag och bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dock att det straffbara handlandet ska träffa den som genom olaga tvång eller annars på ett otillbörligt sätt förmår någon som inte deltar frivilligt eller ett barn till en sexuell handling.

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det. Bland dem finns *Barnombudsmannen, Fatta, Föreningen Tillsammans, Göteborgs universitet (Institutionen för socialt arbete), Jämställdhetsmyndigheten, Linköpings universitet (Barnafriid – nationellt centrum för kunskap om våld mot barn), Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Polismyndigheten, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter (RFSL), Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks), Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden), Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri, Sveriges advokatsamfund, Unizon, Uppsala universitet (Juridiska institutionen) och Åklagarmyndigheten.*

Kvinnofronten avstyrker förslaget. Enligt *Kvinnofronten* är formuleringen om olaga tvång otydlig och skapar en oklarhet som riskerar att leda till rättsosäkerhet. *ECPAT* instämmer i bedömningen att straffansvaret för distansbrott behöver utvidgas men avstyrker det föreslagna tillägget i bestämmelserna om våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn. *ECPAT* ställer sig frågande till varför tillägget innehåller rekvisiten olaga tvång och otillbörligt sätt. Eftersom olaga tvång eller otillbörligt sätt inte krävs för att sexuella handlingar med barn under 15 år ska anses utgöra brott kan *ECPAT* inte tolka förslaget på annat vis än att utredningen även i fortsättningen vill göra en åtskillnad mellan egenhändiga brott och brott som sker på distans. *ECPAT* föreslår att tillägget ska formuleras ”Detsamma gäller den som i annat fall förmår barnet att företa eller tåla en sådan handling”. Även *Rädda Barnen* ifrågasätter varför olaga tvång eller otillbörligt sätt ska krävas när det gäller distansbrott mot barn under 15 år och påpekar att barn under 15 år inte kan samtycka till sexuella handlingar av något slag. *Lunds tingsrätt* ställer sig frågande till den föreslagna formuleringen ”genom olaga tvång

eller annars på ett otillbörligt sätt förmår en person som inte deltar frivilligt”. Tingsrätten menar att ett olaga tvång eller otillbörligt sätt förutsätter att handlingen sker ofrivilligt och att det därför kan ifrågasättas om den valda lösningen innebär en dubbelreglering. Tingsrätten anför vidare att den föreslagna lösningen innebär att fokus läggs på gärningspersonens handlande i stället för målsägandens frivilliga deltagande och att det skiljer sig från den nu gällande samtyckesbaserade strukturen i lagstiftningen.

Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen) avstår från att ta ställning till förslaget med hänvisning till att olika problem med förslaget inte beaktas av utredningen. Institutionen konstaterar att om förslaget genomförs kommer en handling att betecknas som våldtäkt trots att det varken föreligger fysisk närhet eller visuell kontakt i realtid. Enligt universitetet fjärras våldtäktsbegreppet då ytterligare från en allmän förståelse av vad detta övergrepp innebär. Ett annat problem med utredningens förslag är enligt institutionen att det inte är klart vilka fall då det gäller vuxna som ska bedömas som våldtäkt. Institutionen anser vidare att det utredningen anger om att brottets fullbordande inte bör förutsätta att övergreppet dokumenteras är oklart.

Brottsförebyggande rådet (Brå) ifrågasätter om kränkningen vid handlingar med uppdelat förlopp kan antas vara densamma som när handlingarna följs av gärningspersonen i realtid. Brå anför att brottsoffrets utsatthet vid utförandet av de sexuella handlingarna torde vara lägre, om än fortfarande allvarlig, när gärningspersonen inte är närvarande fysiskt eller på distans i realtid. Att graden av kränkning och lidandet i många fall ändå är lika stort som vid fysiska övergrepp eller vid distansbrott i realtid beror enligt Brå till stor del på dokumentationen av övergreppet och rädslan för spridning av övergreppsmaterialet och inte i första hand på kränkningen genom den sexuella handlingen i sig. Brå menar att detta talar för en särreglering som fokuserar på kombinationen av den sexuella kränkningen och rädslan för spridning snarare än att jämställa den sexuella kränkningen vid de två typerna av brott. Brå anför vidare att en utvidgning av våldtäktsbrottet till att även omfatta handlingar utan samtidig interaktion kan leda till stor diskrepans mellan allmänhetens uppfattning av vad som ingår i begreppet våldtäkt och det juridiska begreppet. *Solna tingsrätt* ifrågasätter om graden av kränkning verkligen är densamma vid så vitt skilda fall som att en gärningsperson med våld tvingat en målsägande till samlag respektive att en gärningsperson genom olaga tvång, eller annars på ett otillbörligt sätt, förmått en person som inte deltagit frivilligt att i enrum utföra en med samlag jämförlig handling på sig själv. Tingsrätten konstaterar att de angivna gärningarna visserligen kan bedömas ha olika straffvärden även om de rubriceras på samma sätt men anser att en eventuellt förändrad lagstiftning måste tillåta att gärningarna rubriceras olika utifrån en bedömning av kränkningens allvar i det enskilda fallet.

Brottsoffermyndigheten menar däremot att den kränkning som brottsoffret utsätts för är densamma och i vart fall lika allvarlig som om gärningspersonen tagit del av övergreppet i realtid. *ECPAT* anser att brott med uppdelat förlopp bör medföra straffansvar på samma nivå som i dag gäller för de allvarligaste sexualbrotten och anses lika straffvärda som dessa brott. *ECPAT* anför att en gärningsman genom hot och påtryckningar kan få ett barn att uppleva att barnet är i gärningsmannens

totala kontroll och makt. Enligt ECPAT känner barn som förmås att utföra handlingar på sig själva inte sällan en stor skuld och skam samt ett stort medansvar. Inget tyder enligt ECPAT på att det skulle göra någon skillnad om förövaren närvarar i realtid under övergreppet eller inte, utan ECPAT menar tvärtom att det inte är omöjligt att barnet känner en än större skam och skuld när förövaren inte närvarar i realtid eftersom omgivningen kan anse att barnet haft möjlighet att agera på annat sätt. Enligt *Polismyndigheten* är det för brottsoffret många gånger av underordnad betydelse om gärningsmannen närvarar i realtid eller inte.

Jämställdhetsmyndigheten framhåller vikten av att redan begränsade eller subtila påtryckningar ska anses vara otillbörliga om de sker mot ett barn eller en person med en nedsatt förmåga, exempelvis till följd av en intellektuell funktionsnedsättning. Bedömningen av otillbörligen förmå bör enligt myndigheten i dessa fall som huvudregel utgå från att en gärningsperson som har vilselett, manipulerat eller på annat sätt utnyttjat ett barn eller en person med en intellektuell funktionsnedsättning har agerat otillbörligt. *Fatta* anför att om det förekommit ersättning till barnet bör det vara en faktor som kan medföra att påtryckningen bedöms som otillbörlig.

Brottsoffermyndigheten, *Kvinnofronten* och *Sveriges Kvinnolobby* invänder mot rekvisitetet tåla. Enligt *Brottsoffermyndigheten* kan ”tåla” tolkas som att offret accepterar att bli utsatt sexuellt. *Brottsoffermyndigheten* föreslår att rekvisitet ska ersättas med ”utstå” eller ”utsättas för”. *Sveriges Kvinnolobby* föreslår att det ska ersättas med ”uthärda” eller ”genomlida”.

Länsstyrelsen i Östergötlands län pekar på en annan typ av distansfall än de som utredningen tar upp. Myndigheten anför att det i sammanhang där det utövas hedersrelaterat våld och förtryck genom barn- och tvångsäktenskap förekommer att någon förmår parterna att mot sin vilja genomföra samlag i syfte att fullborda äktenskapet. Myndigheten tillägger att syftet med påtryckningarna således inte är sexuellt men att nivån på kränkningen är hög.

Åklagarmyndigheten delar utredningens bedömning att det bör vara graden av kränkning som avgör rubriceringen av gärningen. Enligt *Åklagarmyndigheten* bör lagstiftaren ge tydlig vägledning om vilka omständigheter som ska ligga till grund för bedömningen. Det är enligt *Åklagarmyndigheten* rimligt att omständigheten att dokumentation ägt rum beaktas vid bedömningen av kränkningens allvar. *Åklagarmyndigheten* delar även utredningens uppfattning att det för straffansvar, vid brott på distans, bör föreligga ett tidsmässigt samband mellan tvånget respektive otillbörligheten och utförandet av den sexuella handlingen, men att detta får prövas utifrån omständigheterna i varje enskilt fall.

Göteborgs universitet (Institutionen för socialt arbete) menar att den omständigheten att en våldtäkt eller sexuellt övergrepp dokumenteras bör utgöra ett i lagtexten uttryckligen stadgat rekvisit för att bedöma gärningen som grov.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Straffansvaret för sexualbrott på distans bör skärpas

Det är i dag inte ovanligt att sexualbrott begås på distans, t.ex. över internet. Utredningen redovisar resultatet av studier som har analyserat hur barn påverkas av sexualbrott som begåtts över internet. Enligt en av studierna uppvisar barn som har utsatts för sexuella kränkningar över internet psykisk ohälsa och posttraumatiska symtom i mycket hög grad. I studien konstateras att detta indikerar att övergrepp på nätet är lika allvarliga som övergrepp som sker utanför nätet. I en annan studie anges att de barn som har utsatts för sexuella övergrepp över internet uppvisar samma symtom som barn som utsatts för sexuella övergrepp offline. I en av studierna anges vidare att barns hälsa påverkas negativt av att övergrepp har dokumenterats och av att övergreppsmaterial har spritts. Det bör här framhållas att internetövergrepp ofta dokumenteras, inte bara i fotografier utan framför allt genom strömmande medier som sparas av gärningsmannen. Utredningen har inte kunnat identifiera några studier som analyserat hur vuxna personer påverkas av sexualbrott som sker på distans. Det saknas dock anledning att utgå från annat än att även vuxna tar skada av sådana brott i den mån de förekommer. Enligt regeringen bör en utgångspunkt för lagstiftningen således vara att sexualbrott som sker på distans kan vara lika allvarliga som sexualbrott som inte sker på distans och att så är fallet också då gärningsmannen inte har deltagit i realtid när den sexuella handlingen företagits.

I bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt övergrepp och motsvarande brott mot barn straffbeläggs att, under närmare angivna förutsättningar, genomföra en sexuell handling med någon annan. Som framgår ovan är det i dag möjligt att döma för dessa brott även när de begås på distans. Efter Högsta domstolens avgörande 2018 (NJA 2018 s. 1103) står det dock klart att ett krav för att rekvisitet genomförs ska anses uppfyllt är att gärningsmannen på något sätt deltagit under den del av händelseförloppet som innehåller det agerande som kan kvalificera handlingen som sexuell. Högsta domstolens avgörande bör enligt regeringen inte uppfattas så att det, för att rekvisitet ska vara uppfyllt, krävs att gärningsmannen deltagit genom bild- eller videoöverföring. Även närvaro utan bild eller video, t.ex. via telefonsamtal eller chatt, torde alltså vara tillräckligt för att bestämmelserna ska vara tillämpliga (se exempelvis Stockholms tingsrätts dom den 22 april 2020 i mål nr B 1790-18, där genomföranderekvisitet ansågs uppfyllt genom att gärningsmannen hade deltagit via chattar på ett onlinespel utan bild- eller videoöverföring).

Den nuvarande lagstiftningen ger sålunda i flera avseenden ett starkt straffrättsligt skydd mot distansbrott. En konsekvens av gällande rätt är emellertid att distansbrott med ett uppdelat förlopp, där gärningsmannen inte har deltagit när den sexuella handlingen företagits, inte bedöms enligt samma straffbestämmelser som gärningar där gärningsmannen och offret närvarat samtidigt. Det gäller även när den sexuella handling som offret förmåtts till framstått som lika kränkande som i fall då förloppet inte varit uppdelat. I fall med ett uppdelat händelseförlopp får gärningen i stället rubriceras som t.ex. utnyttjande av barn för sexuell posering, dvs. ett brott som inte har den sexuella kränkningen som sitt direkta skyddsintresse utan straffbeläggs ett främjande eller utnyttjande av att barnet poserar.

Lagstiftningsarbetet under de senaste åren har syftat till ett stärkt skydd för den sexuella integriteten, inte minst för barn och ungdomar. Enligt regeringen innebär den nuvarande regleringen att dessa syften inte tillgodoses fullt ut när det gäller sexualbrott på distans med ett uppdelat händelseförlopp. Regeringen anser därför att straffansvaret för sådana sexualbrott bör skärpas. Det bör då säkerställas att det även vid sådana distansbrott finns ett ändamålsenligt straffrättsligt skydd på en nivå som motsvarar dagens reglering av de allvarigaste sexualbrotten.

Distansbrotten bör inte regleras i en särskild straffbestämmelse

Som framgår ovan omfattar bestämmelserna om våldtäkt och sexuell övergrepp och motsvarande brott mot barn redan i dag vissa brott som begås på distans. Enligt regeringen saknas anledning att ändra på det förhållandet. Regeringen anser att en utgångspunkt för lagstiftningen bör vara att distansbrott i kränkningshänseende kan vara jämförliga med sexualbrott som inte begås på distans och att så är fallet också då gärningsmannen inte deltagit i realtid när den sexuella handlingen företagits. Till skillnad från *Brå* bedömer regeringen mot den bakgrunden att det inte finns behov av att införa en särskild straffbestämmelse för distansfallen utan att den lagändring som behövs bör ske genom att bestämmelserna om våldtäkt och sexuell övergrepp och motsvarande brott mot barn utvidgas till att även omfatta distansbrott med uppdelat händelseförlopp. Som *Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen)* och *Brå* anför kan det visserligen hävdas att en sådan utvidgning innebär att våldtäktsbegreppet fjärras ytterligare från den allmänna förståelsen av begreppet. Som framgår ovan skiljer sig våldtäktsbrottet emellertid redan i dag i flera avseenden från det ursprungliga brottet, bl.a. genom att det inte längre anses som ett egenhändigt brott och därigenom omfattar flera distanshandlingar. En utvidgning av bestämmelsen så att den även omfattar distanshandlingar med uppdelat förlopp är därför i linje med hur våldtäktsbegreppet på senare år har utvecklats.

Genomföranderekvisitet bör behållas men kompletteras

Det handlande som är straffbart enligt de aktuella bestämmelserna är alltså att gärningsmannen genomför en sexuell handling med någon. För att det ska vara fråga om våldtäkt eller sexuell övergrepp krävs dessutom att den andra personen inte deltar frivilligt. Straffansvar för våldtäkt mot barn och sexuell övergrepp mot barn förutsätter att handlingen genomförs med ett barn som inte fyllt 15 år eller i vissa fall inte har fyllt 18 år.

Rekvisitet genomför användes tidigare för att beskriva det straffbara handlandet endast i delar av regleringen. I syfte att åstadkomma en större enhetlighet och tydlighet beträffande terminologin infördes 2018 handlingsrekvisitet genomför generellt i straffbestämmelserna. Ändringen skedde också för att distansfallen skulle omfattas (se prop. 2017/18:177 s. 43–45 och 87). Det är dock rekvisitet genomför som orsakat de problem med dagens tillämpning som innebär att de befintliga straffbestämmelserna inte kan tillämpas vid ett uppdelat förlopp. Ett alternativ vore därför att ersätta det nuvarande handlingsrekvisitet genomför med något annat. Det finns emellertid flera skäl för att behålla det nuvarande

rekvisitet. Till att börja med säkerställer det att straffansvar även fortsättningsvis föreligger oavsett vem som har tagit initiativet till den sexuella handlingen. Detta är viktigt inte minst eftersom barn under 15 år inte i laglig mening kan samtycka till sexuella handlingar ens när barnet självt är initiativtagare. Ordet genomföra har vidare en i allt väsentligt tydlig innebörd. Det omfattar också mycket av det regeringen anser att straffansvaret bör träffa, dvs. inte enbart sexualhandlingar vid fysisk kontakt utan även sexualhandlingar på distans när gärningsman och offer är samtidigt närvarande. Den nuvarande lagstiftningen har dessutom varit i kraft i mindre än fyra år och det framstår inte som lämpligt att nu överväga en helt ny terminologi. Regeringen bedömer därför, i likhet med utredningen, att rekvisitet genomför alltså bör användas. För att ett tillräckligt straffrättsligt skydd mot distansbrott ska åstadkommas bör beskrivningen av det straffbara handlandet i stället kompletteras.

Det bör krävas att gärningsmannen förmår någon som inte deltar frivilligt eller på ett otillbörligt sätt förmår ett barn ...

För att åstadkomma ett heltäckande straffansvar i distansfallen föreslog 2014 års sexualbrottskommitté ett tillägg i lagtexten om att, i förhållande till ett genomförande av sexualhandling med någon som inte deltar frivilligt eller är under 15 år, "[d]etsamma gäller om genomförandet består i att personen, som inte deltar frivilligt, utför handlingen på sig själv eller med någon annan" respektive "[d]etsamma gäller om genomförandet består i att barnet utför handlingen på sig själv eller med någon annan." Förslaget fick kritik av ett par remissinstanser för att det inte innehöll någon beskrivning eller begränsning av gärningsmannens handlande för att det skulle vara straffbart (se prop. 2017/18:177 s. 43–45). Den kritiken kan alltså göras gällande. Efter rättsfallet NJA 2018 s. 1103 kan det dessutom ifrågasättas om det är framkomligt att överhuvudtaget knyta det utvidgade straffansvaret till genomföranderekvisitet, även om detta sker genom en utvidgning i lagtexten av den språkliga betydelsen av ett genomförande. Enligt regeringen bör det i stället, vid sidan av rekvisitet genomföra, införas ett rekvisit som träffar de situationer som är straffvärda men som i dag faller utanför det straffbara området.

I likhet med utredningen anser regeringen att handlingsrekvisitetet förmå bör användas för att beskriva det handlande som vid sidan av genomförande bör omfattas av straffansvar. Rekvisitetet förmå förekommer bl.a. i straffbestämmelserna i 6 kap. brottsbalken om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling (9 §) och sexuellt ofredande (10 §). Det förekom även i de numera upphävda straffbestämmelserna om sexuellt tvång (tidigare 2 §) och sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning (tidigare 3 §).

Att förmå betyder språkligt sett att påverka någon att göra något. I "förmår" ligger att det ska finnas ett orsakssamband, dvs. kausalitet, mellan gärningsmannens handlande och den sexuella handlingen. Det innebär att det ställs krav på ett aktivt agerande från gärningsmannens sida som är inriktat på ett visst resultat. Redan mycket subtila påtryckningar kan vara tillräckligt för att rekvisitetet förmå ska anses uppfyllt (jfr prop. 2019/20:131 s. 44 och 101). För att kriminaliseringen inte ska bli för långtgående föreslår utredningen att det straffbara handlandet ska

begränsas så att det träffar den som genom olaga tvång eller annars på ett otillbörligt sätt förmår någon som inte deltar frivilligt eller ett barn till en sexuell handling. Några remissinstanser invänder mot den föreslagna kvalificeringen av rekvisitetet förmå. *Lunds tingsrätt* menar, när det gäller straffansvar som förutsätter att offrets deltagande inte varit frivilligt, att det kan ifrågasättas om den valda lösningen innebär en dubbelreglering. *ECPAT* och *Rädda Barnen* invänder mot en kvalificering av rekvisitetet förmå i förhållande till brott mot barn under 15 år. De anför att barn under 15 år aldrig kan samtycka till sexuella handlingar och att det därför inte bör ställas krav på att gärningsmannen förmår barnet genom olaga tvång eller annars på ett otillbörligt sätt. När det gäller frågan om rekvisitetet förmå bör kvalificeras gör regeringen följande överväganden.

För straffansvar för våldtäkt och sexuellt övergrepp krävs att offret inte deltagit frivilligt i den sexuella handlingen. Liksom enligt nu gällande reglering bör det för distansbrotten gälla att straffansvaret inte sträcker sig så långt att en persons inre önskan att inte delta i den sexuella handlingen är tillräcklig för straffansvar, om personen ändå de facto går med på den. Den omständigheten att en person utsätts för påtryckningar eller övertalningsförsök och sedan går med på en sexuell handling innebär alltså inte att ett ofrivilligt deltagande föreligger (se prop. 2017/18:177 s. 78). I praktiken torde det således krävas ett otillbörligt sätt för att förmå någon att mot sin vilja företa eller tåla en sexuell handling utan att gärningsmannen är närvarande. Som *Lunds tingsrätt* anför innebär den föreslagna kvalificeringen av rekvisitetet förmå alltså en dubbelreglering. Till skillnad från utredningen anser regeringen därför att det i bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt övergrepp inte behöver ställas upp något krav på att gärningsmannen förmår offret genom olaga tvång eller annars på ett otillbörligt sätt.

För straffansvar för våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn saknar det betydelse om barnet deltagit frivilligt. Detsamma bör givetvis gälla även för distansbrott. I de bestämmelser som gäller barn innebär en kvalificering av rekvisitetet förmå således inte en dubbelreglering. En kvalificering är vidare nödvändig för att straffansvaret ska få en ändamålsenlig avgränsning. Som *ECPAT* och *Rädda Barnen* påpekar har barn under 15 år ett absolut skydd mot sexuella handlingar. Rekvisitetet genomförs är därför inte kvalificerat på något sätt. I fall då gärningsmannen inte fysiskt har utfört den sexuella handlingen förefaller det i praxis emellertid krävas att gärningsmannen på ett betydande sätt har påverkat eller styrt händelseförloppet för att rekvisitetet genomförs ska anses uppfyllt. Redan i dag torde det alltså i distansfallen uppställas krav på en kvalificerad form av påverkan. Det framstår dock som tveksamt om en sådan begränsning kan läsas in i rekvisitetet förmå. Vidare måste det beaktas att den föreslagna regleringen tar sikte på situationer som till sin karaktär i viss mån skiljer sig från de som redan omfattas av brotten i fråga. Som regeringen återkommer till nedan kommer straffansvaret enligt den nu föreslagna regleringen att träffa bl.a. gärningar som barnet utför på sig själv i ensamhet, utan närvaro av gärningsmannen och utan dokumentation eller återkoppling till gärningsmannen. Det innebär att utan en kvalificering av rekvisitetet förmå skulle gärningar som inte är skadliga för barnet kriminaliseras. Exempelvis skulle en sexualupplysare eller kompis som genom uppmuntran förmår en 14-åring att hemma i ensamhet utforska

sin sexualitet genom onani kunna dömas för våldtäkt mot barn eller sexuellt övergrepp mot barn. Att kriminalisera påverkan som inte är skadlig för barnet utan till och med kan vara positiv är givetvis inte önskvärt. Regeringen instämmer mot den bakgrunden i utredningens bedömning att det i den föreslagna regleringen i bestämmelserna om våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn för straffansvar bör krävas att påverkan varit otillbörlig. Som *Jämställdhetsmyndigheten* framhåller bör relativt begränsade påtryckningar mot barn kunna anses otillbörliga. Rekvisitet otillbörligt sätt bör därför ges en vid innebörd. I och med att det därmed kommer att rymma även handlanden som är att bedöma som olaga tvång anser regeringen att det saknas anledning att i lagtexten särskilt ange olaga tvång.

Sammanfattningsvis anser regeringen att straffansvaret ska utvidgas till att omfatta att gärningsmannen förmår en person som inte deltar frivilligt eller på ett otillbörligt sätt förmår ett barn under den för bestämmelsen relevanta åldern, 15 år eller i vissa fall 18 år, till en sexuell handling. Som anges ovan innebär rekvisitet förmår att det för straffansvar måste finnas kausalitet mellan gärningsmannens handlande och den sexuella handlingen. Den påtryckning som gärningsmannen utsätter offret för bör dock inte behöva vara omedelbart överhängande för offret. Detta innebär att offret inte behöver genomföra den sexuella handlingen direkt efter gärningsmannens påtryckningar utan att viss tid kan passera. Hur lång tid som kan passera för att straffansvar ska föreligga måste få variera. En bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet, där hänsyn tas till bl.a. påtryckningens allvar och offrets utsatthet, bör alltid göras.

... att företa eller tåla den sexuella handlingen

För straffansvar bör det krävas att gärningsmannens handlande leder till att offret på något sätt är med om den sexuella handlingen. När det är fråga om distansbrott är det ofta offret som utför sexualhandlingen på sig själv. Men det förekommer också att gärningsmannens agerande avser att någon annan utför den sexuella handlingen på offret eller att offret utför den sexuella handlingen på någon annan.

Utredningen föreslår att lagtexten ska utformas så att det uppställs krav på att offret ska företa eller tåla en sexuell handling. Före 2018 års reform förekom uttryckssättet företa eller tåla i flera bestämmelser i 6 kap brottsbalken, bl.a. i bestämmelsen om våldtäkt (1 §). I dag förekommer uttryckssättet endast i bestämmelsen om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling (9 §). Uttrycket omfattar såväl den situationen att handlingen utförs av offret som att den genomförs av offret (se prop. 2004/05:45 s. 136). Trots att uttrycket företa eller tåla i dag förekommer endast i begränsad omfattning i brottsbalken är det väl inarbetat och har en tydlig avgränsning. I den etablerade betydelsen ligger inte, som *Brottsoffermyndigheten* befarar, en antydning om att offret accepterar att bli utsatt sexuellt. Regeringen instämmer därför i utredningens bedömning att uttrycket företa eller tåla bör användas. Det innebär att bestämmelserna utvidgas till att omfatta den situationen att gärningsmannen förmår offret att utföra den sexuella handlingen på sig själv eller på någon annan eller att tåla en sexuell handling som någon annan utför. Även fall då gärnings-

mannen förmår två personer att genomföra sexuella handlingar med varandra omfattas.

För straffansvar bör det inte krävas dokumentation eller återkoppling till gärningsmannen

De sexualbrott som förutsätter en sexuell handling är att anse som fullbordade när den sexuella handlingen kommit till utförande. Enligt regeringen bör något ytterligare moment inte ställas upp när det gäller de handlingar som kriminaliseras genom det nu aktuella tillägget i straffbestämmelserna. För brottens fullbordande bör det således inte förutsättas att övergreppet exempelvis har dokumenterats. Detta innebär att om en gärningsman förmår någon att senare i ensamhet utföra eller tåla en sexuell handling bör det för straffansvar inte krävas att gärningsmannen senare får ta del av dokumentation av eller en redogörelse för den sexuella handlingen. En annan sak är att om övergreppet har dokumenterats, måste den omständigheten särskilt beaktas vid bedömningen av kränkningens allvar (jfr Högsta domstolens domar den 17 november 2021 i mål nr B 4072-21 och B 4645-21).

Även andra situationer än den som var aktuell i 2018 års avgörande från Högsta domstolen kommer alltså att träffas av det utvidgade straffansvaret. Det kan t.ex. vara fråga om att gärningsmannen vid ett fysiskt möte med offret utövar påtryckning och förmår offret att senare, utan närvaro av gärningsmannen och utan dokumentation, utföra en sexuell handling på någon annan. Det betyder bl.a. att vissa gärningar som i dag endast utgör koppleri (6 kap. 12 § brottsbalken) genom förslaget kommer att bedömas som t.ex. våldtäkt. En annan situation kan vara den som *Länsstyrelsen i Östergötlands län* lyfter, då någon förmår någon annan att senare mot sin vilja ha samlag inom ramen för ett tvångsäktenskap. Som tidigare angetts måste det dock finnas kausalitet mellan gärningsmannens handlande och den sexuella handlingen. Hur lång tid som kan passera mellan gärningsmannens påtryckning och den sexuella handlingen varierar och måste bedömas från fall till fall.

Brå menar att det är dokumentationen av ett övergrepp och offrets rädsla för spridning av övergreppsmaterial som medför att kränkningen vid ett distansbrott med uppdelat förlopp är lika allvarlig som vid andra brott. Regeringen instämmer i att kränkningen kan vara mindre allvarlig i fall då någon förmått att mot sin vilja utföra en sexuell handling på sig själv i ensamhet utan krav från gärningsmannen på återkoppling eller bevis på att gärningen har ägt rum. Det gäller framför allt då personen i fråga är vuxen. Enligt regeringen torde det emellertid vara ovanligt att en vuxen person förmås att mot sin vilja utföra en sexuell handling i ensamhet om gärningsmannen inte har möjlighet att kontrollera om handlingen ägt rum. I sådana fall kan kränkningens allvar beaktas både vid bedömningen av den sexuella handlingens natur och i påföljdshänseende. Frågan om en sådan gärning som det nu är fråga om kan utgöra våldtäkt, dvs. om en sexuell handling som utförs under sådana förhållanden med hänsyn till kränkningens allvar kan anses innebära en lika allvarlig kränkning som ett samlag, kan inte besvaras generellt. Eftersom det rör sig om en bedömning av allvaret i intrånget i den personliga integriteten, kan den sexuella handlingen inte ses isolerad utan måste sättas in i det sammanhang där den

förekommer. Hänsyn ska alltså tas till relevanta omständigheter kring handlingen (jfr Högsta domstolens domar den 17 november 2021 i mål nr B 4072-21 och B 4645-21). Oavsett om brottet bedöms som våldtäkt eller det mindre allvarliga brottet sexuellt övergrepp finns goda möjligheter att ta hänsyn till om gärningen bedöms vara av mindre allvarligt slag. Regeringen pekar särskilt på den straffskala som gäller för våldtäkt som bedöms som mindre grov och den straffskala som regeringen föreslår för sexuellt övergrepp som bedöms som mindre grovt (se vidare om en särskild straffskala för sexuellt övergrepp som är mindre grovt i avsnitt 8.4). Om det däremot är ett yngre barn som på ett otillbörligt sätt förmåtts att utföra en sexuell handling på sig själv anser regeringen att kränkningen i regel är att betrakta som allvarlig oavsett om gärningsmannen ställt krav på dokumentation eller annan återkoppling eller inte. Som *ECPAT* påtalar känner ett barn som förmåtts till sexuella handlingar inte sällan skam och skuld. Det kan också förutsättas att små barn ibland missbedömer gärningsmannens möjligheter att veta om barnet har gjort det gärningsmannen förväntat sig.

Den föreslagna regleringen bör vara subsidiär till dagens reglering

Lagtexten bör utformas så att det uttryckligen framgår att det utvidgade straffansvaret är subsidiärt till dagens reglering. Det kan uppnås genom att det i lagtexten anges att straffansvaret ska träffa den som i annat fall än som anges tidigare i bestämmelsen förmår offret att företa eller tåla en sexuell handling. Detta innebär att förslaget inte träffar fall då gärningsmannen har genomfört en sexuell handling med offret. Med andra ord träffar det inte fall då gärningsmannen fysiskt har utfört handlingen och inte heller sådana distansfall då gärningsmannen på något sätt deltagit under den del av händelseförloppet som innehåller det agerande av målsäganden som kan kvalificera handlingen som sexuell. Vid bl.a. omständigheter som de i 2015 och 2021 års avgöranden från Högsta domstolen (NJA 2015 s. 501 och Högsta domstolens domar den 17 november 2021 i mål nr B 4072-21 och B 4645-21) ska alltså alltjämt den nuvarande regleringen tillämpas.

Oaktsam våldtäkt, oaktsamt sexuellt övergrepp och sexuellt utnyttjande av barn

Straffbestämmelserna om oaktsam våldtäkt, oaktsamt sexuellt övergrepp och sexuellt utnyttjande av barn (6 kap. 1 a, 3 och 5 §§ brottsbalken) hänvisar i fråga om det brottsliga handlandet till straffbestämmelserna om våldtäkt, sexuellt övergrepp respektive våldtäkt mot barn. Utan en ändring i bestämmelserna om oaktsam våldtäkt, oaktsamt sexuellt övergrepp och sexuellt utnyttjande av barn kommer det utökade straffansvaret för distansbrott således att utvidga straffansvaret även enligt de bestämmelserna. Eftersom det i praktiken rimligen krävs påtagliga påtryckningar för att förmå någon att mot sin vilja utan närvaro av gärningsmannen företa eller tåla en sexuell handling, torde det dock i de allra flesta fall vara sällsynt att det saknas uppsåt till att någon inte deltar frivilligt. Även när det gäller sexuellt utnyttjande av barn torde det praktiska tillämpningsområdet vara litet. Bestämmelsen tar sikte på mindre grova fall av våldtäkt mot barn och är avsedd att tillämpas bl.a. i

fall där två personer, varav den ena är strax under 15 år, frivilligt har samlag med varandra. Det kan dock inte uteslutas att det finns situationer då bestämmelserna bör vara tillämpliga. Ingen remissinstans invänder heller mot utredningens bedömning att det utvidgade straffansvaret bör träffa även dessa bestämmelser. Enligt regeringen saknas det mot den bakgrunden anledning att införa ändringar som innebär att det handlande som är straffbart som oaktsam våldtäkt, oaktsamt sexuellt övergrepp och sexuellt utnyttjande av barn avviker från det i straffbestämmelserna om våldtäkt, sexuellt övergrepp respektive våldtäkt mot barn.

6 Ett ändrat samlagsbegrepp

Regeringens förslag: Bestämmelserna om våldtäkt och våldtäkt mot barn förtydligas och görs mer neutrala med avseende på kön och sexuell läggning. Detta sker genom att samlagsbegreppet ändras på så sätt att orden vaginalt, analt eller oralt läggs till före ordet samlag.

Till följd av detta ändras bestämmelserna om samlag med avkomling och samlag med syskon genom att ordet vaginalt läggs till före ordet samlag.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget att ändra samlagsbegreppet i bestämmelserna om våldtäkt och våldtäkt mot barn eller har ingen invändning mot det. Bland dem finns *Barnombudsmannen*, *Diskrimineringsombudsmannen*, *ECPAT*, *Fatta*, *Folkhälsomyndigheten*, *Föreningen Tillsammans*, *Jämställdhetsmyndigheten*, *Linköpings universitet (Barnafrid – nationellt centrum för kunskap om våld mot barn)*, *Länsstyrelsen i Kronobergs län*, *Länsstyrelsen i Östergötlands län*, *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor*, *Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter (RFSL)*, *Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU)*, *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks)*, *Rädda Barnen*, *Stiftelsen Allmänna Barnhuset*, *Sveriges advokatsamfund*, *Sveriges Kvinnolobby*, *Uppsala universitet (Juridiska institutionen)* och *Åklagarmyndigheten*.

Flera remissinstanser lyfter fram fördelar med att på det sätt som föreslås ändra samlagsbegreppet i bestämmelserna om våldtäkt och våldtäkt mot barn. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* menar att den föreslagna ändringen kan ha betydelse för personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. *Länsstyrelsen* anger att den starka oskuldsnormen medför att det i en hederskontext kan anses värre att utsättas för vaginala övergrepp, eftersom oskulden i dessa fall inte anses intakt. Det blir enligt länsstyrelsen därför ett viktigt klargörande att samlag även inbegriper anala och orala samlag och att de är att jämställa med vaginala samlag. *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* framhåller att särskilt unga hbtqi-personer är en utsatt grupp när det gäller sexuella kränkningar och att förslaget ersätter en heterosexuell norm med en könsneutral skrivning, vilket förbättrar unga hbtqi-personers levnadsvillkor. *Stiftelsen*

Allmänna Barnhuset anför att ett ändrat samlagsbegrepp kan tänkas bidra positivt till rättsmedvetandet hos barn och ungdomar och motverka utbredda missuppfattningar och myter om vilka handlingar som räknas som samlag. *Fatta* framför att språkbruk och ordval har ett stort inflytande över vår verklighetsuppfattning och förståelse av händelser och att förslaget kommer att leda till att fler personer som har utsatts för våldtäkt får lättare att identifiera sig själva som brottsoffer i lagens mening. Enligt *Fatta* kan det också leda till att de får ett bättre mottagande vid anmälan av brottet.

När det gäller innebörden i det föreslagna samlagsbegreppet framhåller *Hovrätten över Skåne och Blekinge* att begreppet oralt samlag bör förtydligas för att korrekta bedömningar ska kunna göras avseende begreppet, inte minst vid bedömningen av vilka sexuella handlingar som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförliga med oralt samlag. Även *Lunds tingsrätt* påpekar att förslaget ställer krav på att det görs tydligt vad som avses med oralt samlag.

Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden) och *Unizon* avstyrker förslaget att ändra samlagsbegreppet i bestämmelserna om våldtäkt och våldtäkt mot barn. Universitetet ställer sig frågande till behovet av att genomföra ändringen då bestämmelserna i deras nuvarande form enligt utredningen fungerar bra. Förändring i lagtexten kan enligt universitetet resultera i en mer kasuistisk strafflagstiftning som dessutom riskerar att behöva uppdateras alltför ofta. *Unizon* motsätter sig att ytterligare könsneutralisera samlagsbegreppet. Att begreppet utgår från en manlig gärningsman mot en kvinna och sträcker sig till jämförliga handlingar speglar enligt *Unizon* statistiken. Enligt *Unizon* framgår inte på vilket sätt en språkändring skulle ge ytterligare skydd till någon våldsutsatt person eller leda till annan konkret förbättring. *Unizon* anför att en ogrundad förändring av fungerande lagtext riskerar att leda till att flickor och kvinnors särskilda utsatthet på sikt osynliggörs trots att flickor och kvinnor är överrepresenterade som våldsoffer för sexualbrott.

Enligt *Kvinnofronten* är det sett ur ett offerperspektiv felaktigt att i lagtexten kalla ett övergrepp för samlag. Om förslaget genomförs föreslår *Kvinnofronten* därför att lagtexten i stället formuleras ”Den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför en sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med vaginalt, analt eller oralt samlag, döms för våldtäkt”. Även *Göteborgs universitet (Institutionen för socialt arbete)* föreslår att samlagsbegreppet byts ut. Samlagsbegreppet signalerar enligt universitetet en samhandling mellan två personer medan en våldtäkt utgörs av handlingar utförda av en person riktade mot en annan. Då penetration ofta ingår i det som brukar definieras som samlag anser universitetet att uttrycket sexuell penetration eller annan jämförlig handling kan användas.

Vissa remissinstanser har synpunkter på förslaget att lägga till ordet vaginalt i bestämmelserna om samlag med avkomling och samlag med syskon. *Linköpings universitet (Barnafriid – nationellt centrum för kunskap om våld mot barn)* och *Kvinnofronten* avstyrker förslaget och anför att även de bestämmelserna bör göras könsneutrala. *Kvinnofronten* menar att förslaget är oacceptabelt eftersom det innebär att alla sexuella övergrepp mot närstående barn utom just vaginala samlag kan anses som tillåtna. *Diskrimineringsombudsmannen* anser att bestämmelserna bör

analyseras vidare under den fortsatta beredningen. *Folkhälsomyndigheten* anför att könsneutralitet alltid bör eftersträvas i lagstiftningsarbetet och att en översyn av paragrafen som innefattar den arvs genetiska principen därför vore motiverad.

Skälen för regeringens förslag

Bestämmelserna om våldtäkt och våldtäkt mot barn bör förtydligas och göras mer neutrala med avseende på kön och sexuell läggning

Före 1984 krävdes för våldtäktsansvar att det var fråga om ett påtvingat samlag förövat av en man mot en kvinna. Med samlag avsågs endast vaginalt samlag. År 1984 togs skrivningarna om man och kvinna bort och våldtäktsbestämmelsen utvidgades så att med samlag ”jämförligt sexuell umgänge” kom att omfattas av bestämmelsen (se prop. 1983/84:105 s. 16–18). Begreppet samlag ändrades inte. I senare lagstiftningsreformer har ändringar genomförts för att lyfta fram att jämförelsen inte ska ta sikte på den sexuella handlingen som sådan utan på kränkningen genom den sexuella handlingen (se prop. 1997/98:55 s. 89–91 och 135 och prop. 2012/13:111 s. 34–38). Med begreppet samlag avses i brottsbalken emellertid alltså endast vaginala samlag. För att ett vaginalt samlag ska anses föreligga är det tillräckligt att ett manligt och ett kvinnligt könsorgan kommit i beröring med varandra. Det krävs alltså inte att någon penetration ägt rum (se bl.a. prop. 1983/84:105 s. 17).

De sexualhandlingar som träffas av bestämmelserna om våldtäkt (6 kap. 1 § brottsbalken) och våldtäkt mot barn (6 kap. 4 §) är ”samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag”. Orala och anala samlag är normalt att anse som jämställda med vaginalt samlag. En sådan tillämpning har förutsatts redan i lagstiftningsarbetet (se bl.a. prop. 1983/84:105 s. 17, prop. 2004/05:45 s. 136 och prop. 2012/13:111 s. 36 och 38).

Utredningens analys visar att den nuvarande lagstiftningen på ett i allt väsentligt tydligt sätt avgränsar vilka sexuella handlingar som omfattas av det kriminaliserade området. Regleringen är vidare utformad så att våldtäktsbrotten i praktiken alltid tillämpas inte bara på vaginala samlag utan även på anala och orala samlag och dessutom i många fall även på andra sexuella handlingar. Ur det perspektivet skulle det kunna anses att skäl för en ändring saknas. Samtidigt kan det framstå som motsägelsefullt att samlagstyper som är avsedda att regelmässigt bedömas som jämförliga med samlag ska hänföras till ett led i bestämmelserna som förutsätter att det görs en bedömning av kränkningen i det enskilda fallet. En precisering i lagtext skulle alltså förtydliga straffbestämmelsernas innebörd, något som *Sveriges advokatsamfund* välkomnar.

Att ordet samlag i lagtexten enbart avser vaginala samlag får också anses ge uttryck för en förlegad syn på samlag som inte överensstämmer med den allmänna uppfattningen eller det moderna språkbruket. Samlagsbegreppet innebär att bestämmelserna inte är könsneutrala, eftersom ofrivilliga vaginala samlag typiskt sett handlar om gärningar som en man begår mot en kvinna. Utanför samlagsbegreppet i brottsbalken faller vidare samlag som exempelvis förekommer mellan två personer av samma kön, vilket innebär att samlagsbegreppet utgår från en heterosexuell norm. En utformning av lagtexten som är mer neutral i dessa avseenden skulle bättre

signalera att straffbestämmelserna ska tillämpas lika oavsett kön eller sexuell läggning. Till skillnad från *Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden)* och *Unizon* anser regeringen att samlagsbegreppet därför bör ändras. Som påpekas av Unizon visar statistiken att en majoritet av offren för sexualbrott är kvinnor eller flickor och en majoritet av förövarna är män. Detta påverkar dock inte regeringens bedömning att det är viktigt att lagsstiftningen tydligt signalerar att straffbestämmelserna ska tillämpas lika oavsett kön eller sexuell läggning.

En tydligare och mer neutral lagstiftning bör åstadkommas genom att samlagsbegreppet utvidgas

För att lagstiftningen ska göras neutral med avseende på kön och sexuell läggning föreslår utredningen att orala och anala samlag inte längre ska anses som sexuella handlingar som är jämförliga med samlag utan i lagtexten likställas med vaginala samlag. Enligt förslaget ska den relevanta sexuella handlingen beskrivas som ”ett vaginalt, analt eller oralt samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag”. Regeringen anser att den lösning som utredningen föreslår är ändamålsenlig. Till skillnad från *Kvinnofronten* och *Göteborgs universitet (Institutionen för socialt arbete)* anser regeringen alltså att samlagsbegreppet alltjämt bör användas men att innebörden av begreppet bör utvidgas till att även omfatta anala och orala samlag.

Ett utvidgat samlagsbegrepp innebär att det i fråga om anala och orala samlag inte ska göras någon prövning av kränkningens allvar. Dessa typer av samlag kommer därmed, på samma sätt som gäller för vaginala samlag, med automatik att omfattas av bestämmelserna om våldtäkt och våldtäkt mot barn. Den kränkingsbedömning som i dag görs vid anala och orala samlag är visserligen att betrakta som schablonmässig. Även om dessa handlingar i praktiken redan alltid omfattas av våldtäktsbestämmelserna innebär en ändring en ökad tydlighet i fråga om bestämmelsernas innebörd. Att anala och orala samlag inkluderas i brottsbalkens samlagsbegrepp tydliggör också att dessa sexualhandlingar i kränkingshänseende är lika allvarliga som vaginala samlag. På så vis jämförelses i lagtexten samlag där personerna är av samma kön med samlag där personerna är av olika kön.

Som konstaterades i samband med 2018 års sexualbrottsreform finns det inte någon enhetlig definition av samlag (se prop. 2017/18:177 s. 27–28). Det var då framför allt innebörden av oralt samlag som ansågs problematisk, och behovet att förtydliga begreppet är något som *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Lunds tingsrätt* framhåller i sina synpunkter på det nu aktuella förslaget. Att alla former av samlag inte har en helt entydig innebörd i allmänspråket behöver enligt regeringen inte hindra att begreppen vaginalt, analt och oralt samlag används i lagtexten. I likhet med *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Lunds tingsrätt* anser regeringen dock att det är viktigt att det tydligt framgår vilken innebörd begreppen ska ha i brottsbalken. Det är nödvändigt för att det i varje läge ska vara klart om en handling är att anse som samlag eller om en prövning av kränkningens allvar måste göras. I författningskommentaren anges därför uttömmande vad som i detta sammanhang bör avses med vaginalt,

analt och oralt samlag. Beskrivningarna gör inte anspråk på att omfatta samtliga de handlingar som i dagligt tal skulle kunna kallas samlag. Andra sexuella handlingar än de som i förslaget mening utgör vaginala, anala och orala samlag kan, liksom i dag, ändå omfattas av det led i bestämmelserna som avser handlingar som är jämförliga med samlag. För dessa handlingar ska bedömningar göras av om handlingen i varje enskilt fall har inneburit en lika allvarlig kränkning som den som kan uppkomma vid ett ofrivilligt samlag.

Även om det primära syftet med att ändra samlagsbegreppet inte är att åstadkomma någon förändring i fråga om vilka sexuella handlingar som ska omfattas av våldtäktsbestämmelserna, kan utvidgningen av begreppet medföra att ytterligare handlingar anses jämförliga med samlag. Det skulle i så fall påverka gränsdragningen mellan våldtäktsbestämmelserna och bestämmelserna om sexuellt övergrepp (6 kap. 2 § brottsbalken) och sexuellt övergrepp mot barn (6 kap. 6 § brottsbalken). Den sexualhandling som kan föranleda straffansvar enligt de senare bestämmelserna är ”en annan sexuell handling” än som avses i våldtäktsbestämmelserna, dvs. en sexuell handling som inte är jämförlig med samlag. *Lunds tingsrätt* anser att det är viktigt att det så långt möjligt klargörs var gränsen mellan våldtäkt i form av oralt samlag och sexuellt övergrepp går. Som nämnts är regeringens avsikt att den beskrivning av oralt samlag som ges i författningskommentaren bör behandlas som uttömmande. När det gäller övriga sexualhandlingar med orala inslag blir det nödvändigt att ta ställning till om handlingen är jämförlig med samlag (och det således rör sig om något av våldtäktsbrotten) eller om det är fråga om en annan sexuell handling (och brottet därmed är något av övergreppsbrott). Att närmare bedöma vilka handlingar som med hänsyn till kränkningens allvar ska anses jämförliga med vaginalt, analt eller oralt samlag blir ytterst en fråga för rättstillämpningen. Som tidigare måste bedömningen göras i det enskilda fallet, där det bl.a. kan ha betydelse om den som utsätts för handlingen i fråga är barn eller vuxen.

Följändring i bestämmelserna om samlag med avkomling och samlag med syskon

Begreppet samlag förekommer, förutom i bestämmelserna om våldtäkt och våldtäkt mot barn, i bestämmelserna om samlag med avkomling och samlag med syskon (6 kap. 7 § brottsbalken). Begreppet avser också i de bestämmelserna enbart vaginalt samlag.

Utredningen utgår från att bestämmelserna även fortsättningsvis ska avse endast vaginala samlag och föreslår därför, med hänsyn till de föreslagna ändringarna i fråga om våldtäkt och våldtäkt mot barn, att det uttryckligen ska anges att vaginala samlag avses. Vissa remissinstanser, bl.a. *Linköpings universitet (Barnafriad – nationellt centrum för kunskap om våld mot barn)*, invänder mot förslaget och anser att även bestämmelserna om samlag med avkomling och samlag med syskon bör göras könsneutrala. *Diskrimineringsombudsmannen* och *Folkhälsomyndigheten* efterlyser en översyn av bestämmelserna.

Kriminaliseringen av samlag med avkomling och samlag med syskon är motiverad av genetiska skäl men grundar sig också på etiska ställningstaganden (se bl.a. prop. 1983/84:105 s. 33–34 och prop. 2004/05:45 s. 82–

84). Det finns inte beredningsunderlag för att i detta lagstiftningsärende ta ställning till bestämmelsernas skyddsändamål. Således är det inte möjligt att nu ändra bestämmelserna i materiellt hänseende. Som utredningen föreslår behöver därför en följdändring göras genom att ordet vaginalt läggs till i bestämmelserna. Förslaget innebär inte någon ändring i sak. Med anledning av *Kvinnofrontens* synpunkt att förslaget innebär att alla sexuella övergrepp mot närstående barn utom vaginala samlag kan anses som tillåtna vill regeringen framhålla att bestämmelserna om samlag med avkomling och samlag med syskon är subsidiära till de tidigare bestämmelserna i 6 kap. brottsbalken. Bestämmelserna om samlag med avkomling och samlag med syskon ska alltså inte tillämpas om gärningen är att bedöma som t.ex. våldtäkt eller sexuellt övergrepp eller motsvarande brott mot barn.

7 Utnyttjande av barn för sexuell posering

7.1 Straffbestämmelsen och tillämpningen i praxis

Straffbestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering infördes 2005 (se prop. 2004/05:45). Enligt bestämmelsen omfattar straffansvaret den som främjar eller utnyttjar att ett barn under 15 år utför eller medverkar i sexuell posering. Det omfattar även den som begår en sådan gärning mot ett barn som fyllt 15 men inte 18 år, om poseringen är ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling (6 kap. 8 § brottsbalken).

Med "främja" avses detsamma som i bestämmelsen om koppleri (se NJA II 1962 s. 189 och prop. 1983/84:105 s. 57). Främjande kan ske på många olika sätt. I förarbetena nämns exemplet att någon skapar möjlighet eller underlättar för ett barn att posera genom att ställa lokal till förfogande för poseringen (se prop. 2004/05:45 s. 146). Det kan också röra sig om att psykiskt påverka, tvinga, instruera, förmå eller förleda barnet att utföra eller medverka i posering (se Asp, *Brottsbalken (1962:700)* 6 kap. 12 §, *Lexino* 2018-07-02 JUNO och *Jareborg m.fl.*, 2015, *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten*, s. 146). Rekviritet utnyttjar avser t.ex. sådana fall där någon drar ekonomisk vinning eller tillskansar sig andra fördelar än rent ekonomiska av att ett barn utför en sexuell posering. Även sådana situationer där någon låter ett barn sexuellt posera inför sig eller utnyttjar ett barn för framställning av pornografisk bild omfattas av uttrycket (se prop. 2004/05:45 s. 146).

För att rekviritet sexuell posering ska vara uppfyllt krävs enligt förarbetena att det är fråga om medverkade i eller utförande av en sexuell handling eller ohöjld exponering av sexuell innebörd. Handlingen ska för en vuxen ha en klar och otvetydig sexuell karaktär. I rekviritet ligger även att handlingen ska utföras inför en eller flera personer eller framför en kamera för dokumentation på eller förmedling av bild (se prop. 2004/05:45 s. 146). Skyddet omfattar alltså såväl att gärningsmannen beskådar ett barn vid sexuell posering som att gärningsmannen dokumenterar ett barn vid sexuell posering.

Praxis rörande bestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering är relativt begränsad och spretar när det gäller vilka krav på aktivt deltagande i den sexuella handlingen från barnets sida som uppställs för att bestämmelsen ska vara tillämplig. I ett avgörande kom en hovrätt fram till att bestämmelsen var tillämplig i ett fall då gärningsmannen hade dokumenterat barn som sov och därmed förhöll sig passiva under dokumentationen (se Göta hovrätts dom den 5 oktober 2018 i mål nr B 2276-18). I ett annat avgörande kom en annan hovrätt fram till en motsatt bedömning. I det fallet hade gärningsmannen utsatt en flicka med funktionsnedsättning för flera grova sexuella övergrepp och filmat detta. Mannen dömdes för bl.a. grov våldtäkt mot barn men frikändes från åtalet för utnyttjande av barn för sexuell posering. Hovrätten anförde att bestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering innebär att det krävs någon form av eget deltagande från barnets sida för att det ska kunna bli fråga om att utföra eller medverka i en posering. I fallet hade gärningsmannen vidrört flickan på olika sätt och blottat hennes könsorgan medan flickan inte själv hade gjort någonting som skulle kunna tolkas som att hon utförde en sexuell posering eller medverkade i en sådan handling. Av detta skäl ansåg hovrätten att mannen inte kunde dömas enligt straffbestämmelsen (se Svea hovrätts dom den 26 augusti 2019 i mål nr B 7173-19). Utredningens praxisgenomgång visar vidare att domstolarna i regel bedömer att den som, utan att lämna instruktion till barnet, dokumenterar eller beskådar ett barn när barnet utför vardagliga aktiviteter inte kan dömas för utnyttjande av barn för sexuell posering eftersom rekvisitet sexuell posering då inte anses uppfyllt.

7.2 Ett utvidgat straffansvar för utnyttjande av barn för sexuell posering

Regeringens förslag: Straffansvaret för utnyttjande av barn för sexuell posering utvidgas till att även omfatta den som försätter ett barn i en situation som innebär sexuell posering eller utnyttjar att någon annan försätter ett barn i en sådan situation.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dock att straffansvaret ska utvidgas till att omfatta, utöver den som försätter ett barn i en situation som innebär sexuell posering, den som utnyttjar att ett barn befinner sig i en situation som innebär sexuell posering.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Barnombudsmannen, ECPAT, Fatta, Linköpings universitet (Barnafrid – nationellt centrum för kunskap om våld mot barn), Polismyndigheten, Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter (RFSL), Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks), Rädda barnen, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Sveriges Kvinnolobby* och *Unizon*, tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det.

Brottsförebyggande rådet (Brå) delar uppfattningen att även passiva offer bör ha ett straffrättsligt skydd mot att få sin sexuella integritet kränkt genom att försättas i sexuella poser. Enligt Brå är underlaget emellertid inte tillräckligt för att avgöra huruvida andra straffbestämmelser, t.ex. den föreslagna straffbestämmelsen sexuellt ofredande mot barn, täcker in dessa handlingar.

Några remissinstanser har synpunkter på begreppet sexuell posering. *Göteborgs universitet (Institutionen för socialt arbete)* anser att utredningens analys, bedömning och förslag kring hur barn utnyttjas i vardagliga situationer (t.ex. när de duschar) och då de inte agerar alls (t.ex. när de sover) är motsägelsefulla och inkonsekventa och saknar problematisering utifrån ett brottsofferperspektiv. Enligt universitet bör begreppet sexuell posering få en utökad innebörd eller bytas ut mot ett annat begrepp för att omfatta handlingar med sexuell innebörd där gärningsmannen iakttar, betraktar, beskådar eller dokumenterar barnet och därmed utnyttjar att barnet befinner sig i en skyddslös situation. Universitetet föreslår att begreppet sexuell posering ska kompletteras med sexuellt betraktande. *Åklagarmyndigheten* anser att innebörden av sexuell posering genom utredningens förslag framstår som i viss mån otydlig. Det råder enligt Åklagarmyndighetens uppfattning osäkerhet huruvida situationer med exempelvis ett passivt sovande barn som inte på ett aktivt sätt försatt sin kropp i en sådan position som för en vuxen har en klar och otvetydig sexuell karaktär, eller av gärningspersonen försatts i sådan position, enligt förslaget ska definieras som sexuell posering. Myndigheten efterlyser därför ett förtydligande av begreppet. *Brå* menar att ordet posering i normalt språkbruk inte innefattar passiva offer. Om förslaget genomförs förespråkar myndigheten att det övervägs att i stället använda ordet position i en formulering som omfattar den som försätter barnet eller utnyttjar att någon annan försatt barnet i en sexuell position.

Några remissinstanser uppehåller sig kring konkurrensfrågor. *Åklagarmyndigheten* anser att det är önskvärt att frågan om konkurrens mellan våldtäktsbrotten och utnyttjande av barn för sexuell posering klargörs. Myndigheten anför att behovet av att döma i brottskonkurrens mellan utnyttjande av barn för sexuell posering och andra brott i 6 kap. brottsbalken minskar med de föreslagna ändringarna av de andra brotten, särskilt såvitt avser de allra allvarligaste brotten. Enligt Åklagarmyndigheten skulle därför en subsidiaritetsklausul kunna införas i bestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering. *Sveriges Kvinnolobby* anser däremot att det även vid mer allvarliga brott som våldtäkt och grov våldtäkt och motsvarande brott mot barn ska dömas i brottskonkurrens med utnyttjande av barn för sexuell posering. *Kvinnofronten* är inne på samma linje och menar att utredningens bedömning att det i vissa fall inte är nödvändigt att döma även för utnyttjande av barn för sexuell posering om gärningsmannen döms för det sexuella övergreppet riskerar att leda till att poseringsbrottet bagatelliseras.

Skälen för regeringens förslag

Straffbestämmelsen är i stort ändamålsenlig men bör utvidgas till att även omfatta situationer då barnet är passivt

Straffansvaret för utnyttjande av barn för sexuell posering träffar i dag den som främjar eller utnyttjar att ett barn under 15 år utför eller medverkar i sexuell posering (6 kap. 8 § första stycket brottsbalken). Det träffar även den som begår en sådan gärning mot ett barn som fyllt 15 men inte 18 år, om poseringen är ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling (6 kap. 8 § andra stycket brottsbalken). Med sexuell posering avses en sexuell handling eller en ohöjld exponering av sexuell innebörd som för en vuxen person har en klar och otvetydig sexuell karaktär och som utförs inför en eller flera personer eller framför en kamera för dokumentation på eller förmedling av bild.

Straffbestämmelsen har utformats utifrån de förhållanden som rådde vid början av 2000-talet. Även om bestämmelsen har utformats generellt har det i förarbetena fokuserats särskilt på barn som blir utnyttjade på sexklubbar och som modeller för pornografiska framställningar. Det är inte den sortens fall som enligt utredningens genomgång har varit aktuella i nyare domstolspraxis. Straffbestämmelsen har på senare år emellertid fått förnyad aktualitet genom den tekniska utvecklingen och möjligheten till elektronisk kommunikation. Det är i dag inte ovanligt att barn förmås att posera framför en webbkamera efter instruktioner från gärningsmannen. Även om de tekniska förutsättningarna för detta har utvecklats rör det sig om ett agerande som liknar det som lagstiftaren ursprungligen avsåg, i det avseendet att offret känner till vad som händer och vad han eller hon förmås att medverka i. I dessa situationer är det även tydligt att offret deltar i en posering och att det rör sig om ett agerande som har en sexuell innebörd. Att dessa situationer omfattas av straffbestämmelsen är uppenbart. Straffbestämmelsen har också tillämpats i sådana situationer, vilket visar att den har en viktig funktion att fylla även i dagens samhälle.

Utredningen diskuterar två typer av ageranden som den bedömer faller utanför straffansvaret. I det första fallet föreslår utredningen inte någon lagstiftningsåtgärd. Det handlar om att någon smygfotograferar eller beskådar ett barn som är naket och t.ex. duschar eller byter om. Domstolarna anser ofta att gärningar som består i att dokumentera eller beskåda ett helt eller delvis naket barn som utan instruktion eller påverkan från gärningsmannen genomför vardagliga sysslor inte kan anses omfattas av straffbestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering. Med utgångspunkt i den språkliga innebörden i begreppet posering bedömer utredningen att ett barn som genomför vardagliga sysslor, utan att försätta sin kropp i en viss pose, inte kan anses utföra eller medverka i en sexuell posering.

Regeringen instämmer med utredningen i att det saknas anledning till lagändring i denna del. Bestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering tillkom för att skydda barn mot medverkan i framställningar eller föreställningar av pornografisk innebörd (se prop. 2004/04:45 s. 98). Även om bestämmelsen i dag tillämpas i andra situationer än lagstiftaren ursprungligen såg framför sig, förefaller de fällande domarna för utnyttjande av barn för sexuell posering avse fall då barnet aktivt har arrangerat sin kropp i en pose som av en vuxen person uppfattas ha en

sexuell karaktär. Detta är inte fallet i en situation då ett barn utan instruktion eller påverkan från den vuxne ägnar sig åt vardagliga sysslor. Att göra straffbestämmelsen tillämplig på situationer där varken barnet eller (som behandlas nedan) en vuxen aktivt har arrangerat barnets kropp i en pose skulle enligt regeringens uppfattning innebära att man fjärrar sig mycket långt från begreppet posering med den innebörd det har i allmänspråklig mening. Utan att förändra straffbestämmelsen i grunden är det följaktligen inte möjligt utvidga den till att omfatta situationen att någon dokumenterar eller betraktar ett naket barn som befinner sig i en vardaglig situation. Regeringen instämmer således inte i *Göteborgs universitets (Institutionen för socialt arbete)* synpunkt om att bestämmelsen bör utvidgas så att den även omfattar det nu diskuterade fallet. Detta innebär emellertid inte att agerandet att dokumentera lättklädda eller nakna barn inte är klandervärt eller inte ska bestraffas. Gärningen kan i dessa fall, beroende på omständigheterna, vara straffbar som kränkande fotografering (4 kap. 6 a § brottsbalken), barnpornografibrott (16 kap. 10 a § brottsbalken) eller sexuell ofredande (6 kap. 10 § brottsbalken, se också NJA 2017 s. 393).

I ett annat avseende anser regeringen, i likhet med utredningen, dock att bestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering bör förändras. Den situationen att någon utnyttjar ett passivt barn för sexuell posering har, som framgår i avsnitt 7.1, bedömts på olika sätt i två hovrättsavgöranden. Det som avgör om bestämmelsen kan anses tillämplig i fall då barnet är passivt är den språkliga betydelsen av rekvisiten utföra och medverka. Enligt utredningen kan rekvisiten inte anses omfatta handlingar där offret förhållit sig passivt som en följd av att hon eller han t.ex. sovit eller på grund av funktionsnedsättning inte har haft möjlighet att medverka i eller utföra något. Utredningen bedömer mot den bakgrunden att straffbestämmelsen endast kan anses omfatta handlingar där offret själv agerar på något sätt vid gärningstillfället (jfr den bedömning som gjordes i det ovan redovisade avgörandet från Svea hovrätt den 26 augusti 2019 i mål nr B 7173-19). Enligt regeringens uppfattning är det angeläget att säkerställa att bestämmelsen ger skydd även för den som inte har möjlighet att värja sin sexuella integritet. Som *Brå* påpekar kan andra straffbestämmelser visserligen vara tillämpliga i dessa situationer. Gärningsmannens handlande kan vara att bedöma som sexuellt ofredande eller det nya brottet sexuellt ofredande mot barn som regeringen föreslår (se vidare avsnitt 8.9). Enligt regeringen är det trots det viktigt att det straffansvar som specifikt avser utnyttjande av barn för sexuell posering ger ett skydd även mot utnyttjande av passiva barn. I sammanhanget bör också den särskilda straffskalan för grovt utnyttjande av barn för sexuell posering beaktas. Regeringen föreslår visserligen en straffskärpning för sexuellt ofredande och sexuellt ofredande mot barn genom att det införs grova grader av brotten med en strängare straffskala (se vidare avsnitt 8.9). Straffmaximum för de brotten föreslås dock vara lägre än för det grova poseringsbrottet.

Bestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering bör enligt regeringen alltså sammanfattningsvis utvidgas till att även omfatta situationer då barnet är passivt. Detta bör gälla både det fall av utnyttjande av barn för sexuell posering som avser barn under 15 år och det fall som avser barn som har fyllt 15 men inte 18 år.

Straffansvaret bör omfatta den som försätter ett barn i en situation som innebär sexuell posering ...

Enligt regeringen bör en gärningsman som utnyttjar ett barn för sexuell posering alltså kunna dömas för brottet utnyttjande av barn för sexuell posering även om offret av någon anledning, t.ex. sömn, berusning, rädsla eller funktionsnedsättning, har förhållit sig passivt. Detta innebär att det inte är tillräckligt att straffbestämmelsen omfattar utnyttjande av barn som ”utför” eller ”medverkar i” sexuell posering. Regeringen instämmer därför i utredningens bedömning att bestämmelsen bör utvidgas till att även omfatta den som försätter ett barn i en sexuell pose. Genom en sådan utvidgning får, som bl.a. *Barnombudsmannen* och flera andra remissinstanser uppmärksammar, frågan hur barnet agerat vid gärningstillfället mindre utrymme och fokus läggs i stället på gärningsmannens agerande. Till skillnad från *Brå* anser regeringen att det inte finns något språkligt hinder mot att i lagtexten använda formuleringen att gärningsmannen försätter barnet i en ”situation som innebär sexuell posering”.

Liksom i de fall som omfattas av dagens bestämmelse bör det krävas att det rör sig om en ohöjld exponering av sexuell innebörd. Situationen ska för en vuxen person ha en klar och otvetydig sexuell karaktär. Att gärningsmannen även dokumenterar barnet bör inte heller när det gäller den nya regleringen vara en förutsättning för straffansvar.

... eller utnyttjar att någon annan försätter barnet i en situation som innebär sexuell posering

Utredningen föreslår att straffansvaret även ska omfatta den som utnyttjar att ett barn ”befinner sig i en situation som innebär sexuell posering”. Enligt utredningen ska det för straffansvar sakna betydelse om det är gärningsmannen eller någon annan som har försatt barnet i situationen eller om barnet har hamnat i situationen till följd av t.ex. sömn eller drogpåverkan. Även det senare fallet ska enligt utredningens förslag omfattas av straffbestämmelsen. Utredningen gör därmed skillnad på fall då en gärningsman beskådar eller dokumenterar ett naket barn som utför en vardaglig syssla såsom att duscha (jfr ovan under rubriken *Straffbestämmelsen är i stort ändamålsenlig men bör utvidgas till att även omfatta situationer då barnet är passivt*) och fall då en gärningsman beskådar eller dokumenterar ett naket barn som somnat i en pose som för en vuxen person uppfattas ha en sexuell karaktär. Enligt regeringen är det svårt att motivera att dessa situationer ska bedömas olika. Det är inte i något av fallen fråga om att barnets kropp aktivt har arrangerats i en pose som för en vuxen person uppfattas ha en sexuell karaktär. Enligt regeringen är det situationer då barnets kropp aktivt har arrangerats i en pose som straffbestämmelsen, med beaktande av den språkliga innebörden av begreppet posering, bör ta sikte på. Regeringen anser mot den bakgrunden att det inte är lämpligt att låta straffansvaret omfatta den som beskådar eller dokumenterar ett naket barn som har råkat hamna i en pose som för en vuxen person har en sexuell karaktär.

Ett alternativ vore att låta straffansvaret omfatta, utöver den som försätter ett barn i en situation som innebär sexuell posering, den som utnyttjar att någon annan ”har försatt” ett barn i en sådan situation. Med en sådan utvidgning skulle straffansvaret emellertid träffa bl.a. den som, i

tiden efter att poseringen har avslutats, t.ex. tar del av dokumentation av poseringen. Enligt regeringen vore det att sträcka straffansvaret enligt poseringsbrottet för långt. En sådan gärning kan däremot vara straffbar som barnpornografibrott (16 kap. 10 a § brottsbalken). I stället anser regeringen att straffansvaret för utnyttjande av barn för sexuell posering bör utformas så att det träffar, utöver den som försätter ett barn i en situation som innebär sexuell posering, den som utnyttjar att någon annan "försätter" ett barn i en sådan situation. Straffansvaret träffar då enbart utnyttjande under den tid som någon annan är aktiv med att försätta barnet i sexuella poser. Utnyttjandet blir därmed straffbart endast under en förhållandevis begränsad tidsrymd, men utvidgningen får ändå betydelse t.ex. i fall där någon i en livesändning över internet arrangerar ett barns kropp på olika vis. I de fallen kommer straffansvaret för utnyttjande att träffa bl.a. den som i realtid tar del av sändningen och den som utnyttjar situationen för framställning av pornografisk bild (se avsnitt 7.1 och prop. 2004/05:45 s. 146 angående innebörden av rekvisitet utnyttja). I de fall personen mer aktivt deltar när barnet försätts i den situation som innebär sexuell posering kan personen givetvis i stället vara att anse som medgärningsman eller medhjälpare till den gärningen (23 kap. 4 § brottsbalken).

Förhållandet till annan lagstiftning

När ett handlande innefattar mer än en straffbelagd gärning uppkommer frågan om domstolen ska döma för ett eller flera brott. Detta är ett inte ovanligt förhållande i mål som rör utnyttjande av barn för sexuell posering. I de fall gärningsmannen genomför en sexuell handling med ett barn och samtidigt dokumenterar barnet kan gärningen vara straffbelagd enligt såväl bestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering som bestämmelserna om bl.a. våldtäkt eller sexuellt övergrepp eller motsvarande brott mot barn. I enlighet med regeringens förslag i avsnitt 5 om ett skärpt straffansvar för sexualbrott på distans kommer samma sak att gälla i de fall gärningsmannen förmår ett barn att företa eller tåla en sexuell handling. I vissa fall kan tillämpningsområdet för utnyttjande av barn för sexuell posering även sammanfalla med t.ex. barnpornografibrott. Som utredningen och vissa remissinstanser konstaterar uppstår således frågor om konkurrens.

Av tidigare förarbetsuttalanden följer att det ska dömas till ansvar för utnyttjande av barn för sexuell posering och barnpornografibrott i konkurrens då det är fråga om brott med olika skyddsintressen (se bl.a. prop. 2004/05:45 s. 147). När det gäller förhållandet mellan brottet utnyttjande av barn för sexuell posering och andra sexualbrott finns inte några specifika förarbetsuttalanden utan utgångspunkten är att sedvanliga regler om konkurrens ska tillämpas. Frågan har bedömts på olika sätt i rättspraxis. Enligt utredningen, som inte föreslår någon lagreglering av konkurrensfrågan, bör utgångspunkten vara att gärningsmannen döms både för utnyttjande av barn för sexuell posering och för det andra sexualbrottet. I de fall gärningsmannen döms för något av de allvarligaste brotten – våldtäkt och grov våldtäkt och motsvarande brott mot barn – anser utredningen dock att det inte alltid är nödvändigt att döma även för poseringsbrottet men att en bedömning i det enskilda fallet alltid ska göras.

Aklagarmyndigheten anser å sin sida att frågan om konkurrens bör lösas genom införandet av en subsidiaritetsklausul i straffbestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering.

Enligt regeringen bör det även i fortsättningen vara möjligt att döma i konkurrens för utnyttjande av barn för sexuell posering och något annat sexualbrott. Detta gäller inte minst som skyddsintresset för straffbestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering delvis är ett annat än skyddsintresset för bestämmelserna om bl.a. våldtäkt. Regeringen anser således att det inte bör införas en bestämmelse som innebär att utnyttjande av sexuell posering ska vara subsidiärt i förhållande till andra sexualbrott. Enligt regeringen bör lösningen av konkurrensfrågor i stället, liksom hittills, vara en uppgift för rättstillämpningen.

8 Straff

8.1 En höjd straffnivå för sexualbrott

Regeringens bedömning: Det finns skäl att höja straffnivån för sexualbrott.

Utredningens bedömning överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen bedömer att synen på sexualbrott visserligen har skärpts men att den skärpta synen i allt väsentligt redan har fått genomslag i lagstiftningen. Enligt utredningen finns det inte heller något annat skäl för en generell straffskärpning av sexualbrotten, även om en skärpning bedöms vara motiverad för vissa brott. Utredningen beaktar dock riksdagens tillkännagivanden som en särskild grund för att lämna förslag på straffskärpningar och anser att förslag som tillgodoser riksdagens tillkännagivanden bör lämnas i den mån starka skäl inte talar för en annan bedömning.

Remissinstanserna: Ett flertal remissinstanser invänder att det saknas behov av en generell skärpning av straffen för sexualbrott. Bland dem finns *Brottsförebyggande rådet (Brå)*, *Domstolsverket*, *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Solna tingsrätt*, *Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden)*, *Sveriges advokatsamfund*, *Uppsala universitet (Juridiska institutionen)* och *Örebro tingsrätt*. Flera av dessa remissinstanser hänvisar till de argument mot en höjd straffnivå för sexualbrott som förs fram i ett särskilt yttrande till betänkandet. Argumenten mot straffskärpningar i det särskilda yttrandet gäller framför allt skärpt minimistraff för våldtäkt men har också bäring på eller konsekvenser för skärpt minimistraff för våldtäkt som är mindre grov, våldtäkt mot barn, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, sexuellt övergrepp mot barn och grovt sexuellt övergrepp mot barn. I det särskilda yttrandet anförs sammanfattningsvis att straffskärpningar bör genomföras endast om det finns starka skäl, att den skärpta synen på sexualbrott redan i allt väsentligt fått genomslag i lagstiftningen, att det inte finns empiriskt stöd för att en generell straffskärpning skulle vara ändamålsenlig för att

minska brottsligheten och att en höjning av minimistrafteff för bl.a. våldtäkt skulle strida mot principerna om proportionalitet och ekvivalens.

Domstolsverket, Sveriges advokatsamfund och Uppsala universitet (Juridiska institutionen) anför att kriminalpolitiska skäl för straffskärpningar bör få mindre betydelse när det i övrigt saknas bärande skäl för att höja straffen. *Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden)* anför att det saknas empiriskt stöd för att straffskärpning skulle vara ändamålsenlig för att minska sexualbrottsligheten.

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks) invänder, med undantag för brottet köp av sexuell tjänst, mot bedömningen att straffnivån för sexualbrott bör skärpas. Roks anför att organisationen ser med oro på en alltmer repressiv straffrätt med fokus på högre straff samtidigt som mäns våld mot kvinnor och barn inte minskar. Även *Fatta* anser att det saknas behov av att skärpa straffskalorna för andra sexualbrott mot vuxna än köp av sexuell tjänst. Enligt *Fatta* kan det centrala för att stärka skyddet för den sexuella integriteten inte vara att höja straffen utan att öka lagföringen och medverka till att en samtyckeskultur genomsyrar hela samhället. *Fatta* menar också att domstolen har möjlighet att använda den befintliga straffskalan fullt ut. Även *Brå* pekar på möjligheten att i stället för att höja minimistrafteff använda befintliga straffskalor fullt ut.

Flera remissinstanser, bl.a. *Göteborgs universitet (Institutionen för socialt arbete)*, *Linköpings universitet (Barnafriid – nationellt centrum för kunskap om våld mot barn)*, *Föreningen Tillsammans, Sveriges Kvinnolobby*, *Unizon* och *Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofriid)*, anser dock att det finns behov av att skärpa straffskalorna för sexualbrott. *Unizon* anför att straffvärdet för sexualbrott generellt är lågt i jämförelse med andra brott i brottsbalken och inte speglar brottens allvar. *Unizon* framhåller att förbundets jourer får uppleva konsekvenserna av det sexuella våldet och den ohälsa det medför för kvinnor och flickor. Sveriges Kvinnolobby anser att allmänhetens rättsmedvetande inte har påverkat lagstiftningen eller rättstillämpningen i tillräcklig grad. *Göteborgs universitet (Institutionen för socialt arbete)* anför att det, på grund av brottens allvar, finns behov av en generell skärpning av straffskalorna för sexualbrotten. Universitetet menar dock att sexualbrottens allvar inte är tillräckligt utrett och det därför krävs en ny utredning.

Jämställdhetsmyndigheten anser att det kan diskuteras om den skärpta synen på sexualbrott har fått tillräckligt genomslag på straffnivåerna. *Polismyndigheten* och *Rädda Barnen* anser att det för vissa sexualbrott mot barn finns utrymme för justeringar av straffskalorna.

Skälen för regeringens bedömning: Den grundläggande utgångspunkten för utformningen av straffskalorna för brott är brottens allvar. Straffet ska återspegla hur klandervärd ett visst brott är. Allvarigare brott ska bestraffas strängare än lindrigare brott (proportionalitet) och lika allvarliga brott ska ges lika stränga straff (ekvivalens). Straffskalan för ett brott är alltså ett mått på hur allvarligt lagstiftaren ser på den aktuella brottstypen i förhållande till andra brott.

I likhet med flera remissinstanser anser regeringen att straffskärpningar ska göras bara om det finns starka skäl. Ett sådant skäl kan vara att synen på hur allvarlig en brottstyp är har förändrats till följd av samhällsutvecklingen. När synen har förändrats mera varaktigt och inte kan få eller

inte ges ett tillräckligt genomslag inom ramen för gällande lagstiftning måste lagstiftningen ändras.

Regeringen kan konstatera att synen på sexuella kränkningar har skärpts påtagligt de senaste åren. Ett sexuellt övergrepp är ett extremt och oacceptabelt uttryck för bristande respekt för en annan människas självklara rätt till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande. Sexuella övergrepp har ofta stor inverkan på den drabbades fysiska och psykiska hälsa.

Som påpekas av såväl utredningen som flera remissinstanser och i det särskilda yttrandet till betänkandet, har det i närtid skett omfattande förändringar av sexualbrottslagstiftning som återspeglar en skärpt syn på sexuella kränkningar. Exempelvis har vad som straffrättsligt utgör våldtäkt och sexuellt övergrepp utvidgats i betydande utsträckning. Också när det gäller brotten mot barn har lagstiftningen skärpts påtagligt. Regeringen instämmer således i bedömningen att samtidigt som synen på sexuella övergrepp har skärpts har också lagstiftningen skärpts på ett påtagligt sätt. Till skillnad från utredningen och flera av remissinstanserna anser regeringen emellertid att den strängare synen på sexualbrott inte återspeglas tillräckligt i de lagstiftningsåtgärder som hittills har genomförts. Detta är i överensstämmelse med den uppfattning riksdagen har uttryckt genom sina tillkännagivanden till regeringen. Riksdagen har tillkännagett att regeringen bör göra en översyn av straffskalorna för brott enligt 6 kap. brottsbalken i syfte att skärpa straffen (bet. 2018/19:JuU11 punkt 12, rskr. 2018/19:181) och att regeringen ska återkomma till riksdagen med ett förslag om skärpta straffskalor för sexualbrotten i 6 kap. brottsbalken (bet. 2020/21:JuU24 punkt 7, rskr. 2020/21:344). Därutöver har riksdagen gjort de tillkännagivanden om straffen för vissa sexualbrott som redovisas i avsnitt 8.2, 8.4, 8.8 och 8.9.2.

Regeringen bedömer mot den här bakgrunden att det finns skäl att göra ytterligare skärpningar. Dessa bör ske genom ändringar i straffskalorna eller gradindelningen för enskilda brott. Ett antal remissinstanser menar att det, när det gäller bl.a. våldtäkt, skulle strida mot principerna om proportionalitet och ekvivalens att skärpa straffskalan. Regeringen bemöter den och andra synpunkter nedan i anslutning till respektive förslag.

8.2 Skärpt straff för våldtäkt

<p>Regeringens förslag: Minimistraffet för våldtäkt höjs till fängelse i tre år och minimistraffet för våldtäkt som är mindre grov höjs till fängelse i sex månader.</p>

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser, bl.a. *Brottsförebyggande rådet (Brå)*, *Domstolsverket*, *Fatta*, *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Lunds tingsrätt*, *Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden och Kriminologiska institutionen)*, *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks)*, *Solna tingsrätt*, *Sveriges advokatsamfund*, *Uppsala universitet (Juridiska institutionen)*, *Åklagarmyndigheten* och *Örebro tingsrätt*, avstyrker eller ifrågasätter förslaget att höja

minimistraflet för våldtäkt. Flera av dessa remissinstanser hänvisar till de argument mot en skärpning av minimistraflet som förs fram i det särskilda yttrandet till betänkandet där det sammanfattningsvis anför följande. Det finns starka skäl mot att höja minimistraflet för våldtäkt till fängelse i tre år. Den skärpta synen på våldtäkt har redan fått genomslag i lagstiftningen. En höjning av minimistraflet för våldtäkt vore också oproportionerlig i förhållande till motsvarande straff för misshandel. En höjning av straffminimum för våldtäkt kan riskera att urholka principerna om proportionalitet och ekvivalens, inte bara i förhållande till andra brott utan också inom brottskategorin. Det finns även risk att domstolarna i fall där de ser en diskrepans mellan straffvärdet i det enskilda fallet och straffskalan för våldtäkt kan komma att rubricera gärningen som oaktsam våldtäkt. Med ett höjt minimistraflet för våldtäkt finns det dessutom risk att spännvidden i straffmätningen minskar och att en större del av påföljderna hamnar nära straffminimum. Om brott av olika allvarhetsgrad straffas ungefär lika går det emot proportionalitetsprincipen.

Några reminstanser, bl.a. *Hovrätten över Skåne och Blekinge, Brå* och *Sveriges advokatsamfund*, lyfter särskilt att den skärpta synen på våldtäkt redan har fått genomslag i lagstiftningen. Brå framhåller också att ett minimistraflet för våldtäkt på tre år innebär ett dubbelt så högt minimistraflet som för grov misshandel. Enligt Brå minskar en höjning av minimistraflet för våldtäkt vidare möjligheterna till en differentierad straffmätning.

Solna tingsrätt ansluter sig i huvudsak till de synpunkter som förs fram i det särskilda yttrandet till betänkandet men delar inte uppfattningen att en höjning av minimistraflet för våldtäkt skulle medföra en ökad risk för att gärningar kan komma att rubriceras som oaktsam våldtäkt i stället för våldtäkt.

Lunds tingsrätt anser att en höjning av straffnivån i stället kan uppnås genom att kvalifikationsgrunder förtydligas och exemplifieras i förarbetena. Tingsrätten anför vidare att det kan ifrågasättas hur effektivt och brottspreventivt en höjning av minimistraflet kommer att vara och om inte samhällsresurser i stället bör läggas på åtgärder som kan leda till att anmälningsbenägenheten för dessa brott ökar och på resurser till polisen för att utreda brotten.

Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden), som instämmer i vad som anges i det särskilda yttrandet till betänkandet, anser att lagstiftaren i stället för att skärpa straffet för våldtäkt kan fokusera på möjliga tillämpningsproblem som uppstått i och med den relativt nya lagstiftningen. Även *Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen)* hänvisar till det särskilda yttrandet till betänkandet. Institutionen anför att det föreslagna straffminimum för våldtäkt, som innebär ett dubbelt så långt fängelsestraff som för grov misshandel, lägger upp för en straffskärpning av grov misshandel med hänvisning till ekvivalens i förhållande till våldtäkt.

Sveriges advokatsamfund anför att i den mån man alls bör väga in vad som tolkas vara det allmänna rättsmedvetandet bör man avvakta med att ytterligare skärpa straffen till dess allmänheten har haft möjlighet att se vilka konsekvenser 2018 års reform faktiskt fått. Enligt advokatsamfundet kan det mycket väl vara så att det inte ligger i linje med det allmänna rättsmedvetandet att gärningar som tidigare föranledde villkorlig dom och böter nu ska ge minst tre års fängelse.

Åklagarmyndigheten ansluter sig till det som anförs i det särskilda yttrandet till betänkandet och tillägger att mot bakgrund av den korta tid som passerat sedan de senaste lagändringarna i våldtäktsbestämmelsen bör man vara försiktig med vilka förändringar som införs. Enligt myndigheten skulle den straffskärpning som föreslås för våldtäkt skapa en oproportionerlig obalans i förhållande till andra allvarliga brott. En straffhöjning riskerar därmed enligt *Åklagarmyndigheten* att leda till en snävare tillämpning av bestämmelsen och att fler gärningar i framtiden bedöms som mindre grova alternativt oaktsamma våldtäkter. *Åklagarmyndigheten* delar utredningens uppfattning att den naturliga förskjutningen av straffskalan som det utvidgade våldtäktsbegreppet inneburit inte är tillräcklig, men anser att problemet snarare är att tillämpningen av straffskalan är alltför snäv.

Ett antal remissinstanser, bl.a. *ECPAT*, *Föreningen Tillsammans*, *Sveriges Kvinnolobby*, *Unizon* och *Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid)*, tillstyrker förslagen eller har ingen invändning mot dem. *Kvinnofronten* tillstyrker förslaget att minimistraffet för våldtäkt ska höjas till fängelse i tre år men anser att minimistraffet för våldtäkt som är mindre grov ska bestämmas till fängelse i ett år och att även minimistraffet för oaktsam våldtäkt ska höjas till fängelse i ett år. Även *Sveriges Kvinnolobby* anser att straffskalan för oaktsam våldtäkt bör skärpas. *Sveriges Kvinnolobby* motsätter sig vidare slentrianmässiga jämförelser av våldtäkt och andra grova sexualbrott med andra typer av brott och anför att våldtäkt kränker den personliga integriteten och ger mer långtgående och allvarliga konsekvenser för den som blir utsatt än de flesta andra brott.

Skälen för regeringens förslag

Straffen för våldtäktsbrott

Den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt till fängelse i lägst två och högst sex år (6 kap. 1 § första stycket brottsbalken). Som framgår av avsnitt 5.2 föreslår regeringen att straffansvaret även ska omfatta den som i annat fall förmår en person som inte deltar frivilligt att företa eller tåla en sådan handling. Om ett våldtäktsbrott med hänsyn till omständigheterna vid brottet är att anse som mindre grovt, döms för våldtäkt till fängelse i högst fyra år (6 kap. 1 § andra stycket brottsbalken). Straffskalan för grov våldtäkt är fängelse i lägst fem och högst tio år (6 kap. 1 § tredje stycket brottsbalken).

Straffskalan ändrades senast 2018 då straffminimum för grov våldtäkt höjdes från fyra års fängelse. Straffminimum för våldtäkt av normalgraden har varit oförändrat sedan införandet av brottsbalken. Straffmaximum för våldtäkt av normalgraden var ursprungligen fängelse i tio år. När den särskilda straffskalan för grovt brott infördes 1984 bestämdes straffmaximum för våldtäkt som inte var grov till nuvarande sex års fängelse medan straffskalan för grov våldtäkt bestämdes till fängelse i lägst fyra och högst tio år.

Straffminimum för våldtäkt bör höjas till fängelse i tre år

Även om straffet för våldtäkt har varit detsamma under lång tid har, som utredningen och flera remissinstanser påpekar, tillämpningsområdet för brottet utvidgats påtagligt. Ett flertal handlanden som tidigare inte var straffbara eller var straffbelagda enligt lindrigare straffbestämmelser har kommit att hänföras till våldtäktsbrottet. Den utvidgning av brottet som skett över tid har i praktiken inneburit att den skärpta synen på sexualbrott fått ett betydande genomslag. Som anges i avsnitt 8.1 anser regeringen emellertid, till skillnad från utredningen och flera remissinstanser, att den skärpta synen inte har fått tillräckligt genomslag.

Riksdagen har riktat flera tillkännagivanden till regeringen med innebörden att minimistraffet för våldtäkt bör höjas till fängelse i tre år (se bet. 2017/18:JuU29 punkt 4, rskr. 2017/18:302, bet. 2018/19:JuU11 punkt 13, rskr. 2018/19:181, bet. 2019/20:JuU26 punkt 9, rskr. 2019/20:258 och bet. 2020/21:JuU24 punkt 7, rskr. 2020/21:344). I enlighet med tillkännagivandena från riksdagen föreslår utredningen att minimistraffet för våldtäkt ska höjas till fängelse i tre år.

Flera remissinstanser anför att ett minimistraff om fängelse i tre år inte skulle vara proportionerligt i förhållande till straffen för andra brott. Det skulle vara högre än minimistraffet för exempelvis människohandel (4 kap. 1 a § brottsbalken) och mordbrand (13 kap. 1 § brottsbalken), som i dag är detsamma som för våldtäkt. Det skulle vidare vara dubbelt så högt som minimistraffet för grov misshandel (3 kap. 6 § brottsbalken) och grov utpressning (9 kap. 4 § brottsbalken). Ett minimistraff på tre års fängelse för våldtäkt skulle alltså vara högt såväl i sig som i förhållande till andra brottstyper. Det gäller i synnerhet i förhållande till grov misshandel som i allmänhet förutsätter att gärningen varit livsfarlig, att gärningsmannen har tillfogat offret en svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet. För ansvar för våldtäkt krävs inte att något våld, betvingande eller annat otillbörligt medel använts.

I sammanhanget måste det dock beaktas att skyddsintresset för våldtäktsbrottet är mycket starkt. En våldtäkt innebär alltid en mycket allvarlig kränkning av en annan persons sexuella integritet. Att skyddet för den sexuella integriteten är relativt sett högt värderat framgår av att våldtäkt redan i dag har ett högre minimistraff än exempelvis grov misshandel. Enligt regeringen går det därför inte att, utifrån omedelbara jämförelser med andra brottstyper, dra slutsatsen att ett minimistraff på tre år skulle vara oproportionerligt högt.

Utredningen och vissa remissinstanser för fram att om minimistraffet för våldtäkt höjs finns det risk att domstolen i högre grad skulle välja att bedöma brott som mindre grova och därmed tillämpa den lindrigare straffskalan. Vissa remissinstanser för också fram att det finns en risk för att domstolarna i högre utsträckning skulle döma för oaktsam våldtäkt. Enligt regeringens uppfattning finns dock inte anledning att tro annat än att domstolarna skulle tillämpa lagstiftningen på avsett vis. Utgångspunkten måste vara att domstolarna, om rekvisiten för våldtäkt är uppfyllda och gärningen är sådan att den enligt nuvarande praxis inte är mindre grov, inte till följd av en höjning av minimistraffet skulle bedöma gärningen annorlunda i framtiden. Det måste också förutsättas att domstolarna, i de fall det är ställt utom rimligt tvivel att gärningsmannen

haft uppsåt i förhållande till att den andra personen inte deltog frivilligt, inte till följd av en höjning av minimistraffet skulle döma för oaktsam våldtäkt. Regeringen utgår vidare från att domstolarna skulle beakta samtliga relevanta omständigheter och alltså tillämpa straffskalan på ett nyanserat sätt.

Sammanfattningsvis innebär våldtäktsbrott alltid en mycket allvarlig kränkning av en annan persons sexuella integritet. Enligt regeringens mening återspeglar dagens minimistraff inte våldtäktsbrottens allvar. Minimistraffet bör därför höjas. Även om det numera förekommer andra straffskalesteg än endast hela år bedömer regeringen att det är lämpligt med en höjning med ett år. Som utredningen konstaterar finns det i dag inte något brott i brottsbalken vars straffskala börjar med fängelse tre år. Detta utgör enligt regeringen dock inte skäl mot att införa ett sådant minimistraff för våldtäkt. Regeringen föreslår därför, i enlighet med utredningens förslag och riksdagens tillkännagivanden, att straffminimum för våldtäkt ska höjas från fängelse i två år till fängelse i tre år. Regeringen avser att följa tillämpningen av det höjda minimistraffet och vidta åtgärder om så behövs.

Straffminimum för våldtäkt som är mindre grov bör höjas till fängelse i sex månader

Straffskalan för våldtäkt som är mindre grov, dvs. fängelse i högst fyra år, ska tillämpas restriktivt och i undantagsfall när omständigheterna klart avviker från vad som normalt är fallet vid våldtäkt (se prop. 2004/05:45 s. 138). I och med 2018 års reform, som bl.a. innebär att gärningar som tidigare bedömdes som sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning och sexuellt ofredande nu i vissa fall ska bedömas enligt bestämmelsen om våldtäkt, har emellertid tillämpningsområdet vidgats något (se prop. 2017/18:177 s. 83–84). I praxis har bestämmelsen tillämpats bl.a. vid kortvariga händelseförlopp där gärningsmannen avbrutit sitt handlande direkt när målsäganden markerat att handlandet är oönskat (se NJA 2008 s. 482 I).

Eftersom den mindre grova graden av våldtäkt alltså är avsedd att tillämpas i undantagsfall utgår straffvärdebedömningen normalt inte från minimistraffet. I praktiken torde i stället bedömningen göras så att domstolen tar ställning till i vilken utsträckning straffvärdet understiger minimistraffet för våldtäkt. Enligt regeringen kan det redan mot den bakgrunden ifrågasättas om ett minimistraff på fängelse i 14 dagar verkligen motsvarar brottets allvar på en lägsta nivå. Det måste också beaktas att regeringen föreslår att minimistraffet för våldtäkt ska höjas till fängelse i tre år. Även den ändringen talar för att höja minimistraffet för våldtäkt som är mindre grov. Vid en sammantagen bedömningen anser regeringen därför att även minimistraffet för våldtäkt som är mindre grov bör höjas. Till skillnad från *Kvinnofronten* instämmer regeringen i utredningens bedömning att minimistraffet bör bestämmas till fängelse i sex månader.

Straffskalan för oaktsam våldtäkt bör inte ändras

Genom 2018 års reform infördes straffbestämmelsen om oaktsam våldtäkt (6 kap. 1 § första stycket brottsbalken). Brottet skiljer sig från våldtäkt på

så sätt att det inte krävs uppsåt i förhållande till att den andra personens deltagande i en sexuell aktivitet inte är frivilligt utan endast grov oaktsamhet. Straffet för oaktsam våldtäkt är fängelse i högst fyra år. Regeringen anser, till skillnad från *Kvinnofronten* och *Sveriges kvinno-lobby*, att det saknas skäl att höja minimistraffet för brottet. Det gäller inte minst som det inte ska dömas till ansvar för gärningar som med hänsyn till omständigheterna är mindre allvarliga. Regeringen bedömer vidare att ett maximistraff på fyra års fängelse alljämt ger ett tillräckligt utrymme för en adekvat straffmätning även för de allvarligaste fallen av oaktsam våldtäkt. Regeringen föreslår därför inga ändringar i straffskalan.

8.3 Skärpt straff för våldtäkt mot barn

Regeringens förslag: Straffminimum för våldtäkt mot barn höjs till fängelse i tre år.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ett antal remissinstanser, bl.a. *Barnombudsmannen*, *ECPAT*, *Föreningen Tillsammans*, *Kvinnofronten*, *Länsstyrelsen i Östergötlands län*, *Rädda Barnen*, *Unizon* och *Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid)*, tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det.

Kvinnofronten anser att straffminimum för sexuellt utnyttjande av barn inte bör vara lägre än ett års fängelse.

Ett antal remissinstanser avstyrker förslaget. Bland dem finns *Brottsförebyggande rådet (Brå)*, *Lunds tingsrätt*, *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks)*, *Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden)*, *Sveriges advokatsamfund*, *Åklagarmyndigheten* och *Örebro tingsrätt*. Brå anser att i stället för att höja minimistraffen bör fokus ligga på ett nyttjande av hela straffskalan.

Skälen för regeringens förslag

Straffen för våldtäktsbrott mot barn

Den som, med ett barn under 15 år, genomför ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst två och högst sex år. Detsamma gäller den som begår en sådan gärning mot ett barn som fyllt 15 men inte 18 år och som är avkomling till gärningsmannen eller står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen ska svara på grund av en myndighets beslut (6 kap. 4 § första och andra stycket brottsbalken). Som framgår av avsnitt 5.2 föreslår regeringen att straffansvaret även ska omfatta den som i annat fall på ett otillbörligt sätt förmår ett barn att företa eller tåla en sådan sexuell handling som avses i bestämmelsen. Straffskalan för grov våldtäkt mot barn är fängelse i lägst fem och högst tio år (6 kap. 4 § tredje stycket brottsbalken). Om ett brott som avses i bestämmelsen om våldtäkt mot barn med hänsyn till omständigheterna vid brottet är att anse som mindre grovt, döms för sexuellt utnyttjande av barn till fängelse i högst fyra år (6 kap. 5 § brottsbalken).

Straffskalan ändrades senast 2018 då straffminimum för grov våldtäkt mot barn höjdes från fyra års fängelse.

Straffminimum för våldtäkt mot barn bör höjas till fängelse i tre år

Brottet våldtäkt mot barn infördes i samband med 2005 års sexualbrottsreform. Syftet var att ytterligare förstärka skyddet för barn och ungdomar mot att utnyttjas i sexuella sammanhang och att särskilt markera allvaret i sexualbrott som riktar sig mot barn. När brottet infördes bedömdes att straffskalan för våldtäkt mot barn bör motsvara den för våldtäkt. Som skäl anfördes att redan införandet av brottet våldtäkt mot barn, som medförde att det straffbara området utvidgades, indirekt innebar en väsentlig straffskärpning (se prop. 2004/05:45 s. 75–76). Senare lagstiftningsärenden har inte ändrat på detta förhållande.

Införandet av brottet våldtäkt mot barn innebar visserligen en mycket kraftig straffskärpning för vissa gärningar som före 2005 års reform hade ett minimistraff motsvarande fängelseminimum. Som anges i avsnitt 8.1 anser regeringen emellertid att den skärpta synen på sexualbrott inte fått tillräckligt genomslag. Det gäller bland annat våldtäkt mot barn. Regeringen anser vidare att straffskalan för våldtäkt mot barn även i fortsättningen bör vara densamma som för våldtäkt. Regeringen föreslår därför, i likhet med utredningen, att straffminimum för våldtäkt mot barn ska höjas till fängelse i tre år.

Straffskalan för sexuellt utnyttjande av barn bör inte ändras

Utredningen föreslår inte någon ändring av straffskalan för sexuellt utnyttjande av barn, som består i fängelse i högst fyra år. *Kvinnofronten* anser däremot att straffminimum inte bör vara lägre än ett års fängelse.

Förslagen att höja minimistraffen för våldtäkt som är mindre grov och våldtäkt mot barn skulle visserligen kunna anses tala för att höja minimistraffet även för sexuellt utnyttjande av barn. Såsom tillämpningsområdet för brottet kommit att avgränsas tar det dock särskilt sikte på situationer där det varit fråga om sexuella handlingar som varit ömsesidiga och som framstått som frivilliga även om målsäganden var under 15 år och alltså i princip inte kan samtycka till sådana handlingar. Detta innebär att tillämpningsområdet skiljer sig i beaktansvärd mån från tillämpningsområdet för våldtäkt som är mindre grov. Därutöver bör det beaktas att en bestämmelse om ansvarsfrihet är kopplad till bestämmelsen om sexuellt utnyttjande av barn. Enligt den ska det inte dömas till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till ringa skillnad i ålder och utveckling mellan den som har begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt (6 kap. 14 § första stycket brottsbalken). Brottet sexuellt utnyttjande av barn omfattar alltså inte enbart gärningar som ligger nära gränsen för våldtäkt mot barn utan även gärningar som gränsar till ansvarsfrihet. Till skillnad från *Kvinnofronten* anser regeringen därför att det inte rimligt med ett högre minimistraff än fängelse så snart ansvarsfrihetsregeln inte är tillämplig. Någon ändring av minimistraffet föreslås därför inte.

8.4 Skärpt straff för sexuellt övergrepp och grovt sexuellt övergrepp

Regeringens förslag: Straffminimum för sexuellt övergrepp höjs till fängelse i sex månader och straffminimum för grovt sexuellt övergrepp höjs till fängelse ett år. En särskild straffskala om fängelse i högst ett år införs för sexuellt övergrepp som är mindre grovt.

Till följd av detta ändras en hänvisning i en bestämmelse om hemlig rumsavlyssning i rättegångsbalken.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Några remissinstanser, bl.a. *Föreningen Tillsammans*, *Unizon* och *Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid)*, tillstyrker förslagen eller har ingen invändning mot dem. *ECPAT* tillstyrker förslaget att höja minimistrafteff för sexuellt övergrepp men beklagar att straffskalan för grovt sexuellt övergrepp, som omfattar brott mot barn i åldern 15–17 år, inte höjs till samma nivå som grovt sexuellt övergrepp mot barn. *ECPAT* avstyrker förslaget att införa en särskild straffskala för mindre grova brott. Även *Kvinnofronten* tillstyrker förslaget att höja minimistrafteff för sexuellt övergrepp men motsätter sig förslaget att införa en särskild straffskala för mindre grova brott. Enligt *Kvinnofronten* medför införande av en särskild straffskala för mindre grova brott att förslaget att höja minimistrafteff för normalgradsbrottet blir meningslöst.

Ett antal remissinstanser, bl.a. *Fatta*, *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks)*, *Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden)* och *Sveriges advokatsamfund*, avstyrker förslagen att höja minimistrafteff för sexuellt övergrepp och grovt sexuellt övergrepp. *Brottsförebyggande rådet (Brå)* avstyrker förslaget att höja minimistrafteff för sexuellt övergrepp. *Brå* anför att om nuvarande minimistrafteff behålls och hela straffskalan i stället nyttjas försvinner behovet av en särskild straffskala för mindre grova brott. *Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden)* anför att förslaget att införa en särskild straffskala för mindre grova brott lämnas som en möjlighet att parera tidigare eller nu föreslagna straffskärpningar. Universitetet menar att detta inte är ett välfungerande sätt att lagstifta och förespråkar försiktighet.

Åklagarmyndigheten har ingen invändning mot förslagen. Myndigheten anser dock att det kan finnas skäl att överväga en höjning av minimistrafteff för grovt sexuellt övergrepp till fängelse i två år. Enligt myndigheten skapas genom en sådan höjning en större diskrepans mellan normalgradsbrottet och det grova brottet och bättre proportionalitet mellan grov våldtäkt och grovt sexuellt övergrepp. *Åklagarmyndigheten* påpekar vidare att maximistrafteff för oaktsamt sexuellt övergrepp och oaktsamt våldtäkt är högre än för sexuellt övergrepp. Med hänsyn till uppbyggnaden och systematiken i 6 kap. brottsbalken kan det enligt myndigheten därför finnas skäl att överväga om straffmaximum för sexuellt övergrepp bör höjas till fängelse i fyra år.

Skälen för regeringens förslag

Straffminimum för sexuellt övergrepp bör höjas till fängelse i sex månader och det bör införas en särskild straffskala för mindre grova brott

Den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför en annan sexuell handling än som avses i bestämmelsen om våldtäkt, döms för sexuellt övergrepp till fängelse i högst två år (6 kap. 2 § första stycket brottsbalken). Som framgår av avsnitt 5.2 föreslår regeringen att straffansvaret även ska omfatta den som i annat fall förmår en person som inte deltar frivilligt att företa eller tåla en sådan handling. Straffbestämmelsen om sexuellt övergrepp är subsidiär till straffbestämmelsen om våldtäkt på så sätt att den omfattar de sexuella handlingar som med hänsyn till kränkningens allvar inte är jämförliga med samlag. Det som avgör om brottet ska rubriceras som våldtäkt eller sexuellt övergrepp är således vilken typ av sexuell handling det är fråga om.

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att straffminimum för sexuellt övergrepp bör höjas från fängelse i 14 dagar till fängelse i minst sex månader (se bet. 2018/19:JuU11 punkt 14, rskr. 2018/19:181).

Gemensamt för de handlingar som omfattas av bestämmelsen om sexuellt övergrepp är att någon genomfört en sexuell handling med någon som inte deltagit frivilligt. Enligt regeringen kan det redan mot den bakgrunden ifrågasättas om ett minimistraff motsvarande fängelse i 14 dagar på ett tillräckligt sätt återspeglar brottets allvar på en lägsta nivå. Vidare måste det beaktas att regeringen föreslår att straffminimum för våldtäkt ska höjas till tre års fängelse och att straffminimum för våldtäkt som är mindre grov ska höjas till sex månaders fängelse. Som regeringen återkommer till föreslås också att en särskild straffskala för grovt sexuellt ofredande mot barn och grovt sexuellt ofredande ska införas med ett minimistraff på sex månaders fängelse (se avsnitt 8.9). Mot denna bakgrund föreslår regeringen, i enlighet med riksdagens tillkännagivande, att straffminimum för sexuellt övergrepp ska höjas till sex månaders fängelse.

Bestämmelsen om sexuellt övergrepp rymmer emellertid gärningar av skiftande allvar. Det kan inte uteslutas att det finns enskilda gärningar som med hänsyn till omständigheterna vid brottet framstår som så påtagligt lindrigare än vad som i allmänhet krävs för straffansvar att ett minimistraff på sex månaders fängelse skulle vara för högt. För att undvika oskäligen resultat anser regeringen därför, till skillnad från *ECPAT* och *Kvinnofronten*, att en särskild straffskala bör införas för sexuellt övergrepp som är att bedöma som mindre grovt. Regeringen vill betona att avsikten är att straffskalan, i likhet med vad som gäller för våldtäkt som är mindre grov, ska tillämpas endast i undantagsfall. Straffskalan bör vara fängelse i högst ett år, dvs. ha ett minimistraff på fängelseminimum som är fängelse i 14 dagar.

Enligt regeringen ger det nuvarande maximistraffet för sexuellt övergrepp ett tillräckligt utrymme för en adekvat straffmätning även i de allvarligaste fallen. Till skillnad från *Åklagarmyndigheten* anser regeringen därför att straffmaximum inte bör ändras.

Straffminimum för grovt sexuellt övergrepp bör höjas till fängelse i ett år
Är ett sexuellt övergrepp att anse som grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot som varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller offrets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet (6 kap. 2 § andra stycket brottsbalken).

Liksom när det gäller normalgradsbrottet anser regeringen att den skärpta synen på sexualbrott inte har fått tillräckligt genomslag genom det nuvarande minimistrafvet. Det måste också beaktas att regeringen föreslår att minimistrafvet för normalgradsbrottet ska höjas till sex månaders fängelse. Vidare bör förhållandet till grov våldtäkt beaktas. Vid 2018 års reform höjdes minimistrafvet för grov våldtäkt till fängelse i fem år. Någon motsvarande ändring gjordes inte för grovt sexuellt övergrepp, trots att kvalifikationsgrunderna för båda brotten är desamma. Mot denna bakgrund bedömer regeringen att minimistrafvet för grovt sexuellt övergrepp nu bör höjas. Till skillnad från *Aklagarmyndigheten* och *ECPAT* anser regeringen, i likhet med utredningen, att minimistrafvet bör bestämmas till fängelse i ett år. Det innebär en fördubbling av det nuvarande minimistrafvet vilket utgör en tydlig markering av allvaret i brottet.

Följdändring

I 27 kap. 20 d § rättegångsbalken regleras vad som avses med hemlig rumsavlyssning och för vilka brott sådan avlyssning får användas vid en förundersökning. Paragrafen innehåller en hänvisning till bestämmelsen om grovt sexuellt övergrepp. Regeringens förslag att införa en särskild straffskala för mindre grova brott innebär att bestämmelsen om grovt brott flyttas till ett nytt stycke. Till följd av detta bör hänvisningen ändras. Någon saklig ändring följer inte av detta.

8.5 Skärpt straff för sexuellt övergrepp mot barn och grovt sexuellt övergrepp mot barn

Regeringens förslag: Straffminimum för sexuellt övergrepp mot barn höjs till fängelse i sex månader och straffminimum för grovt sexuellt övergrepp mot barn höjs till fängelse i ett år och sex månader. En särskild straffskala om fängelse i högst ett år införs för sexuellt övergrepp mot barn som är mindre grovt.

Till följd av detta ändras hänvisningar i bestämmelsen om ansvarsfrihet i vissa fall och i en bestämmelse om hemlig rumsavlyssning i rättegångsbalken.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ett antal remissinstanser, bl.a. *Barnombudsmannen*, *Föreningen Tillsammans*, *Länsstyrelsen i Östergötlands län*, *Rädda barnen*, *Unizon* och *Uppsala universitet (Nationellt centrum för*

kvinnofrid), tillstyrker förslagen eller har ingen invändning mot dem. *ECPAT* tillstyrker förslaget att höja minimistraffet för sexuellt övergrepp mot barn och grovt sexuellt övergrepp mot barn men avstyrker förslaget att införa en särskild straffskala för mindre grova brott. Även *Kvinnofronten* motsätter sig förslaget att införa en särskild straffskala för mindre grova brott. Enligt *Kvinnofronten* riskerar förslaget att i praktiken innebära en straffsänkning för sexuella övergrepp mot barn. *Kvinnofronten* anser vidare att minimistraffet för sexuellt övergrepp mot barn bör höjas till fängelse i ett år och att minimistraffet för grovt sexuellt övergrepp mot barn bör höjas till fängelse i minst två år.

Åklagarmyndigheten anser att maximistraffet för sexuellt övergrepp mot barn bör höjas till fängelse i fyra år. *Åklagarmyndigheten* anser vidare att minimistraffet för grovt sexuellt övergrepp mot barn bör höjas till fängelse i två år. Genom en sådan höjning skapas enligt myndigheten mindre diskrepans mot brottet våldtäkt mot barn. *Åklagarmyndigheten* tillstyrker förslaget att införa en ny straffskala för mindre grovt brott men framhåller att det är viktigt att möjligheten att tillämpa bestämmelsen blir restriktiv.

Flera remissinstanser, bl.a. *Brottsförebyggande rådet (Brå)*, *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks)*, *Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden)* och *Sveriges advokatsamfund*, avstyrker förslagen. *Brå* anför att om nuvarande minimistraff behålls och hela straffskalan i stället nyttjas försvinner behovet av en särskild straffskala för mindre grova brott.

Skälen för regeringens förslag

Straffminimum för sexuellt övergrepp mot barn bör höjas till fängelse i sex månader och det bör införas en särskild straffskala för mindre grova brott

Den som, med ett barn under 15 år eller med ett barn som fyllt 15 men inte 18 år och som gärningsmannen står i ett sådant förhållande till som avses i bestämmelsen om våldtäkt mot barn, genomför en annan sexuell handling än som avses i bestämmelserna om våldtäkt mot barn och sexuellt utnyttjande av barn, döms för sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i högst två år (6 kap. 6 § första stycket brottsbalken). Som framgår av avsnitt 5.2 föreslår regeringen att straffansvaret även ska omfatta den som i annat fall på ett otillbörligt sätt förmår ett barn att företa eller tåla en sådan sexuell handling som avses i bestämmelsen. Straffbestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn är subsidiär till straffbestämmelsen om våldtäkt mot barn på så sätt att den omfattar de sexuella handlingar som inte är jämförliga med samlag. Det som avgör om brottet ska rubriceras som våldtäkt mot barn eller sexuellt övergrepp mot barn är således vilken typ av sexuell handling det är fråga om.

Gemensamt för de handlingar som omfattas av bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn är att någon genomfört en sexuell handling med ett barn under 15 år eller i vissa fall under 18 år. Enligt regeringen kan det redan mot den bakgrunden ifrågasättas om ett minimistraff motsvarande fängelse i 14 dagar på ett tillräckligt sätt återspeglar brottets allvar på en lägsta nivå. Straffskalorna för brott mot barn bör vidare inte vara lindrigare än de för motsvarande brott mot vuxna. Regeringens förslag att höja minimistraffet för sexuellt övergrepp talar alltså för att höja

minimistraflet även för sexuellt övergrepp mot barn. Även förslaget att höja minimistraflet för våldtäkt mot barn talar för att höja minimistraflet för andra sexuella handlingar mot barn. Som regeringen återkommer till föreslås också att en särskild straffskala för grovt sexuellt ofredande mot barn och grovt sexuellt ofredande ska införas med ett minimistraflet på sex månaders fängelse (se avsnitt 8.9). Mot denna bakgrund bedömer regeringen att straffminimum för sexuellt övergrepp mot barn bör höjas till sex månaders fängelse.

Bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn rymmer emellertid gärningar av mycket skiftande slag. Brottet omfattar bl.a. sådana situationer som, om det hade varit fråga om samlag eller en sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, uppenbart hade varit att bedöma som sexuellt utnyttjande av barn, dvs. det brott som omfattar mindre grova fall av våldtäkt mot barn. Det betyder alltså att det kan vara situationer där det är fråga om sexuella handlingar som varit ömsesidiga och som också framstått som frivilliga även om målsäganden var under 15 år och alltså i princip inte kunde samtycka till sådana handlingar. Regeringen bedömer mot den bakgrunden att det inte skulle vara lämpligt att höja minimistraflet för samtliga fall av sexuellt övergrepp mot barn. För att undvika oskäligen resultat anser regeringen därför, till skillnad från *ECPAT* och *Kvinnofronten*, att en särskild straffskala bör införas för sexuellt övergrepp mot barn som är mindre grovt. Det innebär att den skärpta synen på sexualbrott får genomslag samtidigt som det finns förutsättningar att ta hänsyn till uppenbart förmildrande förhållanden. Som *Åklagarmyndigheten* är inne på bör straffskalan för mindre grovt brott, på samma sätt som gäller för bestämmelsen om sexuellt utnyttjande av barn, tillämpas endast i undantagsfall. Straffskalan bör enligt regeringen vara fängelse i högst ett år, dvs. ha ett minimistraflet på fängelse i 14 dagar.

Straffminimum för grovt sexuellt övergrepp mot barn bör höjas till fängelse i ett år och sex månader

När ett sexuellt övergrepp mot barn är att anse som grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst ett och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen är närstående till barnet eller i övrigt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om brottet med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet (6 kap. 6 § andra stycket brottsbalken).

Minimistraflet för grovt sexuellt övergrepp mot barn har sedan en höjning 2013 varit strängare än minimistraflet för grovt sexuellt övergrepp. I förarbetena till 2013 års ändring lyftes frågan om att höja minimistraflet även för det dåvarande brottet grovt sexuellt tvång som i nu aktuellt avseende motsvarar grovt sexuellt övergrepp. Det konstaterades emellertid att det i avsaknad av beredningsunderlag inte fanns förutsättningar att i det lagstiftningsärendet överväga en sådan ändring (se prop. 2012/13:111 s. 52).

Liksom när det gäller normalgradsbrottet har enligt regeringen den skärpta synen på sexualbrott inte fått tillräckligt genomslag genom det nuvarande minimistrafvet. Det måste också beaktas att regeringen föreslår att minimistrafvet för normalgradsbrottet ska höjas till sex månaders fängelse. Vidare bör förhållandet till grov våldtäkt mot barn beaktas. Vid 2018 års reform höjdes minimistrafvet för grov våldtäkt mot barn till fängelse fem år. Någon motsvarande ändring gjordes inte för grovt sexuellt övergrepp mot barn. Mot denna bakgrund bedömer regeringen att minimistrafvet för grovt sexuellt övergrepp mot barn nu bör höjas.

Enligt utredningens förslag ska minimistrafvet vara fängelse i ett år och sex månader. Det innebär att grovt sexuellt övergrepp mot barn alltså kommer att värderas strängare än grovt sexuellt övergrepp, något som i och för sig kan diskuteras mot bakgrund av systematiken i 6 kap. brottsbalken. Det förhållandet har emellertid bestått under relativt lång tid och ingen remissinstans framför någon principiell invändning mot att minimistrafvet för grovt sexuellt övergrepp mot barn även fortsättningsvis föreslås vara högre än för grovt sexuellt övergrepp. Enligt regeringen bör minimistrafvet i enlighet med vad utredningen föreslås höjas till fängelse i ett år och sex månader. Regeringen instämmer således inte med *ECPAT* och *Åklagarmyndigheten* att minimistrafvet bör höjas ännu mer.

Följändringar

I 6 kap. 14 § brottsbalken föreskrivs ansvarsfrihet för vissa gärningar enligt kapitlet mot barn under 15 år, om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt. Bestämmelsen om ansvarsfrihet är tillämplig vid bl.a. sexuellt övergrepp mot barn. Enligt regeringen bör den i fortsättningen vara tillämplig endast vid den minst allvarliga graden av sexuellt övergrepp mot barn. Regeringen föreslår därför att hänvisningen i bestämmelsen om ansvarsfrihet ska ändras så att den endast omfattar brott enligt den nya straffskalan för brott som är mindre grovt. I praktiken torde det redan nu vara så att bestämmelsen endast tillämpas på sådana gärningar som kommer att omfattas av denna nya grad av brottet. Någon saklig ändring torde alltså inte följa av detta.

I 27 kap. 20 d § rättegångsbalken regleras vad som avses med hemlig rumsavlyssning och för vilka brott sådan avlyssning får användas vid en förundersökning. Paragrafen innehåller en hänvisning till bestämmelsen om grovt sexuellt övergrepp mot barn. Regeringens förslag att införa en särskild straffskala för mindre grova brott innebär att bestämmelsen om grovt brott flyttas till ett nytt stycke. Till följd av detta bör hänvisningen ändras. Någon saklig ändring följer inte av detta.

8.6 Skärpt straff för utnyttjande av barn för sexuell posering

Regeringens förslag: Straffminimum för utnyttjande av barn för sexuell posering höjs från böter till fängelse.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ett flertal remissinstanser, bl.a. *Barnombudsmannen, Brottsförebyggande rådet, ECPAT, Föreningen Tillsammans, Polismyndigheten, Rädda barnen, Unizon* och *Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid)*, tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det.

Kvinnofronten anser att minimistraffet för utnyttjande av barn för sexuell posering bör höjas till fängelse i ett år och att minimistraffet för grovt utnyttjande av barn för sexuell posering bör höjas till fängelse i två år.

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks) avstyrker förslaget. *Inte din hora* och *Child10* motsätter sig förslaget och anser att kommersiellt utnyttjande av barn för sexuell posering i stället ska inkorporeras i övriga sexualbrott mot barn.

Skälen för regeringens förslag

Straffminimum för sexuell utnyttjande av barn för sexuell posering bör höjas från böter till fängelse

Den som främjar eller utnyttjar att ett barn under 15 år utför eller medverkar i sexuell posering, döms för utnyttjande av barn för sexuell posering till böter eller fängelse i högst två år. Detsamma gäller den som begår en sådan gärning mot ett barn som fyllt 15 men inte 18 år, om poseringen är ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling (6 kap. 8 § första och andra stycket brottsbalken). I avsnitt 7 föreslår regeringen att bestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering ska utvidgas till att även omfatta den som försätter ett barn i eller utnyttjar att ett barn försätts i en situation som innebär sexuell posering.

Straffbestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering har på senare år fått särskild aktualitet genom den tekniska utvecklingen och möjligheten till elektronisk kommunikation. Det är i dag inte ovanligt med fall där barn förmås att posera framför en webbkamera efter instruktioner från gärningsmannen och inte sällan dokumenteras handlingen. Av studier som utredningen har tagit del av framgår att en faktor som starkt påverkar barns mående är rädsla för att gärningsmannen ska sprida de fotografier eller filmer som gärningsmannen har av dem. Barn som utnyttjas för sexuell posering riskerar att drabbas av såväl fysiska som psykiska skadeverkningar. Detta gäller givetvis även i de fall gärningsmannen inte dokumenterat utan endast beskådat barnet. Mot den bakgrunden bedömer regeringen att böter inte kan anses vara ett tillräckligt straff för något av de straffbara ageranden som ryms inom bestämmelsen. Regeringen anser därför att straffminimum bör höjas. Till skillnad från *Kvinnofronten* anser regeringen, i likhet med utredningen, att straffminimum bör bestämmas till allmänna fängelseminimum, dvs. i 14 dagar.

Inte din hora och *Child10* anser att kommersiellt utnyttjande av barn för sexuell posering ska inkorporeras i övriga sexualbrott mot barn. Det finns därför anledning att framhålla att brottet utnyttjande av barn för sexuell posering inte främst tar sikte på sexuella handlingar utan kompletterar de övriga sexualbrotten genom att straffbelägga ett annat agerande. Regeringens förslag att utvidga bestämmelserna om våldtäkt och sexuell övergrepp och motsvarande brott mot barn för att skärpa straffansvaret för

sexualbrott för distans (se avsnitt 5) innebär att fler gärningar som typiskt sett även innefattar posering kommer att vara straffbara som t.ex. våldtäkt mot barn. Som framgår av avsnitt 7 anser regeringen att det även i fortsättningen bör vara möjligt att döma för både utnyttjande av barn för sexuell posering och något annat sexualbrott. Regeringen föreslår därför inte någon bestämmelse om att utnyttjande av barn för sexuell posering ska vara subsidiärt till andra sexualbrott.

Straffskalan för grovt brott bör inte ändras

Straffskalan för grovt utnyttjande av barn för sexuell posering är i dag fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet (6 kap. 8 § tredje stycket brottsbalken).

Kvinnofronten anser att minimistraffet för grovt utnyttjande av barn för sexuell posering bör höjas till fängelse i två år. Regeringen konstaterar att de gärningar som är att bedöma som grovt utnyttjande av barn för sexuell posering kan vara av skilda slag och skiftande svårhet. Enligt regeringen framstår ett straffminimum på sex månaders fängelse alltså som lämpligt för att på en lägsta nivå återspegla allvaret i det grova brottet. Det motsvarar också det minimistraff som regeringen nedan föreslår för grovt sexuellt ofredande. Regeringen anser alltså att den nuvarande straffskalan ger tillräckligt utrymme för att möjliggöra en adekvat straffvärdebedömning vid grovt utnyttjande av barn för sexuell posering. Straffskalan bör därför inte ändras.

8.7 Skärpt straff för köp av sexuell tjänst

Regeringens förslag: Straffminimum för köp av sexuell tjänst höjs från böter till fängelse.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ett flertal remissinstanser, bl.a. *Brottsofferjouren Sverige, Fatta, Inte din hora, Föreningen Tillsammans, ECPAT, Jämställdhetsmyndigheten, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks), Sveriges Kvinnolobby, Unizon och Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid)*, tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det.

Kvinnofronten anför att minimistraffet bör höjas till fängelse i sex månader. *Kvinnofronten* föreslår vidare att brottsbeteckningen ska ändras till ”utnyttjande genom köp av sexuell handling” alternativt ”köp av sexuell handling”. *Sveriges Kvinnolobby* menar att även maximistraffet bör skärpas.

Jämställdhetsmyndigheten anser att det bör övervägas om brottet ska behandlas som ett artbrott. *Unizon* förespråkar att köp av sexuell tjänst ska göras till ett artbrott.

Verksamheterna *KAST Stockholm, KAST Göteborg och Evonhuset Malmö* inom socialförvaltningarna i Stockholms, Göteborgs och Malmö

kommun avstyrker förslaget. Verksamheterna anför att det redan i dag upplevs som svårt att söka hjälp för sexköpsproblematik och att en höjning av straffminimum riskerar att göra det ännu svårare. Detta kan enligt verksamheterna leda till fler och grövre sexköp. De menar vidare att en majoritet av dem som säljer sex är rädda för att anmäla övergrepp till socialtjänst och polis. Enligt verksamheterna finns en stor risk att hoten från sexköpare, kopplare och människohandlare ökar mot dem som säljer sex om minimistraflet för brottet skärps vilket i sin tur skulle innebära att färre personer vågar göra anmälningar om övergrepp. Även *Red Umbrella Sweden*, som också avstyrker förslaget, är av uppfattningen att en höjning av minimistraflet skulle vara till nackdel för dem som säljer sex. Enligt *Red Umbrella Sweden* bidrar lagen som sådan, och en straffskärpning i ännu högre grad, till att köp och försäljning av sexuella tjänster tvingas fortsätta ske i en kriminell sfär där skyddet för de personer som säljer sex är sekundärt.

Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen), som avstyrker förslaget, anser att utredningen inte har angett tillräckliga skäl för en höjning av straffminimum för köp av sexuell tjänst.

Ett antal remissinstanser, bl.a. *Brottsförebyggande rådet (Brå)*, *Lunds tingsrätt*, *Solna tingsrätt* och *Örebro tingsrätt*, anser att bedömningen om straffskalan bör skärpas bör avvaktas till dess att Brå i april 2022 har redovisat sitt uppdrag att följa upp tillämpningen av sexköpsbrott.

Skälen för regeringens förslag: Sverige införde 1999 som första land i världen en lagstiftning som kriminaliserar köp men inte försäljning av sexuella tjänster (se prop. 1997/98:55 Kvinnofrid). Enligt straffbestämmelsen döms den som skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning för köp av sexuell tjänst till böter eller fängelse i högst ett år (6 kap. 11 § brottsbalken).

Den nuvarande straffskalan för köp av sexuell tjänst infördes 2011 då maximistraflet höjdes från fängelse i sex månader till fängelse i ett år. Bakgrunden till straffskärpningen var att en utvärdering av tillämpningen av förbudet mot köp av sexuell tjänst hade visat att det fanns en stor likformighet när det gällde bedömningen av straffvärde och påföljdsval. Sedan Högsta domstolen 2001 hade prövat frågan om straffmätning för ett köp av sexuell tjänst (NJA 2001 s. 527) hade mer än 85 procent av alla lagföringar för brottet medfört påföljden 50 dagsböter. Syftet med höjningen av maximistraflet var att skapa ytterligare utrymme för en mer nyanserad bedömning av straffvärdet vid allvarliga fall av köp av sexuell tjänst (se prop. 2010/11:77 s. 5–11). Normalpåföljden för köp av sexuell tjänst är dock alljämt dagsböter.

Prostitution är en oacceptabel företeelse som medför skador både för den enskilda individen och för samhället i stort. Prostitution är vidare ett allvarligt hot mot att uppnå jämställdhet mellan könen och innebär inte sällan en cynisk och hänsynslös exploatering av redan utsatta personer. Att förebygga och bekämpa prostitution är därför ett angeläget samhällsligt intresse. I det arbetet utgör straffbestämmelsen om förbud mot köp av sexuell tjänst ett viktigt instrument. Det är i detta sammanhang angeläget att straffet i det enskilda fallet motsvarar brottets allvar. Effekterna i Sverige av straffbestämmelsen har varit positiva och förbudet har haft en normativ verkan (jfr prop. 2018/19:157 s. 6). Regeringen bedömer mot den bakgrunden inte att en straffskärpning skulle få sådana effekter som

KAST Stockholm, KAST Göteborg och Evonhuset Malmö samt Red Umbrella Sweden befarar.

Som bl.a. *Brå, Lunds tingsrätt, Solna tingsrätt och Örebro tingsrätt* påpekar har regeringen gett Brå i uppdrag att följa upp och analysera tillämpningen av bestämmelserna om köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling. Brå ska inom ramen för uppdraget belysa rättsväsendets hantering av dessa brott från anmälan till dom. I det ingår bl.a. att kartlägga vilka påföljder som döms ut för sexköp och hur dessa motiveras samt att analysera i vilken mån de personer som sålt sex har haft målsägandestatus i de aktuella ärendena. I den mån det framgår av de studerade ärendena ska Brå också studera om ärendena har koppling till människohandel, människoexploatering och koppleriverksamhet eller s.k. sugardejtning. Brås uppdrag, som ska redovisas senast den 29 april 2022, är viktigt. Oavsett resultatet av uppföljningen anser regeringen dock att det redan nu kan konstateras att böter som påföljd för köp av sexuell tjänst aldrig kan anses vara ett tillräckligt straff för brottet. Regeringens uppfattning är att straffvärdet för brottet alltid ligger på fängelsenivå. Regeringen föreslår därför att minimistraffet ska höjas från böter till fängelse.

Jämställdhetsmyndigheten och *Unizon* anser att det bör övervägas om brottet ska utgöra ett s.k. artbrott. Regeringen konstaterar att förekomsten av sexköp visserligen utgör ett allvarligt problem och att det är fråga om brottslighet som det ter sig särskilt angeläget att motverka. Enligt regeringen finns emellertid inte tillräckliga skäl att nu uttala att brottslighetens art bör motivera att påföljden bestäms till fängelse även om inte straffvärdet eller tidigare brottslighet skulle tala för det. Regeringen anser att det inte heller finns tillräckliga skäl att, som *Kvinnofronten* föreslår, nu ändra brottsbeteckning. Till skillnad från *Sveriges Kvinnolobby* anser regeringen vidare att det saknas skäl att höja maximistraffet.

8.8 Skärpt straff för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling

Regeringens förslag: Straffminimum för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling höjs till fängelse i sex månader. En särskild straffskala om fängelse i högst ett år införs för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling som är mindre grovt.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser, bl.a. *Barnombudsmannen, Föreningen Tillsammans, Polismyndigheten, Rädda Barnen* och *Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid)*, tillstyrker eller har ingen invändning mot förslagen.

Unizon tillstyrker förslaget att höja minimistraffet för brottet. *Åklagarmyndigheten, Jämställdhetsmyndigheten* och *Länsstyrelsen i Östergötlands län* tillstyrker förslaget att höja minimistraffet till fängelse i sex månader men avstyrker förslaget att införa en särskild straffskala för mindre grova brott. *Jämställdhetsmyndigheten* menar att en särskild

straffskala för mindre allvarliga brott skulle kunna leda till att åldern på barnet blir helt avgörande för bedömningen av straffvärdet vilket inte kan anses vara syftet med bestämmelsen då barn ska skyddas oberoende av om de är 15 år eller 17 år. Myndigheten anför vidare att skälen för att bedöma brottet som ett artbrott är desamma som vid köp av sexuell tjänst men väger tyngre. Även *Kvinnofronten* motsätter sig förslaget att införa en särskild straffskala för mindre grova brott. Kvinnofronten anser vidare att minimistraffet för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling bör höjas till fängelse i ett år. *Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden)* menar att förslaget att införa en särskild straffskala för mindre grova brott lämnas som en möjlighet att parera tidigare eller nu föreslagna straffskärpningar och menar att detta inte är ett välfungerande sätt att lagstifta.

ECPAT och *Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri* anser att straffskalan för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling bör skärpas så att straffminimum motsvarar straffminimum för våldtäkt mot barn. SFBUP framhåller att prostitution aldrig kan betraktas som en del av den normala sexuella utvecklingen och att strafflängderna bör avspegla detta. Även *Inte din hora* och *Child10* motsätter sig förslaget och anser att utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling i stället ska inkorporeras i övriga sexualbrott mot barn. ECPAT avstyrker förslaget att införa en särskild straffskala för mindre grova brott.

Ett antal remissinstanser, bl.a. *Brottsförebyggande rådet (Brå)* och *Lunds tingsrätt*, förordar att bedömningen om straffskalan bör skärpas avvaktas till dess Brå i april 2022 har redovisat sitt uppdrag att följa upp tillämpningen av sexköpsbrott.

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks) avstyrker förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Den som förmår ett barn som inte fyllt 18 år att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling döms för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till fängelse i högst fyra år (6 kap. 9 § brottsbalken). Bestämmelsen tar i första hand sikte på köp av sexuella handlingar av barn över 15 år. När det gäller barn under 15 år blir andra straffbestämmelser om sexualbrott tillämpliga, t.ex. våldtäkt mot barn. Syftet med bestämmelsen om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling är framför allt att skydda ungdomar från att dras in i prostitution.

Straffbestämmelsen fick sin nuvarande straffskala och brottsbeteckning 2020 då straffminimum höjdes från böter, straffmaximum höjdes från fängelse i två år och brottsbeteckningen ändrades från köp av sexuell handling av barn. Regeringen anförde då bl.a. att det är av utomordentlig vikt att skydda barn och ungdomar från att dras in i prostitution, att erfarenheter hos barn och unga av att ha sålt sexuella handlingar generellt sett medför omfattande skadeeffekter för dem samt att det är viktigt att det av lagstiftningen tydligt framgår att brottet är oacceptabelt och att det innebär en allvarlig kränkning av barnet (se prop. 2018/19:157 s. 13).

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att minimistraffet för köp av sexuell handling av barn bör höjas till fängelse i lägst sex månader (se bet. 2017/18:JuU29 punkt 8, rskr. 2017/18:302 och bet. 2019/20:JuU7 punkt 2, rskr. 2019/20:36). Enligt det förstnämnda tillkännagivandet kan det emellertid finnas fall av köp av sexuell handling av barn med ett

straffvärde lägre än sex månaders fängelse. I tillkännagivandet anges att det därför nog bör övervägas hur sådana fall ska hanteras inom ramen för införandet av ett minimistraff om sex månaders fängelse (se bet. 2017/18:JuU29 s. 26).

Tillämpningsområdet för bestämmelsen är sådant att gärningar av skiftande slag kan bedömas som utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling. Brottet innebär emellertid enligt regeringens mening alltid en allvarlig kränkning av barnet. Det är vidare alltid fråga om en sexuell handling, dvs. inte enbart en sexuell beröring eller kontakt av annat slag. Kravet på sexuell handling innebär att det ställs höga krav på gärningen för att straffansvar för brottet över huvud taget ska komma i fråga. Enligt regeringen är skyddet av barnet en särskilt framträdande aspekt i dessa fall. Det finns också skäl att markera att köp av sexuella handlingar av barn generellt sett har ett högre straffvärde än motsvarande handlingar som riktar sig mot vuxna. Regeringen föreslår i avsnitt 8.7 att minimistraffet för köp av sexuell tjänst ska höjas från böter till fängelse.

ECPAT, Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri, Inte din hora och Child10 menar att straffskalan för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling ska motsvara straffskalorna för allvarligare sexualbrott. Regeringen vill mot den bakgrunden peka på att den som köper sex av ett barn under 15 år kan dömas för bl.a. våldtäkt mot barn och att den som köper sex av ett barn som fyllt 15 år och som inte deltar frivilligt kan dömas för bl.a. våldtäkt respektive oaktsam våldtäkt. Bedömningen av om någon har deltagit frivilligt eller inte ska grundas på situationen i dess helhet. Ett deltagande kan aldrig anses frivilligt t.ex. om deltagandet är en följd av våld eller hot om brottslig gärning, om gärningsmannen otillbörligt utnyttjar att målsäganden befinner sig i en särskilt utsatt situation eller om gärningsmannen förmår målsäganden att delta genom att allvarligt missbruka att målsäganden står i beroendeställning till gärningsmannen (6 kap. 1 § första stycket brottsbalken).

Vid vissa allvarliga fall av utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling kan alltså andra allvarligare sexualbrottsbestämmelser tillämpas.

Som bl.a. *Brå* och *Lunds tingsrätt* påpekar har *Brå* i uppdrag att följa upp och analysera tillämpningen av bestämmelserna om köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling. I likhet med vad som anges i avsnitt 8.7 om minimistraffet för köp av sexuell tjänst kan regeringen dock redan nu konstatera att minimistraffet för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling bör höjas. Till skillnad från bl.a. *Kvinnofronten* och *ECPAT* anser regeringen att minimistraffet bör bestämmas till fängelse i sex månader.

Ett antal remissinstanser, bl.a. *Åklagarmyndigheten, Jämställdhetsmyndigheten* och *Länsstyrelsen i Östergötlands län*, motsätter sig att det samtidigt införs en särskild straffskala för brott som är att bedöma som mindre grova. Regeringen instämmer dock i vad riksdagen anför i sitt tillkännagivande om att det kan finnas fall av köp av sexuell handling av barn som har ett lägre straffvärde än fängelse i sex månader. Som exempel kan nämnas fall där ersättning i någon form visserligen förekommit men där offret är nära 18 års ålder och skillnaden i ålder mellan offer och gärningsman är liten och omständigheterna även i övrigt är sådana att straffvärdet är lågt. Enligt regeringen bör det därför, och för att tillgodose

riksdagens tillkännagivande, införs en särskild straffskala på fängelse i högst ett år med avseende på brott som är att bedöma som mindre grova. Avsikten är att den särskilda straffskalan ska tillämpas endast i undantagsfall då omständigheterna klart avviker från vad som normalt är fallet.

Jämställdhetsmyndigheten anför att det bör övervägas om brottet ska behandlas som ett artbrott. Utredningen uttalar sig inte i frågan om art. Regeringen konstaterar att utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling innefattar ett allvarligt angrepp på den personliga integriteten och att brotten framstår som särskilt angelägna att motverka. Barn riskerar i större utsträckning än tidigare att exploateras och utnyttjas i prostitution och människohandel när förövare hittar nya vägar och arenor att nå dem på nätet. Det handlar också om brottslighet som är svår att förebygga. Enligt regeringen kan det därför vara motiverat att särbehandla brottet utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling. Regeringen anser alltså att brottslighetens art bör motivera att påföljden bestäms till fängelse även om inte straffvärdet eller tidigare brottslighet skulle tala för det (se 30 kap. 4 § andra stycket brottsbalken). Det bör enligt regeringen gälla de brott som inte bedöms som mindre grova. Att utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling som inte är mindre grovt bör särbehandlas till följd av sin art betyder inte att påföljden alltid ska bestämmas till fängelse vid sådana brott. Styrkan av fängelsepresumtionen måste bestämmas med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet.

8.9 Skärpt straff för sexuellt ofredande mot barn och för allvarliga fall av sexuellt ofredande

8.9.1 Straffbestämmelsen om sexuellt ofredande

I bestämmelsen om sexuellt ofredande föreskrivs straff för vissa handlingar med sexuell innebörd som inte omfattas av straffansvar enligt de tidigare paragraferna i 6 kap. För sexuellt ofredande döms den som sexuellt berör ett barn under 15 år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd (6 kap. 10 § första stycket). Detsamma gäller den som blottar sig för någon annan på ett sätt som är ägnat att väcka obehag eller annars genom ord eller handlande ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet (6 kap. 10 § andra stycket). Bestämmelsen i denna del är tillämplig på handlingar som riktar sig mot såväl barn som vuxna.

Bestämmelsens första stycke tar alltså sikte på handlingar med sexuell innebörd mot barn under 15 år. Med sexuell beröring förstås andra sexuella beröringar än sådana som innefattas i begreppet sexuell handling, dvs. andra sexuella beröringar än sådana som kan utgöra våldtäkt eller sexuell övergrepp eller motsvarande brott mot barn. Gärningen kan bestå i att sexuellt beröra ett barn på ett mindre varaktigt eller närgånget sätt än vad som krävs för att en sexuell handling ska föreligga. Andra stycket avser dels exhibitionistiska beteenden (blottning), dels andra kränkningar av någons sexuella integritet än sådana som är straffbara enligt andra tidigare bestämmelser i kapitlet. Brottet kan bestå i kroppslig beröring, t.ex. att kortvarigt beröra en persons bröst eller könsorgan eller att försöka dra ner

ett blytlås i byxor. Det kan också bestå i en sexuell handling i andras åsyn, sexuella gester, användning av könsord i tal eller skrift, förevisning av bilder rörande sexuallivet eller sexuella kontakter per telefon eller över internet. Ett exempel där gärningen kan bedömas som sexuellt ofredande trots att det inte sker någon kroppslig beröring är smygfotoografering under en kjol, oavsett om offret lägger märke till gärningen eller inte (se prop. 2004/05:45 s. 148–150, NJA 2017 s. 393 och Jareborg m.fl., 2015, Brotten mot person och förmögenhetsbrotten, s. 129–130 och 136–137).

Bestämmelsen om sexuellt ofredande är subsidiär till straffbestämmelserna i de tidigare paragraferna i kapitlet, vilket framgår genom att den avser den som ”i annat fall än som avses förut” i kapitlet utför någon av de nämnda gärningarna. Den omständigheten att den tilltalades handlande skulle kunna innefatta annat brott enligt de tidigare paragraferna i kapitlet har inte ansetts hindra en tillämpning av straffbestämmelsen om sexuellt ofredande (se NJA 2016 s. 129).

8.9.2 Särskilda straffbestämmelser om sexuellt ofredande mot barn och grova brott

Regeringens förslag: Straffbestämmelsen om sexuellt ofredande delas upp i en bestämmelse som gäller brott mot barn under 15 år och en som gäller övriga fall.

Enligt paragrafens första stycke ska för *sexuellt ofredande mot barn* den dömas som, i annat fall än som avses förut i 6 kap., sexuellt berör ett barn under 15 år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd eller begår en sådan gärning som avses i andra stycket mot barnet. Straffet för sexuellt ofredande mot barn ska vara fängelse i högst två år.

Enligt paragrafens andra stycke ska för *sexuellt ofredande* den dömas som, i annat fall än som avses förut i 6 kap., blottar sig för någon annan på ett sätt som är ägnat att väcka obehag eller annars genom ord eller handlande ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet. Straffet för sexuellt ofredande ska som i dag vara böter eller fängelse i högst två år.

Brotten gradindelas genom att det införs en grov grad med brottsbeteckningen *grovt sexuellt ofredande mot barn* respektive *grovt sexuellt ofredande*. Straffet för de grova brotten ska vara fängelse i lägst sex månader och högst tre år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till offrets låga ålder eller någon annan omständighet visat särskild hänsynslöshet.

Regeringens bedömning: Straffbestämmelsen om sexuellt ofredande bör inte utvidgas.

Utredningens förslag och bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dock att sexuellt ofredande ska regleras i första stycket, att sexuellt ofredande mot barn ska regleras i andra stycket samt att subsidiaritetsbestämmelsen ska formuleras ”om gärningen inte är belagd med straff enligt 1–9 §”. Enligt utredningens

förslag ska vidare omständigheten att fler än en deltagit i övergreppet inte anges som en särskild kvalifikationsgrund utan som en omständighet som innebär att gärningsmannen kan anses ha visat särskild hänsynslöshet.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget att införa en särskild straffbestämmelse om sexuellt ofredande mot barn med minimistraflet fängelse eller har ingen invändning mot förslaget. Bland dem finns *Fatta, Föreningen Tillsammans, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Polismyndigheten, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter (RFSL), Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) och Åklagarmyndigheten.*

Hovrätten över Skåne och Blekinge avstyrker förslaget. Hovrätten anser att det fortfarande bör finnas möjlighet att döma till böter för sexuellt ofredande som begås mot barn. Hovrätten menar att brottet rymmer handlingar som får anses vara bagatellartade även när de riktar sig mot barn under 15 år. Förslaget riskerar enligt hovrätten vidare att ge en märklig straffvärdemässig tröskeeffekt beroende på målsägandens ålder, t.ex. i de fall målsäganden är 14 år respektive 15 år. Om straffskalorna för sexuellt ofredande respektive sexuellt ofredande mot barn trots detta ska vara olika, förordar hovrätten att den lagtekniska konstruktionen i författningsförslaget ses över. Den av utredningen föreslagna lydelsen ger enligt hovrätten sken av att den som utför viss straffbar handling enligt första stycket ska dömas för sexuellt ofredande till böter eller fängelse i högst två år, oavsett brottsfrets ålder. Hovrätten påpekar att detta emellertid är fel då den som begår en motsvarande gärning mot ett barn under 15 år enligt det av utredningen föreslagna andra stycket ska dömas för sexuellt ofredande mot barn till fängelse i högst två år.

Även *Lunds tingsrätt*, som inte har någon invändning mot att minimistraflet för sexuellt ofredande mot barn höjs, befarar att tröskeeffekter kan uppstå. Enligt tingsrätten innebär förslaget, i ljuset av tidigare praxis där t.ex. påföljden för sexuellt ofredande genom blottning regelmässigt bestämts till 40 dagsböter, att en gärningsperson som blottar sig för en 14,5-årig målsägande kommer att bestraffas betydligt hårdare än en gärningsperson som blottar sig för en 15-årig målsägande. Tingsrätten anser att den föreslagna ändringen bör leda till att straffvärdet för sexuella ofredanden genom blottning, och kanske även andra sexuella ofredanden mot målsägande som är 15 år eller äldre, höjs samt att detta bör klargöras i författningskommentaren. Tingsrätten är vidare av uppfattningen att det finns situationer då det inte är alldeles självklart att straffvärdet för ett sexuellt ofredande mot barn ska motsvara fängelse. Det skulle enligt tingsrätten kunna övervägas att i stället införa ett mindre grovt brott eller en straffskala för mindre allvarliga fall, som t.ex. skulle kunna avse verbala kränkningar när en tonåring som nyss passerat 15 år kränker ett barn strax under 15 år verbalt.

Brottsförebyggande rådet (Brå) tillstyrker förslaget att införa en särskild straffbestämmelse för sexuellt ofredande mot barn men avstyrker förslaget att minimistraflet för sexuellt ofredande mot barn ska vara fängelse. Eftersom straffbestämmelsen om sexuellt ofredande syftar till att reglera den nedre gränsen för vad som bör utgöra sexualbrott bör detta enligt Brå återspeglas i straffskalan på så sätt att minimistraflet är böter.

Vissa remissinstanser, bl.a. *Barnombudsmannen, ECPAT, Kvinnofronten, Linköpings universitet (Barnafrid – nationellt centrum för kunskap om våld mot barn), Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks), Rädda Barnen och Sveriges Kvinnolobby*, pekar på behovet av att stärka skyddet även för barn i åldern 15–17 år. Kvinnofronten och ECPAT anser att den föreslagna bestämmelsen om sexuellt ofredande mot barn bör gälla alla barn under 18 år. Barnombudsmannen och Linköpings universitet menar att det skulle behövas en särskild reglering även för barn i åldern 15–17 år. Enligt Linköpings universitet bör bestämmelsen utformas så att den avser gärningar mot ett barn som har fyllt 15 men inte 18 år ”om handlingen varit ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling”.

Enligt *ECPAT och Göteborgs universitet (Institutionen för socialt arbete)* bör bestämmelsen om sexuellt ofredande omfatta även sådan kroppslig beröring som prövades i rättsfallet NJA 2018 s. 443. Göteborgs universitet anför att bestämmelsen dessutom bör omfatta sådan kroppslig beröring som prövades i rättsfallet NJA 2018 s. 1091. ECPAT anser att det vidare uttryckligen bör uttalas att bestämmelsen omfattar att förmå barn att bevittna sexuella övergrepp eller sexuella handlingar.

Vissa av remissinstanserna, bl.a. *Jämställdhetsmyndigheten och Göteborgs universitet (Institutionen för socialt arbete)*, menar att det finns anledning att utvidga bestämmelsen om sexuellt ofredande så att den även inkluderar sådan smygfotoografering som inte sker i offrets omedelbara närhet men som fortfarande kränker den sexuella integriteten. *Brå* delar utredningens bedömning att bestämmelsen om sexuellt ofredande inte bör utvidgas till att omfatta fler fall av smygfotoografering men anser att bestämmelsen om kränkande fotoografering i stället bör ses över. Även *ECPAT* är av uppfattningen att skyddet mot smygfotoografering behöver stärkas men organisationen har ingen åsikt om i vilken paragraf ett utökad skydd bör placeras.

Flertalet remissinstanser, bl.a. *Fatta, Göteborgs universitet (Institutionen för socialt arbete), Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter (RFSL), Rädda barnen och Åklagarmyndigheten*, tillstyrker förslaget att införa särskilda straffskalor för grovt sexuellt ofredande mot barn och grovt sexuellt ofredande eller har inga invändningar mot det. *Polismyndigheten* tillstyrker förslaget om att införa en särskild straffskala för grovt sexuellt ofredande mot barn. Även *ECPAT* tillstyrker förslaget om att införa en särskild straffskala för grovt sexuellt ofredande mot barn men beklagar att brottet endast omfattar barn upp till 15 år.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, Brå och Lunds tingsrätt avstyrker förslaget att införa en särskild straffskala för grovt sexuellt ofredande mot barn och grovt sexuellt ofredande och invänder att det finns risk att de grova brotten inte får något praktiskt tillämpningsområde. Hovrätten över Skåne och Blekinge anför att den i brist på konkreta exempel har svårt att se vilka gärningar eller vilka situationer det är som inte utgör brott enligt någon av de tidigare bestämmelserna i 6 kap. brottsbalken och ändå är så allvarliga att brotten bör betecknas som grova sexuella ofredanden. *Brå* anför att utredningen inte förklarar vilka handlingar som omfattas av kvalifikationsgrunderna för grovt brott som inte redan omfattas av andra straffbestämmelser med en straffskala på samma nivå som den föreslagna

straffskalan för grovt sexuellt ofredande. Enligt Brås bedömning bör önskemålet om att kunna utdöma strängare straff för grövre sexuella ofredanden kunna tillgodoses genom att rättsväsendet i större utsträckning utnyttjar det utrymme som finns i befintliga straffskalor. Enligt Lunds tingsrätt framstår det som osannolikt att det grova brottet skulle få något egentligt användningsområde då allvarligare former av sexuella handlingar regelmässigt bedöms som annat brott än sexuellt ofredande och då den nuvarande straffskalan dessutom gör det möjligt att döma till fängelse i upp till två år. *Åklagarmyndigheten*, som lyfter att det är stor spännvidd avseende vilka gärningar som kan utgöra sexuellt ofredande, är däremot av uppfattningen att införandet av ett grovt brott skulle leda till en mer nyanserad tillämpning av bestämmelsen och i förlängningen till en mer nyanserad tillämpning av straffskalan.

När det gäller kvalifikationsgrunder för de grova brotten anför *Lunds tingsrätt* att om särskilda bestämmelser för grova brott införs är det tveksamt om barnets ålder bör utgöra en kvalifikationsgrund. Tingsrätten menar att medan offrets låga ålder kan och bör vara en försvårande faktor vid bedömningen av allvaret i en våldtäkt eller annat allvarligt sexualbrott, framstår det som mera osäkert om det verkligen är allvarligare att exempelvis blotta sig för ett mycket litet barn eller att kränka ett sådant ungt barn verbalt än att begå motsvarande gärning mot ett barn i de yngre tonåren. Om ett grovt brott införs bör enligt tingsrätten även tillvägagångssättet vara en försvårande omständighet. *Göteborgs universitet (Institutionen för socialt arbete)* anser att den omständigheten att ett sexuellt ofredande dokumenterats bör utgöra ett i lagtexten uttryckligen stadgat rekvisit för att bedöma gärningen som grov. *Rädda Barnen* anför att det bör anses som en försvårande omständighet vid straffmätningen att ett barn i åldern 15–17 år har blivit utsatt för brottet.

Kvinnofronten anser att minimistraffet för grovt sexuellt ofredande mot barn bör bestämmas till fängelse i nio månader och att det alltid bör utgöra ett grovt brott att sexuellt beröra ett barn under 15 år.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Straffbestämmelsen om sexuellt ofredande är väl avgränsad

Straffbestämmelsen om sexuellt ofredande i 6 kap. 10 § brottsbalken fungerar som ett slags uppsamlingsparagraf i förhållande till bestämmelserna tidigare i kapitlet och utgör därmed en nedre gräns för vad som är straffbelagt som sexualbrott. Den gränsen går enligt dagens reglering vid ageranden som är ägnade att kränka en annan persons sexuella integritet, utom när det gäller fall som regleras i första stycket vilka riktas mot barn som inte uppnått åldern för sexuellt självbestämmande. Ett sådant krav uppställs inte heller i blottningsfallen, som dock till sin natur är ägnade att kränka annans sexuella integritet. Bedömningen av om en handling varit ägnad att kränka den sexuella integriteten ska enligt gällande rätt göras objektivt och utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Av betydelse vid den bedömningen är exempelvis vem som företar handlingen, mot vem den riktas samt i vilken miljö och i vilket sammanhang gärningen sker (se bl.a. NJA 2018 s. 443 och i NJA 2018 s. 1091). Till skillnad från *ECPAT* och *Göteborgs universitet*

(*Institutionen för socialt arbete*) anser regeringen att detta innebär en rimlig och väl avvägd avgränsning av bestämmelsens tillämpningsområde.

Utredningen har haft i uppdrag att analysera och ta ställning till om bestämmelsen om sexuellt ofredande bör utvidgas med avseende på smygfotoografering. Det finns i dag inte något generellt förbud mot att fotografera någon utan samtycke. Däremot finns en bestämmelse om kränkande fotoografering (4 kap. 6 a § brottsbalken). Brottet tar sikte på sådan hemlig fotoografering som innebär ett intrång i den fredade sfär som enskilda bör ha rätt till i förhållande till andra enskilda. Paragrafens tillämpningsområde begränsas bl.a. genom att det krävs att den fotograferade befinner sig inomhus i en bostad eller på någon av vissa andra platser som är avsedda för särskilt privata förhållanden. Om den fotograferade befinner sig på en annan plats än de platser som har angetts i lagen är bestämmelsen inte tillämplig. Integritetskränkande fotoografering kan emellertid vidare i vissa fall vara straffbar som sexuellt ofredande eller som ofredande (4 kap. 7 § brottsbalken). I NJA 2017 s. 393 ansåg Högsta domstolen att smygfotoografering under en kvinnas kjol i omedelbar närhet av hennes underliv utgjorde sexuellt ofredande fastän kvinnan inte uppfattade angreppet när det skedde. Högsta domstolen konstaterade att gärningsmannen för att fotografera hade fört upp sin hand i omedelbar närhet av kvinnans underliv. Handlandet utgjorde ett tydligt intrång i hennes rätt att bestämma över sin kropp. Gärningen var enligt Högsta domstolen att jämställa med ett handlande som innefattar beröring. Sedan 2018 finns även straffbestämmelsen om olaga integritetsintrång (4 kap. 6 c § brottsbalken) som innebär att spridning av vissa fotografier och filmer är straffbar om spridningen är ägnad att medföra allvarlig skada för den som bilden rör. Utanför straffansvaret enligt de nämnda bestämmelserna faller bl.a. integritetskränkande smygfotoografering på offentliga platser som sker på ett visst avstånd.

Utredningen bedömer att bestämmelsen om sexuellt ofredande inte bör utvidgas med avseende på smygfotoografering. Som framgår ovan har både vuxna och barn redan i dag visst skydd mot integritetskränkande smygfotoografering och mot spridning av identitetskränkande bilder och filmer. Barn har dessutom skydd genom bestämmelsen om barnpornografibrott (16 kap. 10 a § brottsbalken). I sammanhanget måste också grundlagsskyddet för yttrande- och informationsfrihet beaktas. Bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen ger visserligen möjlighet att i lag begränsa rätten att anskaffa uppgifter för publicering, något som kan göras genom kränkande fotoografering. Det förutsätts emellertid att regleringen inte utformas så att tillämpningsområdet avgränsas med utgångspunkt från innehållet i bilder eller filmer. Det är själva förfaringssättet som ska stå i fokus (se prop. 2012/13:69 s. 16–17). Till skillnad från *Jämställdhetsmyndigheten* och *Göteborgs universitet (Institutionen för socialt arbete)* instämmer regeringen mot den bakgrunden i utredningens bedömning att bestämmelsen om sexuellt ofredande inte bör utvidgas med avseende på smygfotoografering.

Minimistrafvet för sexuella ofredanden mot barn under 15 år bör höjas till fängelse ...

Straffbestämmelsen om sexuellt ofredande rymmer gärningar av vitt skilda slag. Som anges ovan utgör bestämmelsen en nedre gräns för vad som är straffbelagt som sexualbrott och den omfattar således även mindre allvarliga gärningar. Det är mot den bakgrunden rimligt att straffminimum för sexuellt ofredande är böter.

Enligt regeringen bör ett sexuellt ofredande mot ett barn emellertid i allmänhet anses mer straffvärt än motsvarande brott mot en vuxen person. När det gäller barn under 15 år, dvs. barn som är så unga att de inte uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, anser regeringen till skillnad från *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Brå* att böter inte kan anses vara ett tillräckligt straff för något av de straffbara ageranden som ryms inom bestämmelsen. Oavsett om det handlar om sexuella beröringar, blottningar som är ägnade att väcka obehag, yttranden som är ägnade att kränka den sexuella integriteten eller andra sexuellt kränkande beteenden anser regeringen alltså att minimistrafvet för sexuellt ofredande mot barn under 15 år bör vara fängelse. Regeringen föreslår därför att böter ska tas bort ur straffskalan för dessa brott.

... och det bör införas en särskild straffbestämmelse om sexuellt ofredande mot barn under 15 år

Förslaget att höja minimistrafvet för sexuella ofredanden mot barn under 15 år talar för att reglera dessa brott särskilt. En särskild straffbestämmelse för sexuella ofredanden mot barn under 15 år skulle vidare på ett tydligt sätt visa att barn under 15 år har ett särskilt skydd mot sexuella kränkningar och att barn under 15 år aldrig kan samtycka till sexuella handlingar. En uppdelning av bestämmelsen på detta sätt skulle vidare följa strukturen för majoriteten av de brott som regleras i 6 kap. brottsbalken. Regeringen instämmer därför i utredningens bedömning att straffbestämmelsen bör delas upp i ett brott mot barn under 15 år och ett brott som gäller i övriga fall samt att brottsbeteckningen för de gärningar som riktar sig mot barn bör vara sexuellt ofredande mot barn.

Som utredningen föreslår bör grundrekvisiten för sexuellt ofredande enligt det nuvarande andra stycket behållas medan brotten mot barn under 15 år regleras särskilt i en straffbestämmelse som omfattar samtliga de handlanden som i dag är straffbara som sexuellt ofredande. Förslaget innebär alltså att alla sexuella ofredanden som riktas mot barn under 15 år, dvs. även sådana gärningar som omfattas av paragrafens andra stycke, regleras i en särskild straffbestämmelse. Utredningen föreslår att sexuellt ofredande ska regleras i paragrafens första stycke och att sexuellt ofredande mot barn ska regleras i andra stycket. I likhet med *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser regeringen emellertid att en annan lagteknisk lösning bör väljas. Bestämmelsen om sexuellt ofredande mot barn bör tas in i första stycket och bestämmelsen om sexuellt ofredande i andra stycket. På det sättet blir det tydligare att bestämmelsen om sexuellt ofredande mot barn har företräde framför bestämmelsen om sexuellt ofredande.

Enligt regeringen bör vidare subsidiaritetsbestämmelsen formuleras på ett annat sätt än utredningen föreslår. Utredningen föreslår att det ska

dömas för sexuellt ofredande eller sexuellt ofredande mot barn ”om gärningen inte är belagd med straff enligt 1–9 §”. Formuleringen ”i annat fall än som avses förut i detta kapitel” som används i bestämmelsen i dag förekommer dock även i andra bestämmelser i 6 kap. brottsbalken. Den nuvarande lydelsen ger också tydligt uttryck för att det i första hand ska dömas enligt någon av bestämmelserna tidigare i kapitlet, samtidigt som det efter Högsta domstolens dom i rättsfallet NJA 2016 s. 129 står klart att en tillämpning av 10 § inte hindras av den omständigheten att handlandet i och för sig skulle kunna innefatta annat brott enligt de tidigare paragraferna. Den nuvarande lydelsen bör därför inte ändras.

Som flera remissinstanser framhåller är det viktigt att även barn i åldern 15–17 år har ett starkt och tydligt straffrättsligt skydd mot sexuella ofredanden. Regeringen beslutade därför den 24 februari 2022 att en särskild utredare ska se över bl.a. det straffrättsliga skyddet mot sexuella övergrepp för barn i åldern 15–17 år. Då det inte finns, och inte heller bör finnas, något absolut förbud mot att sexuellt beröra en person som uppnått åldern för sexuellt självbestämmande eller mot att förmå en sådan person att företa eller delta i handlingar med sexuell innebörd, är det emellertid inte möjligt att ge denna åldersgrupp samma särbehandling som barn under 15 år. Genom bestämmelsen om sexuellt ofredande har barn i åldern 15–17 år ett straffrättsligt skydd mot ageranden som varit ägnade att kränka den sexuella integriteten och mot fall av blottning som typiskt sett väcker obehag. Som anges ovan kan det för bedömningen av om en handling varit ägnad att kränka den sexuella integriteten vara av betydelse mot vem handlandet företagits. En och samma handling kan vara ägnad att kränka ett barns sexuella integritet men inte en vuxens. Sammanfattningsvis anser regeringen att genom bestämmelserna om sexuellt ofredande mot barn och sexuellt ofredande har såväl barn under 15 år som barn över 15 år ett starkt och tydligt straffrättsligt skydd mot sexuella ofredanden.

Lunds tingsrätt och Hovrätten över Skåne och Blekinge menar att om minimistrafte för sexuellt ofredande mot barn bestäms till fängelse kommer det att uppstå tröskeleffekter i förhållande till sexuella ofredanden mot barn som precis fyllt 15 år. Regeringen konstaterar dock att den föreslagna straffbestämmelsen om sexuellt ofredande mot barn under 15 år ger uttryck för att sexuella ofredanden mot barn generellt sett är allvarligare än sexuella ofredanden mot vuxna. Detsamma gäller den föreslagna kvalifikationsgrunden att gärningsmannen med hänsyn till offrets låga ålder visat särskild hänsynslöshet, som regeringen återkommer till nedan. Enligt regeringen kan mot den bakgrunden förutsättas att domstolarna kommer att använda straffskalan i sådan utsträckning att det inte uppstår för stora tröskeleffekter mellan brott mot barn under 15 år och barn över 15 år.

Det finns behov av mer nyanserade bedömningar av straffvärdet vid allvarliga fall av sexuella ofredanden

Som nämns ovan rymmer straffbestämmelsen om sexuellt ofredande gärningar av vitt skilda slag med varierande straffvärde. Trots detta, och trots att straffskalan i dag sträcker sig från böter till fängelse i två år, visar utredningens genomgång av praxis att påföljden i de allra flesta fall bestäms till dagsböter. I de fall påföljden bestäms till annat än böter

bedöms straffvärdet sällan vara högre än fängelse i en eller två månader. Utredningens redovisning av praxis talar för att den kränkning som ett sexuellt ofredande kan medföra inte alltid får tillräckligt genomslag vid straffmätningen. Detta är inte tillfredsställande. Enligt regeringen behövs åtgärder för att åstadkomma mer nyanserade bedömningar av straffvärdet i de allvarligare fallen.

Mer nyanserade bedömningar bör åstadkommas genom att brotten gradindelas

I syfte att åstadkomma mer nyanserade bedömningar av straffvärdet föreslår utredningen att sexuellt ofredande mot barn och sexuellt ofredande ska gradindelas genom att grova brott införs. *Hovrätten över Skåne och Blekinge, Brå* och *Lunds tingsrätt* ifrågasätter det praktiska tillämpningsområdet för grova brott. Regeringen konstaterar att 2018 års sexualbrottsreform visserligen innebär att vissa allvarliga gärningar som tidigare bedömdes som sexuellt ofredande i dag omfattas av bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt övergrepp. Det handlar bl.a. om situationer där gärningsmannen har överrumplat målsäganden med en oönskad sexuell handling liksom fall där målsäganden har bemött en sexuell handling med passivitet (se prop. 2017/18:177 s. 35). Detta betyder dock inte att bestämmelsen om sexuellt ofredande inte längre omfattar allvarliga gärningar. Det kan handla om kvalificerade sexuella beröringar som dock inte är att bedöma som sexuella handlingar, såsom beröring av könsorgan, stjärt eller bröst. Det kan också handla om gärningar som inte innefattar sexuella beröringar men som ändå är allvarliga. I praxis förekommer försvårande omständigheter som t.ex. betvingande, förnedrande inslag, att målsäganden var ung eller i en utsatt situation och att fler än en gärningsman deltagit i kränkningen. Bland de avgöranden som ingått i utredningens praxisgenomgång finns exempelvis ett fall då tre gärningsmän tillsammans och i samförstånd kvällstid i en skogsduge utsatt en ensam ung flicka för sexuellt ofredande genom att hålla fast henne, ta på hennes bröst och med händerna ta innanför hennes byxor. Det finns också bl.a. ett fall då en gärningsman suttit gränsle över en yngre målsägande och fått utlösning i målsägandens ansikte.

Enligt regeringen är det således uppenbart att det finns ett praktiskt tillämpningsområde för en grov grad av brotten. I likhet med *Åklagarmyndigheten* bedömer regeringen vidare att införandet av grova brott kan leda till att domstolarna beaktar försvårande omständigheter i ökad utsträckning och således till mer nyanserade bedömningar av straffvärdet. Därmed kan en skärpt reaktion för de allvarligaste och mest hänsynslösa gärningarna åstadkommas, samtidigt som nuvarande praxis alltjämt kan tillämpas för övriga fall. Regeringen beaktar också att riksdagen i tillkännagivanden till regeringen har efterfrågat ett förslag om en ny brottsrubricering om grovt sexuellt ofredande (se bet. 2016/17:JuU16 punkt 12, rskr. 2016/17:211, bet. 2018/19:JuU11 punkt 15, rskr. 2018/19:181 och bet. 2020/21:JuU24 punkt 9, rskr. 2020/21:344). Regeringen anser mot den bakgrunden att brotten bör gradindelas på så sätt att grova brott med en strängare straffskala och med beteckningen grovt sexuellt ofredande mot barn respektive grovt sexuellt ofredande införs.

Riksdagen har tillkännagett att straffskalan för grovt sexuellt ofredande bör bestämmas till fängelse i minst nio månader och högst tre år (se bl.a. bet. 2016/17:JuU16 s. 38). Utredningen föreslår att straffminimum för grovt sexuellt ofredande mot barn och grovt sexuellt ofredande ska bestämmas till fängelse i sex månader. Såvitt gäller grovt sexuellt ofredande avviker förslaget således från vad riksdagen har tillkännagett. Minimistraflet nio månaders fängelse är i dag föreskrivet för bl.a. grovt olaga tvång (4 kap. 4 § brottsbalken) och grovt olaga hot (4 kap. 5 § brottsbalken). Vid bedömningen av om olaga tvång och olaga hot är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har innefattat hot som påtagligt har förstärkts med hjälp av vapen, sprängämne eller vapenattrapp eller genom anspelning på ett våldskapital eller som annars har varit av allvarligt slag. Det ska också särskilt beaktas om gärningen annars har varit av särskilt hänsynslös eller farlig art. Vid bedömningen av om olaga tvång är grovt ska det vidare särskilt beaktas om gärningen har innefattat våld av allvarligt slag. En jämförelse bör också göras med grovt olaga integritetsintrång (4 kap. 6 d § brottsbalken). Vid bedömningen av om ett sådant brott är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen var ägnad att medföra mycket allvarlig skada för målsäganden. Minimistraflet för grovt olaga integritetsintrång är fängelse i sex månader.

Jämförelsen med andra brott ger enligt regeringen vid handen att proportionalitets- och ekvivalenshänsyn talar för att välja sex månaders fängelse som minimistraflet för grovt sexuellt ofredande. Även om sexuellt ofredande kan inrymma gärningar av relativt allvarligt slag bör det även fortsättningsvis ses som det minst allvarliga av sexualbrotten. I sammanhanget bör nämnas att den som använder våld eller hot när han eller hon begår ett sexuellt ofredande kan dömas även för andra brott med strängare straffskala. Enligt regeringen markerar ett minimistraflet på fängelse i sex månader en påtagligt skärpt syn på de grova fallen av sexuellt ofredande. Ingen av remissinstanserna invänder heller mot förslaget, förutom *Kvinnofronten* som i fråga om grovt sexuellt ofredande mot barn anser att minimistraflet bör vara fängelse i nio månader.

Vid en sammantagen bedömning anser regeringen att straffminimum för grovt sexuellt ofredande och grovt sexuellt ofredande mot barn bör bestämmas till fängelse i sex månader. Regeringen instämmer vidare i utredningens bedömning att straffmaximum för grovt sexuellt ofredande och grovt sexuellt ofredande mot barn bör bestämmas till fängelse i tre år. Med den föreslagna straffskalan kan en proportionerlig påföljd dömas ut i de allvarligare fallen.

Det bör införas kvalifikationsgrunder för grovt sexuellt ofredande mot barn och grovt sexuellt ofredande

I likhet med utredningen anser regeringen att de omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt bör anges direkt i lagtexten.

Enligt riksdagen bör brottet grovt sexuellt ofredande omfatta situationer där t.ex. gärningspersoner i grupp angriper en person eller där gärningspersonen på något annat sätt har agerat särskilt hänsynslöst eller kränkande (se bl.a. bet. 2016/17:JuU16 s. 38).

En omständighet som enligt regeringen bör tala i försvårande riktning är att fler personer utsatt offret för det sexuella ofredandet eller på annat sätt deltagit i övergreppet. I de allvarligaste fallen bör den omständigheten att flera personer deltagit i övergreppet medföra att brottet bedöms som grovt. Utredningen föreslår att det i lagtexten ska anges att det vid bedömningen av om brottet är grovt särskilt ska beaktas om gärningsmannen med hänsyn till bl.a. att fler än en deltagit i övergreppet visat särskild hänsynslöshet. Som regeringen återkommer till delar regeringen bedömningen att särskild hänsynslöshet bör utgöra en kvalifikationsgrund. Enligt regeringen bör det därutöver införas en kvalifikationsgrund som avser att fler personer deltagit i övergreppet. Till skillnad från utredningen anser regeringen alltså att omständigheten att fler än en deltagit i övergreppet inte bör anges som en omständighet som innebär att gärningsmannen kan anses ha visat särskild hänsynslöshet utan som en särskild kvalifikationsgrund. Kvalifikationsgrunden bör utformas i enlighet med den i bl.a. bestämmelsen om våldtäkt. Regeringen anser alltså att det i lagtexten bör anges att den omständigheten att fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt.

Utredningen har i sin genomgång av praxis tagit del av ett antal avgöranden där gärningsmannen utnyttjat offrets situation. Förhållandena har exempelvis bestått i att offret varit fosterhemsplacerad, bott på särskilt boende, befunnit sig på en avskild plats ensam med gärningsmannen eller på grund av sömn, allvarlig rädsla eller berusning befunnit sig i en särskilt utsatt situation. Sådana gärningar där gärningsmannen på ett hänsynslöst sätt utnyttjat offrets situation bör enligt regeringen bedömas strängare än i dag. Enligt regeringen bör mot den bakgrunden även särskild hänsynslöshet utgöra en kvalifikationsgrund.

För att skärpa synen på brott som riktar sig mot barn anser regeringen att det vidare bör säkerställas att offrets låga ålder får ett tydligt genomslag som kvalificerande omständighet i rubriceringsfrågan. *Lunds tingsrätt* anför att tingsrätten är tveksam till om barnets ålder bör utgöra en kvalifikationsgrund. Liksom utredningen anser regeringen att offrets låga ålder inte bör anges som en särskild kvalifikationsgrund utan som en omständighet som innebär att gärningsmannen kan anses ha visat särskild hänsynslöshet. Som *Rädda Barnen* är inne på kan offrets låga ålder beaktas även när brottet riktats mot ett barn som fyllt 15 men inte 18 år. *Kvinnofronten* anför att det alltid bör utgöra ett grovt brott att sexuellt beröra ett barn under 15 år. Huruvida offrets låga ålder medför att gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet måste dock bedömas i varje enskilt fall.

Lunds tingsrätt anser att tillvägagångssätt bör vara en försvårande omständighet. Regeringen instämmer i det och konstaterar att en gärningsman med hänsyn till tillvägagångssättet, t.ex. grovt förnedrande inslag, kan anses ha visat särskild hänsynslöshet. *Göteborgs universitet (Institutionen för socialt arbete)* tar upp omständigheten att förövaren dokumenterat övergreppet. Även det förhållande att ett sexuellt ofredande har dokumenterats i bild bör, särskilt om det har skett i spridningssyfte, i vissa fall kunna medföra att gärningsmannen bedöms ha visat särskild hänsynslöshet. Eftersom en helhetsbedömning utifrån alla omständigheter vid brottet alltid ska göras i rubriceringsfrågan kan såväl tillvägagångs-

sättet som dokumentation beaktas utan att det särskilt nämns i bestämmelsen.

Sammanfattningsvis bör vid bedömningen av om brottet är grovt särskilt beaktas om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till offrets låga ålder eller någon annan omständighet visat särskild hänsynslöshet. Liksom i andra fall bör, vid den samlade bedömning som alltid ska göras, gärningens svårhet totalt sett motivera att brottet bedöms som grovt.

Påföljdsval

I fråga om valet av påföljd anser utredningen i fråga om de grova brotten att de som utgångspunkt bör anses vara av en sådan art att det finns en presumtion att välja fängelse som påföljd (30 kap. 4 § andra stycket brottsbalken). Ingen remissinstans invänder mot utredningens bedömning. Regeringen konstaterar att sådana gärningar som kommer att utgöra grovt sexuellt ofredande mot barn och grovt sexuellt ofredande innefattar allvarliga angrepp på den personliga integriteten som det framstår som särskilt angeläget att motverka. Regeringen ansluter sig därför till utredningens bedömning att brottslighetens art bör motivera att påföljden för de grova brotten bestäms till fängelse även om inte straffvärdet eller tidigare brottslighet skulle tala för det. Att grovt sexuellt ofredande mot barn och grovt sexuellt ofredande bör särbehandlas till följd av sin art betyder inte att påföljden alltid ska bestämmas till fängelse vid sådana brott. Styrkan av fängelsepresumtionen måste bestämmas med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet.

8.9.3 Följändringar

Regeringens förslag: Till följd av förslaget att ändra utformningen av första stycket i den nuvarande bestämmelsen om sexuellt ofredande ändras en hänvisning i bestämmelsen om ansvarsfrihet i vissa fall så att den, liksom i dag, endast är tillämplig när handlingen består i att gärningsmannen sexuellt berört barnet eller förmått barnet att företa eller medverka i handling med sexuell innebörd.

Till följd av förslaget att införa en särskild bestämmelse om sexuellt ofredande mot barn ändras en hänvisning i bestämmelsen om olaga förföljelse så att även sexuellt ofredande mot barn omfattas av bestämmelsen. Till följd av förslagen att införa särskilda bestämmelser om sexuellt ofredande mot barn, grovt sexuellt ofredande mot barn och grovt sexuellt ofredande ändras vidare en hänvisning i bestämmelsen om barnfridsbrott så att den omfattar samtliga bestämmelser om sexuellt ofredande.

Regeringens bedömning: Sexuellt ofredande mot barn, grovt sexuellt ofredande mot barn och grovt sexuellt ofredande bör finnas med bland de brott som kan ingå i grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning. Det kräver inte lagändring.

Utredningens förslag och bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår dock att bestämmelsen om

ansvarsfrihet ska vara tillämplig på samtliga fall av sexuellt ofredande mot barn.

Remissinstanserna yttrar sig inte särskilt i denna del.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: I 6 kap. 14 § brottsbalken föreskrivs ansvarsfrihet för vissa gärningar enligt kapitlet mot barn under 15 år, om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt. Bestämmelsen om ansvarsfrihet är i dag tillämplig vid bl.a. sexuellt ofredande mot barn enligt det nuvarande första stycket, dvs. i fall då handlingen bestått i att gärningsmannen sexuellt berört barnet eller förmått barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd. Regeringens förslag att införa en särskild bestämmelse för sexuellt ofredande mot barn innebär att första stycket ändras så att det även omfattar gärningar som är ägnade att väcka obehag eller kränka barnets sexuella integritet. Till skillnad från utredningen anser regeringen att ansvarsfrihetsregeln inte heller i framtiden bör omfatta sådana gärningar. Hänvisningen i 6 kap. 14 § brottsbalken bör därför ändras så att regeln enbart omfattar de fall den gör i dag. Någon saklig ändring följer inte av detta. I likhet med utredningen anser regeringen att ansvarsfrihetsregeln inte bör omfatta grovt sexuellt ofredande mot barn. För detta krävs ingen lagändring.

Den 1 juli 2021 infördes brottet barnfridsbrott (4 kap. 3 § brottsbalken). Enligt bestämmelsen ska den som begår en brottslig gärning av ett visst slag, däribland sexuellt ofredande, dömas för barnfridsbrott om gärningen har bevitnats av ett barn som är närstående eller tidigare närstående till gärningsmannen och den som gärningen begås emot. Den nu föreslagna uppdelningen av bestämmelsen om sexuellt ofredande föranleder behov av ändring i straffbestämmelsen om barnfridsbrott. I bestämmelsen bör hänvisas inte bara till sexuellt ofredande utan också till sexuellt ofredande mot barn, grovt sexuellt ofredande mot barn och grovt sexuellt ofredande. Ändringen innebär inte någon förändring i sak.

Sexuellt ofredande kan vidare ingå i brottet olaga förföljelse (4 kap. 4 b § brottsbalken). Straffet för olaga förföljelse är fängelse i högst fyra år. Straffbestämmelsen är utformad på så sätt att varje enskilt brott som kan omfattas anges uttryckligen i straffbestämmelsen. Olaga förföljelse omfattar sådana brottstyper som typiskt sett ingår i ett förföljelsebeteende. Utgångspunkten är att sådana brottstyper omfattas som annars leder till förhållandevis lindriga påföljder också när de skett upprepat eller systematiskt mot en och samma person. Däremot omfattas inte sådana brottstyper som visserligen kan ingå i den samlade brottsligheten men som sedda för sig framstår som påtagligt allvarigare eller som väsentligen syftar till att skydda ett annat intresse än den enskildes personliga integritet (se prop. 2010/11:45 s. 68). Enligt regeringen bör sexuellt ofredande som inte är grovt alltjämt omfattas av straffbestämmelsen. Detsamma bör gälla sexuellt ofredande mot barn. När det däremot gäller grovt sexuellt ofredande mot barn och grovt sexuellt ofredande anser regeringen att den föreslagna straffskalan, fängelse i lägst sex månader och högst tre år, ger ett tillräckligt utrymme att beakta brottets allvar även vid upprepat brottslighet (jfr prop. 2010/11:45 s. 69). Regeringen föreslår därför att sexuellt ofredande mot barn men inte grovt sexuellt ofredande mot barn

eller grovt sexuellt ofredande ska läggas till i listan över brott som ingår i olaga förföljelse.

Sexuellt ofredande kan, liksom andra sexualbrott, ingå i brotten grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning (4 kap. 4 a § brottsbalken). Även sexuellt ofredande mot barn, grovt sexuellt ofredande mot barn och grovt sexuellt ofredande bör finnas med bland de brott som kan ingå i grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning. Eftersom fridskränkningens brotten hänvisar till 6 kap. brottsbalken kommer det att gälla utan att dessa bestämmelser behöver ändras.

9 I kraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 2 juli 2022.

Regeringens bedömning: Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte.

Utredningens förslag och bedömning överensstämmer med regeringens utom vad gäller föreslaget datum för ikraftträdande. Utredningen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2023.

Remissinstanserna: *Kriminalvården* poängterar att myndigheten för närvarande har en mycket ansträngd platssituation med hög beläggningsgrad i såväl anstalter som häkten och att denna sannolikt kommer att bestå under överskådlig framtid. Kriminalvården anför att det därför är tveksamt om myndigheten utifrån föreslaget ikraftträdandedatum kan hantera den ökade beläggningsgrad som förslaget innebär.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Lagändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt. Som framgår nedan har medel för Kriminalvårdens ökade kostnader med anledning av förslagen tillförts i den riksdagsbeslutade budgeten för 2022 (se avsnitt 10.1). Kriminalvården bedöms därför kunna hantera den ökade beläggning som förslagen kan komma att innebära. I lagrådsremissen Ett modernare straffrättsligt skydd mot hemfridsbrott och olaga intrång, som beslutades den 10 februari 2022, föreslås ändringar i 4 kap. 3 och 4 b §§ brottsbalken med ikraftträdande den 1 juli 2022. Även i den här lagrådsremissen föreslås ändringar i 4 kap. 3 och 4 b §§ brottsbalken. Ändringarna bör inte träda i kraft samtidigt. Det föreslås därför att ändringarna i denna lagrådsremiss ska träda i kraft den 2 juli 2022.

Enligt 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken får ingen dömas för en gärning för vilken det inte var stadgat straff när den begicks. Vidare framgår att straff ska bestämmas efter den lag som gällde när gärningen företogs, om inte annan lag som leder till frihet från straff eller till lindrigare straff gäller när dom meddelas. Några särskilda övergångsbestämmelser beträffande straffbestämmelserna behövs därför inte. Inte heller i övrigt finns det behov av några övergångsbestämmelser.

10 Konsekvenser av förslagen

10.1 Ekonomiska konsekvenser

Regeringens bedömning: Vissa av förslagen om straffskärpningar medför ökade kostnader för Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse. Medel för detta har tillförts i den riksdagsbeslutade budgeten för 2022. För rättsväsendets övriga myndigheter medför förslagen inte några ökade kostnader som inte ryms inom befintliga anslag.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Det stora flertalet remissinstanser har inga synpunkter på bedömningen. *Statens institutionsstyrelse* anser att utredningen har gjort en rimlig bedömning av kostnadsökningen för myndigheten. *Kriminalvården* konstaterar, i likhet med utredningen, att de ekonomiska beräkningarna bygger på en relativt grov uppskattning av konsekvenserna för Kriminalvården och anför att den förväntade kostnadsökningen för myndigheten ska ses som en miniminivå. Enligt Kriminalvården bör det särskilt noteras att fler fängelsepåföljder och ökade strafflängder med största sannolikhet kommer att påverka antalet häktade, vilket utredningen inte har beaktat. *Åklagarmyndigheten* vill betona att förändringarna särskilt avseende straffskalorna kan få konsekvenser i kraftigt ökade kostnader för kriminalvård och att det krävs ytterligare resurser till rättsväsendet för att förslagets effekter ska uppnås.

Göteborgs universitet (Institutionen för socialt arbete) anför att i relation till de omfattande samhällsekonomiska kostnaderna och konsekvenserna av sexuellt våld kan straffskärpningar inom området, om de får normerande effekt, komma att utgöra en samhällsekonomisk vinst snarare än en kostnad.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen föreslår bl.a. att straffskalorna för ett flertal sexualbrott ska skärpas. Vissa av de föreslagna straffskärpningarna kommer att leda till längre strafftider och fler domar med fängelse respektive sluten ungdomsvård som påföljd. Detta gäller främst den föreslagna skärpningen av minimistraffet för våldtäkt och våldtäkt mot barn men även förslagen om skärpt minimistraff för sexuellt övergrepp och sexuellt övergrepp mot barn samt den straffskärpning som införandet av bestämmelserna om sexuellt ofredande mot barn, grovt sexuellt ofredande och grovt sexuellt ofredande mot barn innebär. Längre strafftider och fler domar med fängelse respektive sluten ungdomsvård som påföljd medför ökade kostnader för Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse. Medel för detta har tillförts i den riksdagsbeslutade budgeten för 2022. Myndigheternas utgifter till följd av förslagen bedöms därmed kunna hanteras inom beslutade ekonomiska ramar. För rättsväsendets övriga myndigheter medför förslagen inte några ökade kostnader som inte ryms inom myndigheternas befintliga anslag.

10.2 Övriga konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslagen kommer att bidra till att stärka det straffrättsliga skyddet för barn. De kommer även att bidra till det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Barnombudsmannen* saknar en tydlig analys av på vilket sätt respektive förslag konkret kan väntas påverka barns rättigheter och resonemang kring hur olika grupper av barn kan komma att påverkas. Barnombudsmannen pekar vidare på vikten av att involvera barn och unga i utredningsarbete inför framtagande av ny lagstiftning. Barnombudsmannen anför att myndigheten inte kan se att barn och unga har fått komma till tals i utredningen eller att särskilda överväganden har gjorts i utredningsarbetet kring barns delaktighet. *Statens medieråd* anser att utredningens barnkonsekvensanalys är bristande. Enligt Statens medieråd behandlas förslagen enbart övergripande och enbart när det gäller artikel 19 i FN:s konvention om barnets rättigheter. Myndigheten instämmer visserligen i bedömningen att barnets rätt enligt artikeln kommer att förstärkas genom flera av förslagen men anser att en beskrivning behöver göras av på vilket sätt vart och ett av förslagen bidrar till att rättigheten tillgodoses och att alla relevanta artiklar i konventionen behöver behandlas.

Skälen för regeringens bedömning: Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter trädde i kraft den 1 januari 2020. Lagen innebär ett förtydligande av att domstolar och rättstillämpare ska beakta de rättigheter som följer av FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Barnkonventionens bestämmelser ska läsas i relation till varandra. Barnets bästa kan inte frikopplas från övriga rättigheter i konventionen utan rättigheterna ska ses om en helhet. De är odelbara och ömsesidigt förstärkande. Av artikel 3 i barnkonventionen framgår bl.a. att en bedömning av barnets bästa i första hand ska beaktas vid alla åtgärder som vidtas som rör barn samt att konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder och administrativa åtgärder för att barnet ska tillförsäkras sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd. Enligt artikel 19 i barnkonventionen ska alla lämpliga lagstiftningsåtgärder vidtas för att skydda barnet mot bl.a. alla former av fysiskt och psykiskt våld, skada eller övergrepp och misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp, när barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård. Enligt artikel 34 ska barn skyddas mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. Av artikel 36 framgår att konventionsstaterna ska skydda barnet mot alla andra former av utnyttjande som kan skada barnet i något avseende.

Regeringen bedömer att alla förslag – i synnerhet utvidgningen av straffbestämmelserna om våldtäkt, våldtäkt mot barn, sexuellt övergrepp, sexuellt övergrepp mot barn och utnyttjande av barn för sexuell posering, införandet av en särskild bestämmelse om sexuellt ofredande mot barn samt höjningen av minimistraffet för flera sexualbrott mot barn – kommer att bidra till att stärka det straffrättsliga skyddet för barn och till att

säkerställa barnets rättigheter i enlighet med bl.a. artikel 19 och 34 i barnkonventionen.

Enligt artikel 12 i barnkonventionen har barnet rätt att höras och uttrycka sin åsikt i alla frågor som rör barnet och få sin åsikt beaktad i förhållande till ålder och mognad. Som *Barnombudsmannen* anger kan barns åsikter inhämtas på olika sätt, inte bara genom direkta samtal med barn utan även genom att man exempelvis tar del av forskning eller liknande där barns åsikter framgår på ett utifrån ändamålet relevant sätt. Utredningen har tagit del av studier som har analyserat hur barn påverkas av sexualbrott som begåtts över internet. Utredningens betänkande har vidare skickats på remiss till, förutom Barnombudsmannen, bl.a. organisationer som arbetar för att tillvarata barnets rättigheter. Det har också remitterats till bl.a. Rädda Barnens Ungdomsförbund vars medlemmar är upp till 25 år.

Målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra och att kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet. (Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid, skr. 2016/17:10). De förslag som nu lämnas syftar till att ytterligare tydliggöra varje människas absoluta rätt till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande och att ytterligare förstärka skyddet mot sexuella kränkningar. Den straffrättsliga lagstiftningen är könsneutral. Sexuellt våld drabbar emellertid främst flickor och kvinnor och utgör ett hinder mot jämställdhet mellan könen. Enligt regeringens mening kan förslagen därmed förväntas ha en positiv effekt för att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män och bidra till det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

11 Författningskommentar

11.1 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

4 kap.

3 § Den som begår en brottslig gärning som utgör

1. mord, dråp, misshandel, grov misshandel eller synnerligen grov misshandel enligt 3 kap. 1, 2, 5 eller 6 §,

2. människorov, olaga frihetsberövande, olaga tvång, grovt olaga tvång, olaga hot, grovt olaga hot, hemfridsbrott, grovt hemfridsbrott eller ofredande enligt 4 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 7 §,

3. våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, sexuellt ofredande *mot barn*, *sexuellt ofredande*, *grovt sexuellt ofredande mot barn* eller *grovt sexuellt ofredande* enligt 6 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 10 §,

4. skadegörelse eller grov skadegörelse enligt 12 kap. 1 eller 3 §, eller

5. straffbart försök till brott enligt någon av 1–4

döms, om gärningen har bevitnats av ett barn som är närstående eller tidigare närstående till både gärningsmannen och den som gärningen begås mot, för *barnfridsbrott* till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är grovt, döms för *grovt barnfridsbrott* till fängelse i lägst nio månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om den gärning som har bevitnats har varit av mycket allvarlig art eller om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet.

I paragrafen regleras straffansvar för barnfridsbrott och grovt barnfridsbrott. *Första stycket punkt 3* ändras som en följd av att det i straffbestämmelsen om sexuellt ofredande (6 kap. 10 §) införs nya brottsbeteckningar för sexuellt ofredande mot barn, grovt sexuellt ofredande mot barn och grovt sexuellt ofredande. Ändringen påverkar inte bestämmelsens tillämpningsområde i sak. Övervägandena finns i avsnitt 8.9.3.

4 b § Den som förföljer en person genom brottsliga gärningar som utgör

1. misshandel enligt 3 kap. 5 § eller försök till sådant brott som inte är ringa,
2. olaga tvång enligt 4 kap. 4 § första stycket,
3. olaga hot enligt 4 kap. 5 § första stycket,
4. hemfridsbrott enligt 4 kap. 6 § första stycket eller olaga intrång enligt 4 kap.

6 § andra stycket,

5. kränkande fotografering enligt 4 kap. 6 a §,
6. olovlig identitetsanvändning enligt 4 kap. 6 b §,
7. olaga integritetsintrång enligt 4 kap. 6 c §,
8. ofredande enligt 4 kap. 7 §,
9. uppmaning till självmord eller oaksam uppmaning till självmord enligt 4 kap.

7 a §,

10. förtal eller grovt förtal enligt 5 kap. 1 eller 2 §,
11. sexuellt ofredande *mot barn* enligt 6 kap. 10 § *första stycket eller sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 § andra stycket*,

12. skadegörelse enligt 12 kap. 1 § eller försök till sådant brott,

13. ringa skadegörelse enligt 12 kap. 2 §, eller

14. överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning eller överträdelse av kontaktförbud enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud

döms, om var och en av gärningarna har utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet, för *olaga förföljelse* till fängelse i högst fyra år.

I paragrafen regleras straffansvar för olaga förföljelse. *Punkt 11* ändras som en följd av att det i straffbestämmelsen om sexuellt ofredande (6 kap. 10 §) införs en ny brottsbeteckning för sexuellt ofredande mot barn. Övervägandena finns i avsnitt 8.9.3. I punkten hänvisas inte till de nya bestämmelserna om grovt sexuellt ofredande mot barn eller grovt sexuellt ofredande. Det innebär att dessa brott inte omfattas av straffansvaret för olaga förföljelse.

6 kap.

1 § Den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför ett *vaginalt, analt eller oralt* samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för *våldtäkt* till fängelse i lägst tre och högst sex år. *Detsamma gäller den som i annat fall förmår en person som inte deltar frivilligt att företa eller tåla en sådan handling.* Vid bedömningen av om ett deltagande är frivilligt eller inte ska det särskilt beaktas om frivillighet har kommit

till uttryck genom ord eller handling eller på annat sätt. En person kan aldrig anses delta frivilligt om

1. deltagandet är en följd av misshandel, annat våld eller hot om brottslig gärning, hot om att åtala eller ange någon annan för brott eller hot om att lämna ett menligt meddelande om någon annan,

2. gärningsmannen otillbörligt utnyttjar att personen på grund av medvetslöshet, sömn, allvarlig rädsla, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada, psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i en särskilt utsatt situation, eller

3. gärningsmannen förmår personen att delta genom att allvarligt missbruka att personen står i beroendeställning till gärningsmannen.

Är brottet med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre grovt, döms för våldtäkt till fängelse i *lägst sex månader och* högst fyra år.

Om ett brott som avses i första stycket är grovt, döms för grov våldtäkt till fängelse i lägst fem och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot som varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller offrets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

I paragrafen regleras straffansvar för våldtäkt och grov våldtäkt. Paragrafen ändras på så sätt att tillämpningsområdet utvidgas och straffminimum för våldtäkt respektive mindre grovt brott höjs. Därutöver ändras samlagsbegreppet. Vidare görs språkliga ändringar. Övervägandena finns i avsnitt 5.2, 6 och 8.2.

Ändringarna i *första stycket första meningen* innebär dels att samlagsbegreppet ändras, dels att minimistraffet för våldtäkt höjs.

Samlagsbegreppet ändras från att omfatta vaginala samlag till att även omfatta anala och orala samlag. Alla tre formerna av samlag förutsätter beröring av eller med könsorgan. Med vaginalt samlag avses detsamma som hittills, dvs. att ett manligt och ett kvinnligt könsorgan kommit i beröring med varandra. Med analt samlag avses att ett manligt könsorgan kommit i beröring med analöppning. Begreppen vaginalt samlag och analt samlag kräver inte att samlaget har innefattat penetration. Med oralt samlag avses i detta sammanhang kontakt mellan könsorgan och mun. Det innefattar alltså att gärningsmannen med munnen eller tungan berör offrets könsorgan eller att offret förmås göra motsvarande handlingar med gärningsmannens könsorgan. Som exempel kan nämnas att med tunga vidröra en kvinnas underliv, oavsett om penetration sker eller inte. Ett annat exempel är penetration med penis i mun. När det gäller andra sexualhandlingar än samlag blir det nödvändigt att ta ställning till om handlingen, i det enskilda fallet, med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag.

Bestämmelsen omfattar alltså även fortsättningsvis handlingar som innebär en lika allvarlig kränkning som den som typiskt sett uppkommer vid ett ofrivilligt samlag. Vid bedömningen av om en viss handling på detta sätt är jämförlig med samlag kan äldre förarbeten och dagens inarbetade praxis i stora delar fortsätta att tillämpas. Att jämförelsen nu ska ske med samlag enligt ett vidare samlagsbegrepp kan dock komma att innebära en viss begränsad utvidgning av tillämpningsområdet. Att närmare bedöma vilka handlingar som med hänsyn till kränkningens allvar ska anses jämförliga med samlag blir ytterst en fråga för rätts-

tillämpningen. Som hittills ska det göras en objektiv bedömning av om handlingen i varje enskilt fall innebär en lika allvarlig kränkning som den som kan uppkomma vid ett ofrivilligt samlag.

Straffminimum för våldtäkt höjs till tre år. Ändringen syftar till att höja straffnivån för brottet. Den är inte avsedd att påverka gränsdragningen mellan brottets olika svårhetsgrader.

Innehållet i *första stycket andra meningen* är nytt. Genom tillägget utvidgas straffansvaret för våldtäkt till att även omfatta den som förmår en person som inte deltar frivilligt att företa eller tåla ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag. Den nya regleringen är subsidiär till regleringen i första meningen. Den ska alltså tillämpas endast i fall då gärningsmannen inte kan sägas ha genomfört en sexuell handling med offret. Det betyder att den nya regleringen ska tillämpas i fall då gärningsmannen inte fysiskt har genomfört handlingen och inte heller deltagit på distans, t.ex. genom video- eller ljudöverföring eller chatt, under den del av händelseförloppet som innehåller det agerande som kan kvalificera handlingen som sexuell (jfr NJA 2018 s. 1103). Straffansvaret träffar således fall då gärningsmannen, vid ett fysiskt möte eller på distans, förmår någon att senare, utan gärningsmannens närvaro, utföra eller tåla en sexuell handling.

På samma sätt som för övriga gärningar krävs att brottsoffret inte deltar frivilligt i den sexuella handlingen. Bedömningen av om ett deltagande är frivilligt eller inte ska göras på samma sätt som för övriga gärningar (jfr prop. 2017/18:177 s. 78–83).

I rekvisitet att gärningsmannen ska förmå brottsoffret till den sexuella handlingen ligger ett krav på kausalitet mellan gärningsmannens handlande och att offret företar eller tål den sexuella handlingen. Det innebär att det finns ett krav på ett aktivt handlande från gärningsmannen som är inriktat på ett visst resultat. Redan mycket subtila påtryckningar kan vara tillräckligt för att gärningsmannen ska kunna sägas ha förmått offret att företa eller tåla handlingen. För att förmå en vuxen person att mot sin vilja företa eller tåla en sexuell handling utan att gärningsmannen är närvarande, torde det dock i praktiken krävas att gärningsmannen använt påtagliga påtryckningar.

Den påtryckning som gärningsmannen utsätter offret för behöver inte vara omedelbart överhängande för offret. Detta innebär att offret inte behöver utföra eller tåla den sexuella handlingen direkt efter gärningsmannens påtryckningar utan att det kan passera viss tid. Hur lång tid som kan passera för att straffansvar ska föreligga varierar. En bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet, där hänsyn tas till bl.a. påtryckningens allvar och offrets utsatthet, ska alltid göras.

Målsäganden ska ha förmåtts att företa eller tåla den sexuella handlingen. Straffansvaret omfattar alltså den situationen att gärningsmannen förmår målsäganden att på sig själv utföra en sexuell handling som är jämförlig med samlag, att på någon annan utföra ett samlag eller en sexuell handling som är jämförlig med samlag eller att tåla att någon annan utför ett samlag eller en sexuell handling som är jämförlig med samlag.

Liksom för andra sexualbrott som förutsätter en sexuell handling är brottet att anse som fullbordat när den sexuella handlingen kommit till utförande. För brottets fullbordande krävs således inte att det skett någon

dokumentation eller någon återkoppling till gärningsmannen om att den sexuella handlingen ägt rum.

Utvidgningen av straffansvaret får betydelse även för tillämpningsområdet för straffbestämmelsen i 1 a § om oaktsam våldtäkt. Eftersom det i praktiken rimligen krävs påtagliga påtryckningar för att förmå någon att mot sin vilja utan närvaro av gärningsmannen företa eller tåla en sexuell handling, torde det dock i de allra flesta fall vara sällsynt att det saknas uppsåt till att någon inte deltar frivilligt.

Andra stycket ändras genom att straffminimum för våldtäkt som är anse som mindre grovt brott höjs till fängelse i sex månader. Ändringen är inte avsedd att påverka gränsdragningen mellan brottets olika svårhetsgrader.

2 § Den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför en annan sexuell handling än som avses i 1 §, döms för *sexuellt övergrepp* till fängelse i *lägst sex månader* och högst två år. *Detsamma gäller den som i annat fall förmår en person som inte deltar frivilligt att företa eller tåla en sådan handling.* Vid bedömningen av om ett deltagande är frivilligt eller inte tillämpas 1 § första stycket *tredje* och *fjärde* meningarna.

Är brottet med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre grovt, döms för sexuellt övergrepp till fängelse i högst ett år.

Om brottet är grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp till fängelse i lägst ett och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot som varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller offrets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

I paragrafen regleras straffansvar för sexuellt övergrepp och grovt sexuellt övergrepp. Paragrafen ändras på så sätt att tillämpningsområdet utvidgas och straffminimum för sexuellt övergrepp respektive grovt sexuellt övergrepp höjs. Därutöver införs en särskild straffskala för brott som är mindre grovt. Vidare görs språkliga ändringar. Som en följd av ändringarna i 1 § ändras hänvisningen i första stycket tredje meningen. Övervägandena finns i avsnitt 5.2 och 8.4.

Ändringen i *första stycket första meningen* innebär att straffminimum för sexuellt övergrepp höjs till fängelse i lägst sex månader. Ändringen syftar till att höja straffnivån för brottet.

Innehållet i *första stycket andra meningen* är nytt. Genom tillägget utvidgas straffansvaret till att även omfatta den som förmår en person som inte deltar frivilligt att företa eller tåla en sådan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar inte är jämförlig med samlag. Den nya regleringen är subsidiär till regleringen i första meningen. Angående den närmare innebörden av detta samt av rekvisiten i den nya regleringen hänvisas till författningskommentaren till 1 §. Ändringen får betydelse även för tillämpningsområdet för straffbestämmelsen i 3 § om oaktsamt sexuellt övergrepp. Som anges i kommentaren till 1 § torde det dock i de här fallen vara sällsynt att det saknas uppsåt till att någon inte deltar frivilligt.

I *andra stycket*, som är nytt, införs en särskild straffskala för sexuellt övergrepp som är att anse som mindre grovt. Straffskalan är fängelse i högst ett år. Avsikten är att straffskalan, i likhet med straffskalan för

våldtäkt som är mindre grov, ska tillämpas endast i undantagsfall där omständigheterna klart avviker från vad som normalt är fallet. En bedömning av samtliga omständigheter måste göras. Straffskalan kan tillämpas exempelvis när det varit fråga om helt kortvariga sexuella beröringar som ändå är att bedöma som sexuella handlingar, där ett minimistraff på sex månaders fängelse framstår som alltför högt (jfr prop. 2004/05:45 s. 138 och prop. 2017/18:177 s. 83–84).

Tredje stycket är nytt och motsvarar i sak det hittillsvarande andra stycket, med den ändringen att straffminimum för grovt sexuellt övergrepp höjs till fängelse i ett år. Ändringen syftar till att höja straffnivån för brottet. Avsikten är inte att påverka gränsdragningen mellan brott av normalgraden och grovt brott.

4 § Den som, med ett barn under femton år, genomför ett *vaginalt, analt eller oralt* samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för *våldtäkt mot barn* till fängelse i lägst *tre* och högst sex år. *Detsamma gäller den som i annat fall på ett otillbörligt sätt förmår barnet att företa eller tåla en sådan handling.*

Första stycket gäller även den som begår en gärning som avses *där* mot ett barn som fyllt femton men inte arton år och som är avkomling till gärningsmannen eller står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen ska svara på grund av en myndighets beslut.

Om ett brott som avses i första eller andra stycket är grovt, döms för grov våldtäkt mot barn till fängelse i lägst fem och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot om brottslig gärning eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

I paragrafen regleras straffansvar för våldtäkt mot barn och grov våldtäkt mot barn. Paragrafen ändras på så sätt att tillämpningsområdet utvidgas och straffminimum för våldtäkt mot barn höjs. Därutöver ändras samlagsbegreppet. Vidare görs språkliga ändringar. Övervägandena finns i avsnitt 5.2, 6 och 8.3.

Ändringarna i *första stycket första meningen* innebär dels att samlagsbegreppet ändras, dels att minimistraffet för våldtäkt mot barn höjs.

Angående innebörden av samlagsbegreppet hänvisas till författningskommentaren till 1 §. Vid bedömningen av vilka sexualhandlingar utöver vaginala, anala och orala samlag som ska omfattas av straffbestämmelsen är utgångspunkten alltså att barn generellt sett är att anse som mer utsatta än vuxna (jfr prop. 2012/13:111 s. 114).

Straffminimum för våldtäkt mot barn höjs till fängelse i lägst tre år. Ändringen syftar till att höja straffnivån för brottet. Den är inte avsedd att påverka gränsdragningen mellan brottets olika svårhetsgrader.

Innehållet i *första stycket andra meningen* är nytt. Genom tillägget utvidgas straffansvaret till att även omfatta den som på ett otillbörligt sätt förmår barnet att företa eller tåla ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag. Den nya regleringen är subsidiär till regleringen i första meningen. Angående

den närmare innebörden av detta hänvisas till författningskommentaren till 1 §.

I rekvisitet att gärningsmannen ska förmå barnet till den sexuella handlingen ligger ett krav på kausalitet mellan gärningsmannens handlande och att offret företar eller tål den sexuella handlingen. Det innebär att det finns ett krav på ett aktivt handlande från gärningsmannen som är inriktat på ett visst resultat. Redan mycket subtila påtryckningar kan vara tillräckligt för att gärningsmannen ska kunna sägas ha förmått barnet att företa eller tåla handlingen.

För att ett handlande ska anses otillbörligt krävs inte att det varit fråga om våld eller hot. Redan relativt begränsade påtryckningar kan anses otillbörliga. Det kan t.ex. röra sig om löften om förmåner men också antydningar om att gärningsmannen ska avslöja kontakterna för brottsoffrets anhöriga eller att något obehagligt kan hända. Vidare kan det handla om att gärningsmannen utger sig för att vara någon annan, t.ex. en person som är jämnårig med offret.

Den påtryckning som gärningsmannen utsätter barnet för behöver inte vara omedelbart överhängande för barnet. Detta innebär att barnet inte behöver utföra eller tåla den sexuella handlingen direkt efter gärningsmannens påtryckningar utan att det kan passera viss tid. Hur lång tid som kan passera för att straffansvar ska föreligga varierar. En bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet, där hänsyn tas till bl.a. påtryckningens allvar och barnets utsatthet, ska alltid göras.

Barnet ska ha förmåtts att företa eller tåla den sexuella handlingen. Straffansvaret omfattar alltså den situationen att gärningsmannen förmår barnet att på sig själv utföra en sexuell handling som är jämförlig med samlag, att på någon annan utföra ett samlag eller en sexuell handling som är jämförlig med samlag eller att tåla att någon annan utför ett samlag eller en sexuell handling som är jämförlig med samlag.

Liksom för andra sexualbrott som förutsätter en sexuell handling är brottet att anse som fullbordat när den sexuella handlingen kommit till utförande. För brottets fullbordan krävs således inte att det skett någon dokumentation eller någon återkoppling till gärningsmannen om att den sexuella handlingen ägt rum.

Utvidningen av straffansvaret får betydelse även för tillämpningsområdet för straffbestämmelsen i 5 § om sexuellt utnyttjande av barn. Eftersom det för straffansvar förutsätts att gärningsmannen på ett otillbörligt sätt förmått barnet till den sexuella handlingen torde det dock vara sällsynt att brottet bedöms som mindre allvarligt.

6 § Den som, med ett barn under femton år eller med ett barn som fyllt femton men inte arton år och som gärningsmannen står i ett sådant förhållande till som avses i 4 § andra stycket, genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 §§, döms för sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst sex månader och högst två år. *Detsamma gäller den som i annat fall på ett otillbörligt sätt förmår barnet att företa eller tåla en sådan handling.*

Är brottet med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre grovt, döms för sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i högst ett år.

Om brottet är grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst ett år och sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen är närstående till barnet eller i övrigt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende eller om fler än

en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om brottet med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet.

I paragrafen regleras straffansvar för sexuellt övergrepp mot barn och grovt sexuellt övergrepp mot barn. Paragrafen ändras på så sätt att tillämpningsområdet utvidgas och straffminimum för sexuellt övergrepp mot barn respektive grovt sexuellt övergrepp mot barn höjs. Därutöver införs en särskild straffskala för brott som är mindre grovt. Vidare görs språkliga ändringar. Övervägandena finns i avsnitt 5.2 och 8.5.

Ändringen i *första stycket första meningen* innebär att straffminimum för sexuellt övergrepp mot barn höjs till fängelse i lägst sex månader. Ändringen syftar till att höja straffnivån för brottet.

Innehållet i *första stycket andra meningen* är nytt. Genom tillägget utvidgas straffansvaret till att även omfatta den som på ett otillbörligt sätt förmår ett barn att företa eller tåla en sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar inte är jämförlig med samlag. Den nya regleringen är subsidiär till regleringen i första meningen. Angående den närmare innebörden av detta hänvisas till författningskommentaren till 1 §. Angående den närmare innebörden av rekvisiten i den nya regleringen hänvisas till författningskommentaren till 4 §.

I *andra stycket*, som är nytt, införs en särskild straffskala för sexuellt övergrepp mot barn som är att anse som mindre grovt. Straffskalan är fängelse i högst ett år. Straffskalan för mindre grovt brott bör, på samma sätt som gäller för bestämmelsen om sexuellt utnyttjande av barn, tillämpas med restriktivitet. Ett exempel kan vara att ålderskillnaden mellan gärningsmannen och barnet varit liten utan att det skulle vara fråga om ansvarsfrihet enligt 14 § eller att barnet annars varit nära gränsen för sexuellt självbestämmande och den sexuella handlingen varit helt frivillig och ömsesidig med hänsyn till målsägandens ålder och mognad (jfr prop. 2004/05:45 s. 144). En bedömning av samtliga omständigheter måste alltid göras.

Tredje stycket är nytt och motsvarar i sak det hittillsvarande andra stycket, med den ändringen att straffminimum för grovt sexuellt övergrepp mot barn höjs till fängelse i ett år och sex månader. Ändringen syftar till att höja straffnivån för brottet. Avsikten är inte att påverka gränsdragningen mellan brott av normalgraden och grovt brott.

7 § Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, har *vaginalt* samlag med eget barn eller dess avkomling, döms för *samlag med avkomling* till fängelse i högst två år.

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, har *vaginalt* samlag med sitt helsyskon, döms för *samlag med syskon* till fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i denna paragraf gäller inte den som förmåtts till gärningen genom olaga tvång eller på annat otillbörligt sätt.

I paragrafen regleras straffansvar för samlag med avkomling och samlag med syskon. Som en följd av att samlagsbegreppet ändras i bestämmelserna om våldtäkt och våldtäkt mot barn (1 och 4 §§) görs en språklig ändring i paragrafen på så sätt att ordet *vaginalt* läggs till före ordet *samlag*. Ändringen påverkar inte bestämmelsens tillämpningsområde i sak. Övervägandena finns i avsnitt 6.

8 § Den som främjar eller utnyttjar att ett barn under femton år utför eller medverkar i sexuell posering, döms för utnyttjande av barn för sexuell posering till fängelse i högst två år. *Detsamma gäller den som försätter barnet i eller utnyttjar att barnet av någon annan försätts i en situation som innebär sexuell posering.*

Första stycket gäller även den som begår en gärning som avses där mot ett barn som fyllt femton men inte arton år, om poseringen är ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling.

Om brottet är grovt, döms för grovt utnyttjande av barn för sexuell posering till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet.

I paragrafen regleras straffansvar för utnyttjande av barn för sexuell posering. Paragrafen ändras på så sätt att tillämpningsområdet utvidgas och straffminimum för utnyttjande av barn för sexuell posering höjs. Vidare görs språkliga ändringar. Övervägandena finns i avsnitt 7.2 och 8.6.

Ändringen i *första stycket första meningen* innebär att straffminimum för utnyttjande av barn för sexuell posering höjs från böter till fängelse. Ändringen syftar till att höja straffnivån för brottet.

Innehållet i *första stycket andra meningen* är nytt. Genom tillägget utvidgas straffansvaret till att omfatta den som försätter ett barn i en situation som innebär sexuell posering eller den som utnyttjar att ett barn av någon annan försätts i en sådan situation. Straffansvaret omfattar fall då barnet förhållit sig passivt, t.ex. till följd av sömn, berusning, rädsla eller funktionsnedsättning, och därmed inte utfört eller medverkat i den sexuella poseringen.

I rekvisitet försatta ligger ett krav på att gärningsmannen genom aktivt handlande får barnet att befinna sig i en situation som innebär sexuell posering. Liksom vid de fall som omfattas av straffansvaret i första meningen krävs att det rör sig om en ohöjld exponering av sexuell innebörd. Situationen ska för en vuxen person ha en klar och otvetydig sexuell karaktär. Att gärningsmannen dokumenterar barnet är, i likhet med vad som gäller enligt straffbestämmelsen i övrigt, inte en förutsättning för straffansvar.

Men rekvisitet utnyttjar avses detsamma som i första meningen (jfr prop. 2004/05:45 s. 146). Straffansvaret träffar utnyttjande under den tid som någon annan är aktiv med att försätta barnet i en sexuell pose. Det kan exempelvis handla om att någon i realtid tar del av att någon annan försätter ett barn i en sexuell pose, t.ex. via en livesändning över internet, eller att någon utnyttjar en sådan situation för framställning av pornografisk bild. I de fall personen mer aktivt deltar när barnet försätts i den situation som innebär sexuell posering kan personen i stället vara att anse som medgärningsman eller medhjälpare till den gärningen (23 kap. 4 § brottsbalken).

9 § Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, förmår ett barn som inte fyllt arton år att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling, döms för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

Är brottet med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre grovt, döms för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första och andra styckena gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan.

I paragrafen regleras straffansvar för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling. Paragrafen ändras på så sätt att straffminimum för brottet höjs och en särskild straffskala införs för brott som är mindre grovt. Övervägandena finns i avsnitt 8.9.

Ändringen i första stycket innebär att straffminimum för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling höjs till fängelse i lägst sex månader. Ändringen syftar till att höja straffnivån för brottet. I fråga om påföljdsval bör det vara motiverat att bestämma påföljden till fängelse även om inte straffvärdet eller tidigare brottslighet skulle tala för det. Styrkan i fängelsepresumtionen måste dock bestämmas med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet.

I andra stycket, som är nytt, införs en särskild straffskala för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling som är att anse som mindre grovt. Straffskalan är fängelse i högst ett år. Straffskalan är avsedd att tillämpas endast i undantagsfall där omständigheterna klart avviker från vad som normalt är fallet. Som exempel kan nämnas fall där ersättning i någon form visserligen förekommit men där offret är nära 18 års ålder och skillnaden i ålder mellan offer och gärningsman är liten och omständigheterna även i övrigt är sådana att straffvärdet är lågt. En bedömning av samtliga omständigheter måste göras.

Tredje stycket är nytt och motsvarar det hittillsvarande andra stycket.

10 § Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, sexuellt berör ett barn under femton år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd, döms för sexuellt ofredande mot barn till fängelse i högst två år. Detsamma gäller den som begår en gärning enligt andra stycket mot ett barn under femton år.

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, blottar sig för någon annan på ett sätt som är ägnat att väcka obehag eller annars genom ord eller handlande ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet döms för sexuellt ofredande till böter eller fängelse i högst två år.

Om ett brott som avses i första stycket är grovt, döms för grovt sexuellt ofredande mot barn till fängelse i lägst sex månader och högst tre år. Om ett brott som avses i andra stycket är grovt, döms för grovt sexuellt ofredande till samma straff.

Vid bedömningen av om ett brott är grovt ska det särskilt beaktas om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till offrets låga ålder eller någon annan omständighet visat särskild hänsynslöshet.

I paragrafen regleras straffansvar för sexuellt ofredande. Paragrafen delas upp i en bestämmelse som avser sexuellt ofredande mot barn under 15 år (första stycket) och en bestämmelse som avser sexuellt ofredande i övriga fall (andra stycket). I tredje stycket införs särskilda straffskalor och brottsbeteckningar för brott som bedöms som grova. I fjärde stycket anges vad som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brotten är grova. Övervägandena finns i avsnitt 8.9.2.

I *första stycket* införs en särskild straffbestämmelse för sexuellt ofredande mot barn under 15 år med brottsbeteckningen sexuellt ofredande mot barn. De straffbara gärningarna är desamma som de som anges i de hittillsvarande första och andra styckena. Tidigare praxis gällande det straffbara området är därmed alltjämt vägledande. Straffet för sexuellt ofredande mot barn är fängelse i högst två år.

I *andra stycket* regleras straffansvar för sexuellt ofredande mot personer som fyllt 15 år. Bestämmelsen motsvarar i sak det hittillsvarande andra stycket.

I *tredje stycket*, som är nytt, införs grova grader av brotten i första och andra styckena med brottsbeteckningarna grovt sexuellt ofredande mot barn och grovt sexuellt ofredande. Straffskalan för de grova brotten är fängelse i lägst sex månader och högst tre år.

I *fjärde stycket*, som är nytt, anges omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om ett brott enligt tredje stycket är grovt. Uppräkningen är inte uttömmande. Bedömningen av om en gärning är att betrakta som grovt brott ska göras utifrån alla omständigheter vid brottet. De omständigheter som särskilt ska beaktas är om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till offrets låga ålder eller någon annan omständighet visat särskild hänsynslöshet.

Omständigheten att fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet handlar dels om att offret sammantaget utsatts för flera övergrepp som har utförts av olika personer var för sig och i en följd, dels om att fler än en person samtidigt har deltagit i övergreppet (jfr prop. 2004/05:45 s. 139). Bedömningen av om den omständigheten att flera gärningsmän utsatt offret ska leda till att brottet bedöms som grovt måste göras med beaktande av vad för slags handlande det rör sig om. Tillfälliga rent verbala sexuella yttranden bör i allmänhet inte bedömas som grovt brott även om det varit fråga om flera gärningsmän. Däremot bör som utgångspunkt situationer där flera gärningsmän i grupp handgripligen antastar en målsägande kunna bedömas som grovt brott.

Uttrycket särskild hänsynslöshet omfattar en mängd tänkbara försvärande beteenden, såväl sådana som är hänförliga till offrets situation som karaktären av angreppet. Gärningsmannen kan t.ex. anses ha agerat särskilt hänsynslöst om gärningsmannen har utnyttjat att offret befunnit sig i en utsatt situation eller skyddslös ställning eller om offret är i beroendeställning till gärningsmannen. Offrets låga ålder är ett exempel på en omständighet som kan medföra att gärningsmannen ska anses ha visat särskild hänsynslöshet. Offrets låga ålder kan tala för att det varit fråga om särskild hänsynslöshet även när brottet riktats mot ett barn som fyllt 15 men inte 18 år. I de fall det varit fråga om sexuella beröringar bör offrets ålder tillmätas större betydelse ju yngre offret är.

I fråga om påföljdsval bör det vara motiverat att bestämma påföljden för de grova brotten till fängelse även om inte straffvärdet eller tidigare brottslighet skulle tala för det. Styrkan i fängelsepresumtionen måste dock bestämmas av omständigheterna i det enskilda fallet.

11 § Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, döms för *köp av sexuell tjänst* till fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan.

I paragrafen regleras straffansvar för köp av sexuell tjänst. *Första stycket* ändras genom att minimistraflet höjs från böter till fängelse. Ändringen syftar till att höja straffnivån för brottet. Övervägandena finns i avsnitt 8.8.

14 § Den som har begått en gärning enligt 5 § eller 6 § *andra stycket* mot ett barn under femton år eller enligt 8 § första stycket eller 10 § första stycket *första meningen*, ska inte dömas till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som har begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt.

Detsamma gäller den som har begått en gärning enligt 10 a § om den har syftat till en sådan gärning som anges i första stycket och som, om den hade fullbordats, enligt vad som anges där uppenbarligen inte skulle ha inneburit något övergrepp mot barnet.

I paragrafen föreskrivs ansvarsfrihet för vissa gärningar enligt kapitlet mot barn under 15 år, om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet. Som en följd av ändringarna i 6 och 10 §§ ändras hänvisningar i paragrafens *första stycke*. Övervägandena finns i avsnitt 8.5 och 8.9.3.

Den ändrade hänvisningen till bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn innebär att ansvarsfrihet endast kan bli aktuell om ett sexuellt övergrepp mot barn är att bedöma som mindre grovt enligt den nya straffskalan i 6 § *andra stycket*.

Den ändrade hänvisningen till bestämmelsen om sexuellt ofredande innebär att ansvarsfrihetsregeln, liksom hittills, endast är tillämplig när handlingen bestått i att gärningsmannen sexuellt berört barnet eller förmått barnet att företa eller medverka i en handling med sexuell innebörd. Ansvarsfrihetsregeln omfattar inte grovt sexuellt ofredande mot barn.

11.2 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

27 kap.

20 d § Med hemlig rumsavlyssning avses avlyssning eller upptagning som

1. görs i hemlighet och med ett tekniskt hjälpmedel som är avsett att återge ljud, och

2. avser tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträden eller andra sammankomster som allmänheten inte har tillträde till.

Hemlig rumsavlyssning får användas vid en förundersökning om

1. brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år,

2. spioneri enligt 19 kap. 5 § brottsbalken,

3. brott som avses i 26 § lagen (2018:558) om företagshemligheter, om det finns anledning att anta att gärningen har begåtts på uppdrag av eller har understötts av en främmande makt eller av någon som har agerat för en främmande makt räknad och det kan antas att brottet inte leder till endast böter,

4. annat brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i fyra år och det är fråga om

a) människohandel enligt 4 kap. 1 a § brottsbalken,

b) grov människoexploatering enligt 4 kap. 1 b § tredje stycket brottsbalken,

- c) våldtäkt enligt 6 kap. 1 § första stycket brottsbalken,
- d) grovt sexuellt övergrepp enligt 6 kap. 2 § *tredje* stycket brottsbalken,
- e) våldtäkt mot barn enligt 6 kap. 4 § första eller andra stycket brottsbalken,
- f) grovt sexuellt övergrepp mot barn enligt 6 kap. 6 § *tredje* stycket brottsbalken,
- g) grovt utnyttjande av barn för sexuell posering enligt 6 kap. 8 § tredje stycket brottsbalken,
- h) grovt koppleri enligt 6 kap. 12 § tredje stycket brottsbalken,
- i) grov utpressning enligt 9 kap. 4 § andra stycket brottsbalken,
- j) grovt barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § sjätte stycket brottsbalken,
- k) grovt övergrepp i rättssak enligt 17 kap. 10 § tredje stycket brottsbalken,
- l) grovt narkotikabrott enligt 3 § narkotikastrafflagen (1968:64), eller
- m) grov narkotikasmuggling enligt 6 § tredje stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling,

5. försök, förberedelse eller stämpling till brott som avses i 1–3, om en sådan gärning är belagd med straff,

6. försök, förberedelse eller stämpling till brott som avses i 4, om en sådan gärning är belagd med straff och det med hänsyn till omständigheterna kan antas att gärningens straffvärde överstiger fängelse i fyra år.

I paragrafen regleras vad som avses med hemlig rumsavlyssning och för vilka brott sådan avlyssning får användas vid en förundersökning. Som en följd av ändringarna i 6 kap. 2 och 6 §§ brottsbalken ändras hänvisningen avseende grovt sexuellt övergrepp och grovt sexuellt övergrepp mot barn i *andra stycket punkt 4 d och f*. Ändringarna innebär ingen förändring i sak. Övervägandena finns i avsnitt 8.4 och 8.5.

Utdrag ur sammanfattningen av betänkandet Ett förstärkt skydd mot sexuella kränkningar (SOU 2021:43)

Uppdraget

Den 30 januari 2020 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att

- se över bestämmelsen om sexuellt ofredande och överväga om ett grovt brott bör införas,
- analysera och se över principerna för och bestämmelserna som rör straffansvaret för sexualbrott på distans samt för utnyttjande av barn för sexuell posering,
- analysera om samlagsbegreppet i 6 kap. brottsbalken behöver förändras,
- se över straffskalorna för sexualbrotten i 6 kap. och lämna förslag på de förändringar som kan behövas för att dessa i tillräcklig mån ska spegla brottets allvar,
- och utreda vissa frågor om spårsäkring efter sexualbrott.

Den 9 juli 2020 beslutade regeringen genom tilläggsdirektiv att även ge utredaren i uppdrag att föreslå förändringar i straffskalan för köp av sexuell tjänst som innebär att minimistraffet höjs från böter till fängelse.

Samlagsbegreppet

Uppdraget i denna del har varit att analysera om samlagsbegreppet i 6 kap. behöver förändras med hänsyn till intresset av att lagstiftningen ska vara så könsneutral som möjligt och i det sammanhanget analysera lämpligheten att använda vaginalt samlag som jämförelsenorm för avgränsning av de allvarligaste sexualbrotten.

Begreppet samlag i brottsbalken avser endast vaginala samlag. Anala och orala samlag anses vid tillämpningen av våldtäktsbestämmelsen utgöra ”annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag”.

Vi anser att dagens samlagsbegrepp behöver ändras så att det inte längre utgår från en heterosexuell norm utan blir mer könsneutralt. Därför föreslår vi att det uttryckligen ska anges i straffbestämmelserna om våldtäkt och våldtäkt mot barn att de avser vaginalt, oralt och analt samlag. På det sättet blir straffbestämmelserna mer könsneutrala. Avsikten är dock inte att förändra tillämpningsområdet.

Förslaget medför behov av ändringar i vissa andra straffbestämmelser som även i fortsättningen bara ska ta sikte på vaginala samlag.

Distansbrotten

Uppdraget

Uppdraget i denna del har varit att se över och analysera principerna för sexualbrott på distans. Med distansbrott har vi avsett brott som begås utan att gärningsmannen och offret befinner sig på samma plats. Behovet av denna översyn grundar sig i att samhället på relativt kort tid har blivit mer digitaliserat och internet har blivit en arena för utnyttjande av människor, inte minst av barns och ungdomars sexuella integritet.

Högsta domstolen har behandlat distansbrotten i två avgöranden. I det första, NJA 2015 s. 501, anförde domstolen att straffansvar enligt bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn kan föreligga om gärningsmannen på ett betydande sätt påverkat eller styrt händelseförloppet. I målet dömdes en man för sexuellt övergrepp mot barn efter att han förmått barnet att utföra sexuella handlingar på sig själv. Mannen närvarade i realtid via Skype.

I det andra, NJA 2018 s. 1103, konstaterade Högsta domstolen att en förutsättning för att rekvisitet ”genomföra” skulle vara uppfyllt är att gärningsmannen i realtid på något sätt deltar i övergreppet. Gärningsmän som genom påtryckningar förmår offret att utföra sexualhandlingar på sig själv i enrum för att senare skicka dessa till gärningsmannen kan därför inte straffas för våldtäkt eller sexuellt övergrepp (eller motsvarande brott mot barn). Eftersom det hade förelegat ett tidsuppdelat förlopp i det aktuella målet kunde den tilltalade inte dömas för sexuellt övergrepp.

Vi har gjort våra överväganden utifrån dessa avgöranden och senare års omfattande underrättspraxis på området.

Problem med dagens lagstiftning

Vid den genomgång av rättspraxis som vi gjort, har vi funnit att dagens lagstiftning ger ett tillräckligt starkt straffrättsligt skydd för våldtäkt och sexuellt övergrepp (samt motsvarande brott mot barn) när en person på distans förmår andra att utföra sexuella handlingar som inte är frivilliga eller offret är under 15 år och gärningsmannen tar del av övergreppet i realtid. Vi menar dock att det straffrättsliga skyddet vid distansbrotten är alltför begränsat när det gäller gärningar där gärningsmannen inte tagit del av det sexuella övergreppet i realtid. Enligt vår bedömning är det en brist att gärningsmannen då inte kan dömas för de allvarigaste sexualbrotten.

Principer

I uppdraget har ingått att ta ställning till vilka principer som ska gälla för sexualbrotten på distans. Vi har formulerat följande principer.

- För straffansvar bör det inte ha någon betydelse vem som utför den sexuella handlingen.
- Det bör vara graden av kränkning som avgör rubriceringen.
- Det bör inte krävas närvaro i realtid.
- Brottets fullbordning vid distansbrotten bör inte förutsätta att övergreppet dokumenterats.

Den framtida regleringen

För att straffbestämmelserna om våldtäkt och sexuellt övergrepp (samt motsvarande brott mot barn, de mindre grova brotten och de oaktsamma brotten) ska överensstämma med principerna ovan krävs ändringar av dessa straffbestämmelser.

Vår bedömning är att rekvisitet ”genomföra” ska vara kvar i de aktuella straffbestämmelserna. Därtill ska rekvisitet ”förmå” läggas till i lagtexten. Därmed inkluderas ageranden som innebär att gärningsmannen på något sätt har påverkat offret att genomföra en handling. Det ska alltså föreligga ett samband mellan gärningsmannens agerande och den sexualhandling som offret utför.

Eftersom förmå är ett relativt lågt ställt krav krävs det en kvalificering för att kriminaliseringen inte ska bli för långtgående. Straffansvar ska därför förutsätta att gärningsmannen genom olaga tvång eller annars på ett otillbörligt sätt förmått offret till den sexuella handlingen. Bedömningen av om handlandet varit otillbörligt ska göras utifrån en helhetsbedömning som utgår från syftet med gärningsmannens agerande och om handlandet går utöver vad som är acceptabelt. Om gärningsmannen är vuxen och offret är ett barn eller en person med nedsatt förmåga att värja sig mot påtryckningar kan relativt begränsade påtryckningar anses vara otillbörliga.

Vidare ska det krävas att gärningsmannens påverkan leder till att offret på något sätt utstår den sexuella handlingen. Vi har här valt att använda begreppen ”företa eller tåla”. Detta omfattar såväl den situationen att handlingen utförs av offret som att handlingen genomlids av offret utan något val.

Vi föreslår därför att ett tillägg görs i straffbestämmelserna om våldtäkt, sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn med innebörd att sådant straffansvar ska gälla även den som i annat fall genom olaga tvång eller annars på ett otillbörligt sätt förmår en person som inte deltar frivilligt, eller ett barn under 15 år, att företa eller tåla en sådan handling. Det föreslagna tillägget träffar också sexuellt utnyttjande av barn, oaktsam våldtäkt och oaktsamt sexuellt övergrepp.

Sexuellt ofredande

Uppdraget

Utredningens uppdrag i den här delen har varit att analysera tillämpningsområdet för sexuellt ofredande och bedöma om straffbestämmelsen är ändamålsenligt utformad. Vi har särskilt haft att ta ställning till frågan om smygfotoografering på visst avstånd ska kriminaliseras. Inom ramen för straffskaleöversynen (se nedan) har vi också haft att överväga om en särskild straffskala för grovt sexuellt ofredande bör införas.

Straffbestämmelsens innehåll

Straffbestämmelsen om sexuellt ofredande tar sikte på handlingar som till sin art är mindre kvalificerade än de som bedöms som sexuella handlingar och rymmer därmed ett stort antal handlingar. Efter en genomgång av underrättspraxis från de senaste åren har vi, till stor del på grund av de senaste årens praxis från Högsta domstolen, funnit att straffbestämmelsen i allt väsentligt är ändamålsenlig.

I syfte att tydliggöra att barn åtnjuter ett särskilt skydd mot sexuella kränkningar föreslår vi dock att samtliga sexuella ofredanden som riktas mot barn under 15 år regleras i en särskild straffbestämmelse som ska benämnas sexuellt ofredande mot barn och där böter inte ska ingå i straffskalan.

Smygfotografering

I enlighet med vårt uppdrag har vi bedömt om smygfotografering i större utsträckning ska utgöra sexuellt ofredande. Ett sådant behov skulle kunna grunda sig i de ökade möjligheterna att dokumentera olika situationer som de senaste årens tekniska utveckling har medfört.

Det finns dock inte något generellt förbud mot att fotografera någon utan dennes samtycke. Straffansvar för sådant agerande föreligger endast under vissa särskilda omständigheter. Högsta domstolen har i NJA 2017 s. 393 funnit att smygfotografering som sker i omedelbar närhet av offret kan utgöra ett sådant tydligt intrång i dennes rätt att bestämma över sin kropp att det ska bedömas som sexuellt ofredande. Dessutom ger straffbestämmelserna om kränkande fotografering, olaga integritetsintrång, barnpornografibrott och ofredande visst skydd mot smygfotografering och mot att dokumentationen senare sprids vidare.

Av stor vikt för bedömningen om tillämpningsområdet för sexuellt ofredande ska vidgas vid smygfotografering är den särställning som fotografering har inom ramen för det grundlagsstadgade skyddet för yttrande- och informationsfrihet.

Sammantaget har vi inte funnit att det finns förutsättningar att utvidga tillämpningsområdet för sexuellt ofredande på det sätt vi haft att överväga.

Utnyttjande av barn för sexuell posering

Uppdraget i denna del har avsett att ta ställning till vilka principer som bör gälla för brottet och om straffbestämmelsen behöver ändras.

Syftet med straffbestämmelsen är att skydda barn från att utnyttjas för sexuell posering – dvs. medverkan i eller utförande av en sexuell handling eller ohöjld exponering av sexuell innebörd. Skyddsintresset är dock inte att mera allmänt skydda barn från att beskådas eller avbildas helt eller delvis nakna. Avgörande för straffansvar måste vara att det rör sig om sexuell posering. Poseringen ska för en vuxen person ha en klar och otvetydig sexuell karaktär.

För att avgöra om poseringen är av sådan karaktär måste en bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet alltid göras. Att ett barn utför

vardagliga sysslor när barnet är lättklätt eller naket, utan påverkan eller instruktioner från gärningsmannen, kan som regel inte anses vara av sådan karaktär.

Om det däremot rör sig om en sexuell posering som för en vuxen har en klar och otvetydig sexuell innebörd är det enligt vår bedömning irrelevant hur barnets kropp försatts i den situationen.

Vi har funnit att straffbestämmelsen i stort är ändamålsenlig. Om barnet varit passivt och alltså inte kan anses ha utfört eller medverkat i poseringen har dock straffbestämmelsen inte bedömts vara tillämplig. Detta anser vi vara en brist. Vi föreslår därför att även den som försatt barnet i, eller utnyttjar att barnet befinner sig i, en situation som innebär sexuell posering, ska dömas för utnyttjande av barn försexuell posering. Genom detta tillägg inkluderas även ageranden där barnet av någon anledning varit helt passivt och försatts i den sexuella poseringen av gärningsmannen eller någon annan.

Översyn av straffskalorna för sexualbrotten

Uppdraget

Vårt uppdrag i den här delen har varit att göra en översyn av straffskalorna för samtliga brott i 6 kap. och lämna förslag på de förändringar som kan behövas för att dessa i tillräcklig mån ska spegla brottets allvar. Därtill ska vi föreslå förändringar i straffskalan för köp av sexuell tjänst som innebär att minimistraflet höjs från böter till fängelse. Vi har även haft i uppdrag att analysera och ta ställning till om det ska införas ett nytt brott benämnt grovt sexuellt ofredande.

Skälet för en sådan översyn har enligt direktiven varit att det har skett förändringar av straffskalorna för andra brott, bl.a. de allvarliga våldsbrotten. En översyn behöver därför göras i syfte att säkerställa att straffsystemet uppfyller kraven på ekvivalens och proportionalitet. Ett ytterligare skäl hänger samman med samhällets förändrade och skärpta syn på sexualbrotten som kommer till uttryck i den allmänna debatten och genom riksdagens tillkännagivanden.

Utredningens generella överväganden

Straffen för de allvarligaste våldsbrotten har skärpts de senaste åren, bl.a. till följd av att synen på sådana brott skärpts. Enligt vår bedömning har även synen på sexualbrotten skärpts. Några generella straffskärpningar som tar sikte på alla sexualbrott har inte skett. De senaste årtiondenas reformer av sexualbrotten har dock inneburit att fler typer av handlingar bedöms allvarligare vilket också inneburit att den straffrättsliga synen på dessa skärpts. Ett sådant exempel är att det sedan den 1 juli 2018 inte krävs att otillbörliga medel används för att en gärning ska rubriceras som våldtäkt. Vidare har den straffrättsliga synen på sexualbrott mot barn fått ett påtagligt genomslag i lagstiftningen, inte minst genom införandet av brottet våldtäkt mot barn. Enligt vår bedömning har den skärpta synen på sexualbrott i allt väsentligt fått ett genomslag i lagstiftningen. Vi har därför

bedömt att det inte av dessa skäl finns anledning att allmänt skärpa straffen för sexualbrotten. Det finns dock ett sådant behov för vissa brottstyper, såsom våldtäkt som är mindre grov, där den skärpta synen inte kan anses ha fått ett tillräckligt genomslag.

Vi har inte heller funnit att en generell straffskärpning skulle vara ändamålsenlig för att minska brottsligheten. Vi har emellertid funnit att vi också måste beakta den parlamentariska aspekten såsom den kommit till uttryck genom de tillkännagivanden som riksdagen lämnat till regeringen beträffande flera av sexualbrotten. Därför har vi valt att lämna de förslag som tillgodoser vad riksdagen tillkännagett i den mån dessa inte medför oacceptabla konsekvenser.

Grovt sexuellt ofredande

När det gäller sexuellt ofredande innefattar uppdraget att överväga om ett grovt brott bör införas och under alla förhållanden lämna förslag på en sådan reglering. I den delen anser vi att ett grovt brott bör införas, såväl vid sexuellt ofredande som vid sexuellt ofredande mot barn, med ett minimistraff på sex månaders fängelse. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningsmannen med hänsyn till offrets låga ålder eller att fler än en deltagit i övergreppet eller annars visat särskild hänsynslöshet.

Våra förslag till straffskalor

Med de utgångspunkter som angetts ovan föreslår vi följande ändringar i straffskalorna för sexualbrotten.

- Minimistraffet för *våldtäkt* höjs från fängelse i två år till fängelse i tre år medan minimistraffet för *våldtäkt som är mindre grov* höjs från fängelseminimum till fängelse i sex månader.
- Minimistraffet för *sexuellt övergrepp* höjs från fängelseminimum till fängelse i sex månader och en särskild straffskala – fängelse i högst ett år – införs för *sexuellt övergrepp som är mindre grovt*.
- Minimistraffet för *grovt sexuellt övergrepp* höjs från fängelse i sex månader till fängelse i ett år.
- Minimistraffet för *våldtäkt mot barn* höjs från fängelse i två år till fängelse i tre år.
- Minimistraffet för *sexuellt övergrepp mot barn* höjs från fängelseminimum till fängelse i sex månader och en särskild straffskala – fängelse i högst ett år – införs för *sexuellt övergrepp mot barn som är mindre grovt*.
- Minimistraffet för *grovt sexuellt övergrepp mot barn* höjs från fängelse i ett år till fängelse i ett år och sex månader.
- Böter utmönstras ur straffskalan för *utnyttjande av barn för sexuell posering*.
- Böter utmönstras ur straffskalan för *köp av sexuell tjänst*.
- Minimistraffet för *utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling* höjs från fängelseminimum till fängelse sex månader och en särskild

straffskala – fängelse i högst ett år – införs för *utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, mindre grovt brott.* Bilaga 1

- Samtliga fall av sexuella ofredanden mot barn under 15 år ska bedömas som *sexuellt ofredande mot barn och straffskalan ska vara fängelse i högst två år.* För *grovt sexuellt ofredande* och *grovt sexuellt ofredande mot barn* införs en särskild straffskala på fängelse i lägst sex månader och högst tre år.

Övriga straffskalor föreslås inte bli ändrade.

[- - -]

Konsekvenser av utredningens förslag

De som främst berörs av våra förslag är de personer som misstänks och åtalas för sexualbrott, personer som utsätts för sexualbrott och myndigheterna inom rättsväsendet, regionerna och de som utför spårsäkring.

De ändringar som vi föreslår i 6 kap. kommer medföra kraftigt ökade kostnader för främst Kriminalvården. Kostnaderna kommer inte att täckas av befintliga anslag.

Enligt statistiken var 93 procent av de som anmälde en våldtäkt 2019 kvinnor medan 99 procent av de som dömdes för sexualbrott var män. Vi bedömer att förslagen i betänkandet kan ha en positiv effekt för att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män och utgör ett steg mot ett mer jämställt samhälle.

Ikraftträdande

Enligt vår bedömning kan förslagen träda i kraft den 1 januari 2023. Med hänsyn till att våra föreslagna straffskärpningar innebär en ökad belastning för Kriminalvården, är det dock nödvändigt att lagstiftaren ger den myndigheten realistiska möjligheter att hantera den ökade belastningen om förslagen genomförs.

Utdrag ur betänkandets lagförslag

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken (1942:740)

Härigenom föreskrivs att 27 kap. 20 d § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

27 kap.

20 d §¹

Med hemlig rumsavlyssning avses avlyssning eller upptagning som

1. görs i hemlighet och med ett tekniskt hjälpmedel som är avsett att återge ljud, och
2. avser tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträden eller andra sammankomster som allmänheten inte har tillträde till.

Hemlig rumsavlyssning får användas vid en förundersökning om

1. brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år,
2. spioneri enligt 19 kap. 5 § brottsbalken,
3. brott som avses i 26 § lagen (2018:558) om företagshemligheter, om det finns anledning att anta att gärningen har begåtts på uppdrag av eller har understötts av en främmande makt eller av någon som har agerat för en främmande makts räkning och det kan antas att brottet inte leder till endast böter,
4. annat brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i fyra år och det är fråga om
 - a) människohandel enligt 4 kap. 1 a § brottsbalken,
 - b) grov människoexploatering enligt 4 kap. 1 b § tredje stycket brottsbalken,
 - c) våldtäkt enligt 6 kap. 1 § första stycket brottsbalken,
 - d) grovt sexuellt övergrepp enligt 6 kap. 2 § *andra* stycket brottsbalken,
 - e) våldtäkt mot barn enligt 6 kap. 4 § första eller andra stycket brottsbalken,
 - f) grovt sexuellt övergrepp mot barn enligt 6 kap. 6 § *andra* stycket brottsbalken,
 - g) grovt utnyttjande av barn för sexuell posering enligt 6 kap. 8 § tredje stycket brottsbalken,
 - h) grovt koppleri enligt 6 kap. 12 § tredje stycket brottsbalken,
 - i) grov utpressning enligt 9 kap. 4 § andra stycket brottsbalken,
 - j) grovt barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § sjätte stycket brottsbalken,

k) grovt övergrepp i rättssak enligt 17 kap. 10 § tredje stycket Brottsbalken, Bilaga 2

l) grovt narkotikabrott enligt 3 § narkotikastrafflagen (1968:64), eller

m) grov narkotikasmuggling enligt 6 § tredje stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling,

5. försök, förberedelse eller stämpling till brott som avses i 1-3, om en sådan gärning är belagd med straff,

6. försök, förberedelse eller stämpling till brott som avses i 4, om en sådan gärning är belagd med straff och det med hänsyn till omständigheterna kan antas att gärningens straffvärde överstiger fängelse i fyra år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2023.

Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 3 och 4 b §§ samt 6 kap. 1, 2, 4, 6–10, 11 och 14 §§ brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

3 §¹

Den som begår en brottslig gärning som utgör

1. mord, dråp, misshandel, grov misshandel eller synnerligen grov misshandel enligt 3 kap. 1, 2, 5 eller 6 §,

2. människorov, olaga frihetsberövande, olaga tvång, grovt olaga tvång, olaga hot, grovt olaga hot, hemfridsbrott eller ofredande enligt 4 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 7 §,

3. våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn eller sexuellt ofredande enligt 6 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 10 §,

3. våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, sexuellt ofredande, *sexuellt ofredande mot barn, grovt sexuellt ofredande eller grovt sexuellt ofredande mot barn* enligt 6 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 10 §,

4. skadegörelse eller grov skadegörelse enligt 12 kap. 1 eller 3 §, eller

5. straffbart försök till brott enligt någon av 1-4

döms, om gärningen har bevittnats av ett barn som är närstående eller tidigare närstående till både gärningsmannen och den som gärningen begås mot, för barnfridsbrott till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är grovt, döms för grovt barnfridsbrott till fängelse i lägst nio månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om den gärning som har bevittnats har varit av mycket allvarlig art eller om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet

4 b §²

Den som förföljer en person genom brottsliga gärningar som utgör

1. misshandel enligt 3 kap. 5 § eller försök till sådant brott som inte är ringa,

2. olaga tvång enligt 4 kap. 4 § första stycket,

3. olaga hot enligt 4 kap. 5 § första stycket,

4. hemfridsbrott eller olaga intrång enligt 4 kap. 6 §,

5. kränkande fotografering enligt 4 kap. 6 a §,

6. olovlig identitetsanvändning enligt 4 kap. 6 b §,

7. olaga integritetsintrång enligt 4 kap. 6 c §,

¹ Senaste lydelse 2021:397.

² Senaste lydelse 2021:225.

8. ofredande enligt 4 kap. 7 §,
 9. uppmaning till självmord eller oaktsam uppmaning till självmord enligt 4 kap. 7 a §,
 10. sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 §, eller
 10. sexuellt ofredande *eller sexuellt ofredande mot barn* enligt 6 kap. 10 § *första och andra stycket*,
 11. skadegörelse enligt 12 kap. 1 § eller försök till sådant brott,
 12. ringa skadegörelse enligt 12 kap. 2 §, eller
 13. överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning eller överträdelse av kontaktförbud enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud
 döms, om var och en av gärningarna har utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet, för olaga förföljelse till fängelse i högst fyra år.

6 kap.

1 §³

Den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt till fängelse i lägst två år och högst sex år. Vid bedömningen av om ett deltagande är frivilligt eller inte ska det särskilt beaktas om frivillighet har kommit till uttryck genom ord eller handling eller på annat sätt. En person kan aldrig anses delta frivilligt om

Den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför ett *vaginalt, analt eller oralt* samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt till fängelse i lägst tre och högst sex år. *Detsamma gäller den som i annat fall genom olaga tvång eller annars på ett otillbörligt sätt förmår en person som inte deltar frivilligt att företa eller tåla en sådan handling.* Vid bedömningen av om ett deltagande är frivilligt eller inte ska det särskilt beaktas om frivillighet har kommit till uttryck genom ord eller handling eller på annat sätt. En person kan aldrig anses delta frivilligt om

1. deltagandet är en följd av misshandel, annat våld eller hot om brottslig gärning, hot om att åtala eller ange någon annan för brott eller hot om att lämna ett menligt meddelande om någon annan,

2. gärningsmannen otillbörligt utnyttjar att personen på grund av medvettslöshet, sömn, allvarlig rädsla, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada, psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i en särskilt utsatt situation, eller

3. gärningsmannen förmår personen att delta genom att allvarligt missbruka att personen står i beroendeställning till gärningsmannen.

Är brottet med hänsyn till omständigheterna vid brottet att
 Är brottet med hänsyn till omständigheterna vid brottet att

³ Senaste lydelse 2018:618.

anse som mindre grovt, döms för våldtäkt till fängelse i högst fyra år. anse som mindre grovt, döms för våldtäkt till fängelse i *lägst sex månader och* högst fyra år.

Är brott som avses i första stycket att anse som grovt, döms för grov våldtäkt till fängelse i lägst fem och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot som varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller offrets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

2 §⁴

Den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför en annan sexuell handling än som avses i 1 §, döms för sexuellt övergrepp till fängelse i högst två år. Vid bedömningen av om ett deltagande är frivilligt eller inte tillämpas 1 § första stycket *andra* och *tredje* meningarna.

Den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför en annan sexuell handling än som avses i 1 §, döms för sexuellt övergrepp till fängelse i *lägst sex månader och* högst två år. *Detsamma gäller den som i annat fall genom olaga tvång eller annars på ett otillbörligt sätt förmår en person som inte deltar frivilligt att företa eller tåla en sådan handling.* Vid bedömningen av om ett deltagande är frivilligt eller inte tillämpas 1 § första stycket *tredje* och *fjärde* meningarna.

Är brottet att anse som grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp till fängelse i *lägst sex månader och* högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot som varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller offrets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Är brottet att anse som grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp till fängelse i *lägst ett och* högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot som varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller offrets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

4 §⁵

Den som, med ett barn under femton år, genomför ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar

Den som, med ett barn under femton år, genomför ett *vaginalt, analt eller oralt* samlag eller en annan sexuell handling som med

⁴ Senaste lydelse 2018:618

⁵ Senaste lydelse 2018:618.

är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst två och högst sex år.

hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst tre och högst sex år. *Detsamma gäller den som i annat fall genom olaga tvång eller annars på ett otillbörligt sätt förmår barnet att företa eller tåla en sådan handling.*

Detsamma gäller den som begår en gärning som avses i första stycket mot ett barn som fyllt femton men inte arton år och som är avkomling till gärningsmannen eller står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen ska svara på grund av en myndighets beslut.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grov våldtäkt mot barn till fängelse i lägst fem och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot om brottslig gärning eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

6 §⁶

Den som, med ett barn under femton år eller med ett barn som fyllt femton men inte arton år och som gärningsmannen står i ett sådant förhållande till som avses i 4 § andra stycket, genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 §§, döms för sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i högst två år.

Den som, med ett barn under femton år eller med ett barn som fyllt femton men inte arton år och som gärningsmannen står i ett sådant förhållande till som avses i 4 § andra stycket, genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 §§, döms för sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst sex månader och högst två år. *Detsamma gäller den som i annat fall genom olaga tvång eller annars på ett otillbörligt sätt förmår barnet att företa eller tåla en sådan handling.*

Är brottet med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre grovt, döms för sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i högst ett år.

Är brottet grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst ett och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

Är brottet grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst ett år och sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt

⁶ Senaste lydelse 2018:618.

gärningsmannen är närstående till barnet eller i övrigt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om brottet med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet.

ska det särskilt beaktas om gärningsmannen är närstående till barnet eller i övrigt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om brottet med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet.

7 §⁷

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, har samlag med eget barn eller dess avkomling, döms för samlag med avkomling till fängelse i högst två år.

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, har *vaginalt* samlag med eget barn eller dess avkomling, döms för samlag med avkomling till fängelse i högst två år.

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, har samlag med sitt helsyskon, döms för samlag med syskon till fängelse i högst ett år.

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, har *vaginalt* samlag med sitt helsyskon, döms för samlag med syskon till fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i denna paragraf gäller inte den som förmåtts till gärningen genom olaga tvång eller på annat otillbörligt sätt.

8 §⁸

Den som främjar eller utnyttjar att ett barn under femton år utför eller medverkar i sexuell posering, döms för utnyttjande av barn för sexuell posering till böter eller fängelse i högst två år.

Den som främjar eller utnyttjar att ett barn under femton år utför eller medverkar i sexuell posering, döms för utnyttjande av barn för sexuell posering fängelse i högst två år. *Detsamma gäller den som försätter barnet i eller utnyttjar att barnet befinner sig i en situation som innebär sexuell posering.*

Detsamma gäller den som begår en sådan gärning mot ett barn som fyllt femton men inte arton år, om poseringen är ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling.

Är brottet grovt, döms för grovt utnyttjande av barn för sexuell posering till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet.

⁷ Senaste lydelse 2005:90.

⁸ Senaste lydelse 2005:90.

9 §⁹

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, förmår ett barn som inte fyllt arton år att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling, döms för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till fängelse i högst fyra år.

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, förmår ett barn som inte fyllt arton år att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling, döms för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till fängelse i *lägst sex månader och högst fyra år*.

Är brottet med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre grovt, döms för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan.

Vad som sägs i första och andra stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan.

10 §¹⁰

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, sexuellt berör ett barn under femton år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd, döms för sexuellt ofredande till böter eller fängelse i högst två år.

Den som *blottar sig för någon annan på ett sätt som är ägnat att väcka obehag eller annars genom ord eller handlande ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet* döms, om gärningen inte är belagd med straff enligt 1–9 §, för sexuellt ofredande till böter eller fängelse i högst två år.

Detsamma gäller den som blottar sig för någon annan på ett sätt som är ägnat att väcka obehag eller annars genom ord eller handlande ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet.

Den som sexuellt berör ett barn under femton år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd, döms, om gärningen inte är belagd med straff enligt 1–9 §, för sexuellt ofredande mot barn till fängelse i högst två år. Detsamma gäller den som begår en gärning enligt första stycket mot ett barn under femton år

Är brott som avses i första stycket grovt döms för grovt sexuellt ofredande till fängelse i lägst sex månader och högst tre år. Är brott som avses i andra stycket grovt

⁹ Senaste lydelse 2019:806.

¹⁰ Senaste lydelse 2005:90.

döms för grovt sexuellt ofredande mot barn till samma straff.

Vid bedömningen av om brott enligt tredje stycket är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen med hänsyn till offrets låga ålder eller att fler än en deltagit i övergreppet eller annars visat särskild hänsynslöshet.

11 §¹¹

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, döms för köp av sexuell tjänst till böter eller fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan.

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, döms för köp av sexuell tjänst till fängelse i högst ett år.

14 §¹²

Den som har begått en gärning enligt 5 § eller 6 § första stycket mot ett barn under femton år eller enligt 8 § första stycket eller 10 § första stycket, ska inte dömas till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som har begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt.

Detsamma gäller den som har begått en gärning enligt 10 a § om den har syftat till en sådan gärning som anges i första stycket och som, om den hade fullbordats, enligt vad som anges där uppenbarligen inte skulle ha inneburit något övergrepp mot barnet.

Den som har begått en gärning enligt 5 § eller 6 § andra stycket mot ett barn under femton år eller enligt 8 § första stycket eller 10 § andra stycket, ska inte dömas till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som har begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2023.

¹¹ Senaste lydelse 2011:517.

¹² Senaste lydelse 2009:343.

Efter remiss har yttrande över de delar av betänkandet som behandlas i lagstiftningsärendet lämnats av Barnombudsmannen, Brottsförebyggande rådet, Brottsofferjouren Sverige, Brottsoffermyndigheten, Child10, Diskrimineringsombudsmannen, Domstolsverket, ECPAT Sverige, Fatta, Folkhälsomyndigheten, Inte din hora, Föreningen Tillsammans, Göteborgs universitet (Institutionen för socialt arbete), Hovrätten för Övre Norrland, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Integritetsskyddsmyndigheten, Jämställdhetsmyndigheten, Kriminalvården, Kvinnofronten, Linköpings universitet (Barnafrid – nationellt centrum för kunskap om våld mot barn), Lunds tingsrätt, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Polismyndigheten, Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter (RFSL), Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks), Rädda Barnen, Rädda Barnens Ungdomsförbund, Socialstyrelsen, Solna tingsrätt, Statens institutionsstyrelse, Statens medieråd, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden och Kriminologiska institutionen), Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Domareförbund, Sveriges Kvinnolobby, Unizon, Uppsala universitet (Juridiska institutionen och Nationellt centrum för kvinnofrid), Åklagarmyndigheten och Örebro tingsrätt.

Yttrande har också kommit in från KAST Stockholm, KAST Göteborg och Evonhuset Malmö samt Red Umbrella Sweden och en privatperson.

Justitiekanslern och Riksdagens ombudsmän har avstått från att yttra sig.

Följande remissinstanser har inte kommit in med något yttrande. Amnesty International, svenska sektionen, Anhöriga till sexuell utnyttjande barn (ATSUB), Bris – Barnens rätt i samhället, Fatta Man, FUB För barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning, Funktionsrätt Sverige, Män, Plattformen Civila Sverige mot människohandel, Riksorganisationen Män för Jämställdhet, Samordningen Metoouppropen, Stödcentrum Humlegården, Surfa Lugnt, Södersjukhuset (Akutmottagning för våldtagna), Talita, Traumamottagningen Elefanten Universitetssjukhuset i Linköping, WONSA (World of No Sexual Abuse) och World Childhood Foundation.